

Τί ἐστὶν ἐπανάστασις; τίνες οἱ νόμοι αὐτῆς, καὶ πρὸς τίνα σκοπὸν τελεῖται ἐν τῇ ἱστορίᾳ; Αἰώνια θέματα ἀπασχολήσαντα αἰετοτε τὴν σκέψιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἀνεπαρκῶς μέχρι τῆς σήμερον ὀρισθέντα καὶ διατυπωθέντα. Ἀπεπειράθη ἄλλαχοῦ,¹ μελετῶν εὐρύτερον ἀντικείμενον, ν' ἀναπτύξω διὰ μακρῶν τὸ κοινωνικὸν τοῦτο φαινόμενον, ἄνευ τῆς πλήρους τοῦ ὁποίου κατανοήσεως ἢ ἀνθρωπότης οὐδέποτε θέλει συλλάβει καὶ διατυπώσει πλήρη, αὐτοτελῆ τὸν προορισμὸν αὐτῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Πᾶσα νέα σύνθεσις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τελεῖται καὶ πραγματοποιοῖται διὰ μιᾶς ἐπαναστάσεως. Αὕτη τυγχάνει οὔσα ἢ ἄμεσος ἐκδήλωσις τῆς καθόλου ζωῆς καὶ κινήσεως ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ πνεύματος, τείνοντος νὰ ἐμφανισθῇ ὑπὸ τύπον ἐντελέστερον καὶ καθολικώτερον ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ ἐνεργείᾳ καὶ πραγματικότητι. Οὕτως ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία εἶνε διαρκῆς ἀλληλουχία ἐπαναστάσεων, διηνεκῶν τουτέστι μεταβολῶν πρὸς τι κρεῖττον καὶ τελειότερον.

“Ο,τι χαρακτηρίζει τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δρῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ εἶνε ἡ ζωὴ, ἡ κίνησις, ἡ πάλλη” ἄνευ τούτων οὐδεμία δημιουργία μακρὰ μόνον καὶ διαρκῆς ἀτονία, ἄγουσα μοιραίως εἰς τὴν σῆψιν καὶ τὸν θάνατον.

Δὲν πρεσβεῖω μετὰ τῆς ἀπολύτου ἐπαναστατικῆς σχολῆς, ὅτι ὁ τυφλὸς πόθος τῆς καταστροφῆς εἶνε καὶ πόθος δημιουργίας ἄμα. Τὴν ἱστορίαν δὲν διέπει ἀποκλειστικῶς τυφλή τις εἰμαρμένη, τυχαίως δρῶσα, καταστρέφουσα, ἤμιστα δὲ κεκτημένη τὴν συνείδησιν καὶ τὴν ἰσχὺν νέας δημιουργίας. Πᾶν ὅ,τι λαμβάνει χώραν ἐν αὐτῇ, καθίσταται τοιοῦτον κατ' ἀνωτέραν λογικὴν ἔννοιαν. Εἶνε ἀναμφίβολον ὅτι τὸν ροῦν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πραγμάτων, τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τὴν παράστασιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς διέπουσιν ἀμετάβλητοί τινες νόμοι, κατὰ τύπους μὲν παραλλάσσοντες καὶ διάφοροι, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν αἰετοτε οἱ αὐτοί. “Ο,τι δέον νὰ τελεσθῇ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀναγκαῖα ἔκφρασις καὶ συνέπεια τῶν ἠθικῶν τούτων νόμων, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ παρακωλυθῇ πάντα δὲ τὰ τεχνητὰ προσκόμματα, οἷον δι' ἀποκρύφου δυνάμεως, καταπίπτουσι πρὸ τῆς ἀκαταβλήτου αὐτῶν ἰσχύος. Ἐνταῦθα ἔγκειται τὸ μυστήριον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ προόδου. Ὁ ἀνθρώπος ἐν τῇ τυφλῇ αὐτοῦ ἀγερωχίᾳ ζητεῖ νὰ καταστείλῃ τὸν ροῦν, τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς ιδέας· φρονεῖ ὅτι ἀποκόπτων τὰς κορυφὰς ἢ καὶ τὸν κορμὸν αὐτῆς, ἀποκόπτει ἄμα καὶ τὰς ρίζας, μὴ κατανοῶν ὅτι διὰ τῆς ἀτυχοῦς ταύτης μεθόδου αἱ ρίζαι ἔτι μᾶλλον

1) Ἐν συγγράμματι βραδύτερον δημοσιευθησομένῳ — ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις.
 ΤΟΜΟΣ Δ', 6. — ΙΟΥΝΙΟΣ 1880

ένδυναμοῦνται, αἰφνιδίως, ἀπροσδοκῆτως ἐκπέμπουσαι οὐ μόνον θάλλον καὶ πλούσιον φύλλωμα, ἀλλὰ καὶ καρποὺς εὐρώστους. Οὕτως ἐν τισὶ ζώναις τῆς ὑδρογείου σφαίρας, μόλις ὁ χειμὼν παρέλθῃ, μόλις ἡ χιὼν καὶ ὁ παγετὸς ὑποχωρήσωσιν ὑπὸ τὰς θερμὰς ἀκτῖνας τοῦ νέου ἑαρινοῦ ἡλίου, ἡ φύσις αὐθωρεῖ, οἶονεὶ ἐκ συνθήματος, ἐν ἐκπλήττοντι ἐξεγέρσεως θορύβῳ ἀναζωογονεῖται, ἀδρὰ δὲ καὶ πλουσία βλάστησις περιβάλλει ἐν τῇ αὐτῇ στιγμῇ τὸ τέως ξηρὸν ἔδαφος, τὸ κεκαλυμμένον μέχρι τῆς προτεραιῆς ὑπὸ τῶν παγετῶν καὶ τῶν χιόνων. Ἀνάλογόν τι συμβαίνει καὶ ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ: Νέα τις πρόκειται ν' ἀποκαλυφθῇ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἰδέα· πρὶν ἢ εἰσέτι διατυπώσῃ τελείως τὴν φύσιν αὐτῆς καὶ τὴν σημασίαν, πρὶν ἢ κατανοηθῇ ἀποχρώντως ὑπὸ τῆς κοινωνίας, μέλλει ν' ἀγωνισθῇ κατὰ τῶν παρεντιθεμένων προσκομμάτων, κατὰ τῶν παραδόσεων· διότι τὸ καθεστῶς δὲν παραχωρεῖ ἐθελουσίως τὰ σκηπτρα εἰς πᾶσαν νέαν ἐξέλιξιν τοῦ πνεύματος· ἀλλ' ἡ ἰδέα, ἀπαξ συλληφθεῖσα καὶ ἐγκυμονηθεῖσα, δὲν θνήσκει· κρατυνομένη ἐν τῇ πάλῃ, καθίσταται σθεναρωτέρα, ἀνατρέπουσα ἐπὶ τέλους βιαίως πάντα τὰ προσκόμματα, ἅτινα ἔστησε κατὰ τῆς ἀναποφύκτου διαβάσεως αὐτῆς μυστηριώδους τῆς τρόμος ἐνώπιον παντὸς καινοφανοῦς καὶ μὴ φέροντος τὴν σφραγίδα τῆς ἕξεως καὶ τῆς συνθηεῖας· ἡ ἰδέα θριαμβεῦει· ὅτι δὲν ἀφέθη ὑπὸ τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης ἀντιθέτων στοιχείων νὰ λάβῃ τὴν κανονικὴν αὐτοῦ ἐν τῷ βίῳ τῆς κοινωνίας πορείαν καὶ ἀνάπτυξιν, τελεῖται αἰφνιδίως, βιαίως, δι' ἐνὸς ἔλματος. Τὸ ἄλμα τοῦτο, τὸ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἀλλοιοῦν τὴν φαινομενικὴν φύσιν καὶ κατάστασιν τοῦ τέως ὑφισταμένου καθεστῶτος, καλεῖται ἐν τῇ συνθηματικῇ γλώσσῃ τῶν ἀνθρώπων Ἐπανάστασις! Ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ ἐπανάστασις εἶνε καθ' ὠρισμένας τινὰς αὐτῆς περιόδους ἡ ἀναπόφευκτος διέξοδος καὶ λύσις τῶν ποικίλων περιπετειῶν καὶ δέσεων τῆς κοινωνίας· εἶνε ἡ μυστηριώδης Ἀνάγκη τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, ἀληθῆς ἐκ μηχανῆς θεοῦ παριστάμενος εἰς τὴν λύσιν ταύτην, καταβιδάζων τὴν αὐλαίαν τοῦ παρελθόντος, ἢ ἀναβιδάσῃ ἐπὶ τῆς κενουμένης ἤδη σκηνῆς νέα πρόσωπα, ἐτέρους ὑποκριτὰς τοῦ ἀναπτυσσομένου δράματος.

Ἡ ἐπανάστασις εἶνε ἀναγκαῖος νόμος τῆς ἀνθρωπίνης προόδου, κωλυμένης ἐν τῇ κανονικῇ αὐτῆς ἀναπτύξει ὑπὸ ἐπιπροσθούτων πολεμίων στοιχείων. Ὁ ἐγώτισμὸς, ἡ φιλαυτία παντὸς ὑφισταμένου, τὸ συμφέρον ἀποτυφλοῦσι τὸν ἄνθρωπον, ἐν τῇ ὑψηλῇ αὐτοῦ ἀγερῶσιν οὐδένα ἀναγνωρίζοντα καθολικὸν κανόνα, ἢ τῶν προσωπικῶν μόνον αὐτοῦ συμπαθειῶν καὶ τάσεων τὸ κριτήριον.

Δὲν εἶνε τοιαύτη ἡ ἀφορμὴ καὶ ἡ ἱστορία πάσης ἐπαναστάσεως; Τοῦτο θέλει καταδειχθῆ καὶ πάλιν ἐκ τῶν ἐπομένων σελίδων.

Α'.

Εἰς κρίσιμον σημεῖον κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν εὐρέθη ἐκ νέου ἡ Γαλλία ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1830.

Μετὰ δεκαπενταετη περίπου φαινομενικὴν γαλήνην, ἐν ᾗ ἐν τούτοις ὁ δημοκρατικὸς παρατηρητὴς διέβλεπε τὰς διαλανθανούσας ἔτι τάσεις νέας ἐξεγέρσεως, ὁ Αἰώλος τῆς ἀνατροπῆς δὲν ἐβράδυνε καὶ πάλιν νὰ συνταράξῃ τὸ δημόσιον πνεῦμα· εἶχεν ἤδη τελεσθῆ ἡ ζύμωσις ἐν τῇ συνειδήσει τῆς γαλλικῆς κοινωνίας· ἀνεμένετο δὲ μόνον ἡ κατάλληλος στιγμὴ τῆς ἐκδηλώσεως ταύτης. Ὁ Ἰούλιος τοῦ 1830 προσήγγιζε, μέλλων νὰ ἐκπλήξῃ τὸν κόσμον διὰ νέας ἐν Γαλλίᾳ ἐπαναστάσεως, νέας φαινόμενα προβάλλων καὶ νέας ζητήματα ἀναπτύσσων εἰς τὸν Οἰδίποδα τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης. Ἰπῆρχον προβλήματα, ὑπῆρχον θεωρίαι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, αἵτινες ἀπὸ μακροῦ χρόνου κυφορούμεναι καὶ συζητούμεναι, ἔμελλον ἤδη νὰ λάβωσιν ὀριστικωτέραν μορφήν καὶ παράστασιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ· τοῦτο ἐδήλου ὅτι αὕτη ἐσκέπτετο· καὶ σκέψις ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ εἶναι ζωὴ, ἡ δὲ συζήτησις εἶνε ἐκδήλωσις ὑφισταμένης ἤδη ἐξεγέρσεως καὶ ἀνησυχίας τοῦ πνεύματος, τείνοντος ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ σταδιοδρομίᾳ νὰ λάβῃ τελειότεραν τινὰ ἔκφρασιν καὶ παράστασιν.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ἐν Γαλλίᾳ μετὰ τὸ φαινομενικὸν ναυάγιον τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως, μετ' ἀπελπιν ἀγῶνα ὑποχωρησάσης εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν κατὰ πρῶτον καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν παλινορθωπιν.

Ἡ διὰ τοσαύτης ἐργασίας, πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς, ἡ διὰ τοσούτων θυσιῶν καὶ ἀγῶνων προπαρασκευασθεῖσα καὶ ἐπιτευχθεῖσα ἐπανάστασις εἶχεν ἤδη βαθέως ριζοβολήσει ἐν τῷ πνεύματι τῆς γαλλικῆς κοινωνίας. Ἡ ἀποκαλυφθεῖσα δι' αὐτῆς ἰδέα, εἰ καὶ μὴ ἐπισήμως, ἐκέκτητο ἤδη τὴν λατρείαν, τοὺς ἱεροφάντας αὐτῆς, λαμβάνουσα ὁσημέραι πάντα τὰ συστατικὰ καὶ πάντα τὰ στοιχεῖα τελείας ἀθηντεῖας· ἦτο ἤδη πράγματι ὁ πολιοῦχος θεὸς τοῦ ἔθνους· ὁ Ναπολέων, ἐξεληθὼν ἐκ τῆς ἀτάκτου ζυμώσεως, τῆς ἐξ αὐτῆς προελθούσης, εἰ καὶ πληγώσας αὐτὴν καιρίως, οὐδέποτε ἐτόλμησε νὰ φανῇ ἐπίσημος αὐτῆς ἀποστάτης· τοῦναντίον ἐπηγγέλλετο εἰς τὸν γαλλικὸν λαὸν τὸν ἐντολοδόχον καὶ τὸν ἐκτελεστήν τῶν νέων ιδεῶν, ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ἀρχῇ ἐνέκειτο ἡ δύναμις αὐτοῦ, οἷα διετρανώθη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἀνεπτύχθη ἤδη διὰ μακρῶν ἀλλαγῶν,¹ τίνι τρόπῳ ὁ ἐστεμμένος ἐκεῖνος κωμῶδὸς κατῶρθου νὰ ὑποκρίνηται κάλλιστα καὶ νὰ παρωδῇ τὴν φρασεολογίαν τῆς ἐπαναστάσεως· ἐξ οὗ καὶ ἡ δημοτικότης αὐτοῦ παρὰ λαῶν προκρίναντι τοὺς τύπους τῆς οὐσίας, δελεαζομένῳ ἐκ τῆς ἐπιφανείας μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ βάρους τῶν πραγμάτων.

¹ Ὁ Θίερςος ὡς ἱστοριογράφος. Παρνασσὸς Τόμ. Γ'. τεύχ. 7—9.

Ἄλλὰ τὴν πορείαν ταύτην, τὴν τοσοῦτο συμφέρουσαν τῇ πολιτικῇ τοῦ Ναπολέοντος, ἢ Παλινορθώσεως δὲν ἠδύνατο ν' ἀκολουθήσῃ, οὔτε ὤφειλεν ἄλλως τε, ἂν δὲν ἀπεφάσιζε ν' ἀπολέσῃ τὴν ἀτομικότητα αὐτῆς, τὴν ἀρχὴν, ἧς ἦτο δημιουργημα, καὶ ἣτις ἔφερεν αὐτὴν εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ τόπου. Ἄπασα αὐτῆς ἢ δύναμις ἀπέρρεεν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ *ἑλέω Θεοῦ*, ἀπὸ τοῦ δόγματος τῆς νομιμοφροσύνης· σημαία αὐτῆς ἦτο ἡ λευκὴ, σύμβολον τὰ κρῖνα. Ἐν αὐτοῖς ἀπετυπώτο ἡ παλαιὰ δόξα καὶ ἱστορία τῆς Γαλλίας· ταύτην δὲ τὴν σημαίαν ὤφειλε ν' ἀναστηλώσῃ καὶ πάλιν καὶ ταύτην τὴν ἱστορίαν νὰ συνεχίσῃ, ἂν δὲν ἤθελε ν' ἀπολέσῃ τὸ κράτος αὐτῆς καὶ τὴν αὐθεντείαν ἐπὶ τῶν ὑπαδῶν τῶν ἰδεῶν, ἃς ἐξέπροσώπει, οἵτινες ἀρνούμενοι τὸ τετελεσμένον γεγονός, τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ, ἐφρόνουν ὅτι μία κυβέρνησις, καθαρὸς ἀναχρονισμὸς ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ, ἠδύνατο δι' ὀλίγων συμβόλων καὶ δι' ὠρισμένων ἀρχῶν, ἀκαταλήπτων πλέον, ν' ἐπαναγάγῃ τὴν Γαλλίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τοὺς εὐτυχεῖς χρόνους τῶν ἀρχαίων τῆς γαλλικῆς μοναρχίας βασιλείων.

Ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς νομιμοφροσύνης, τοῦ ἀπεριορίστου σεβασμοῦ πρὸς τοὺς θεσμούς τοῦ ἀρχαίου καθεστῶτος, ἐστηρίζετο ἅπασα ἡ ἰσχὺς τῆς Παλινορθώσεως, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς ἀπέρρεεν ἡ ἀδυναμία αὐτῆς καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἐξάντλησις· τὸ νέον πνεῦμα, τὸ ἐξελθὸν ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ζωογόνος αὐτῆ τῶν νέων κοινωνιῶν αὔρα, διὰ τοὺς θεωρητικούς τῆς Παλινορθώσεως ἦτο ἡ μεμολυσμένη πνοὴ πονηροῦ δαίμονος· ἡ ἐπαναστασις ἦτο ἀπαίσιον ὄνειρον, ταραξάν ἐπὶ τινὰ χρόνον τὴν γαλήνην τῆς γαλλικῆς κοινωνίας· ἔπρεπε δὲ νὰ εὐρεθῶσι τὰ μέσα, ἵνα ἐξαιλεφθῇ ἐξ ὀλοκλήρου τῆς μνήμης τῶν συγχρόνων, ἀναβιβαζομένου καὶ πάλιν ἐν τῇ πλήρει αὐτοῦ μεγαλειότητι τοῦ ἀρχαίου καθεστῶτος.

Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1800 ἤρξαντο αἱ τάσεις τῆς παλινορθώσεως, τῆς τεχνητῆς ἐπιστροφῆς τῆς κοινωνίας εἰς τὰς ἀρχαίας παραδόσεις τοῦ μεσαιῶνος· ἂν ὁ Ναπολεὼν ἐποίησε τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὸν τερατώδη τοῦτον ἀναχρονισμὸν διὰ τῆς συνομολογήσεως ἐκκλησιαστικῆς μετὰ τοῦ Πάπα Συνθήκης (Concordat), οἱ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς, ἐμπεπλησμένοι τῶν ἰδεῶν τούτων, ἐξαλλοὶ ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ἐτόνισαν τὸ ἱερὸν ἄσμα τῶν ἀρχαίων παραδόσεων, ἀποταξάμενοι τῷ Σατανᾷ τῆς ἐπαναστάσεως. Ὅσφ μεγάλη δὲ ὑπῆρξεν αὐτῇ, τοσοῦτον ἐπῆλθεν ἰσχυρὰ ἡ ἀντίδρασις. Συγγραφεῖς πλήρεις εὐφυίας καὶ εὐγλωττίας ἀνέλαβον τὸν ἀγῶνα τοῦτον. Ἐν τῷ *Πνεύματι* τοῦ *Χριστιανισμοῦ* ὁ Σατωβριάνδος, συγγράμματι πλήρει θρησκευτικῆς πίστεως, ἀλλ' ἄμα καὶ πλήρει παραδοξολογίας, διενεόθη ν' ἀποτυπώσῃ τὰς νέας ταύτας τάσεις τῆς ἀρξαμένης πνευματικῆς παλινορθώσεως. Κατὰ τὴν φρασολογίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ ἀπολογητικὸν βιβλίον τοῦ ἐκ Βρετάννης εὐγενοῦς ἦτο ἡ μετὰ τὸν κατακλισμὸν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐξεληθούσα πρὸς κατόπτεισιν τῶν ὑδάτων περιστερὰ, ἦτο ἡ *Ἰρις*, περὶφανὲς σύμβολον τῆς ἐκ νέου συμφιλίωσεως καὶ τῆς συμμαχίας μετὰξὺ τῆς

θρησκείας καὶ τῆς γαλλικῆς κοινωνίας, ἣν ὁ σκοτεινὸς οὗτος *Ἰσραηλιτῆς*, καθὰ περὶ ἐαυτοῦ μετριοφρόνως ὁ συγγραφεὺς ὠμολόγει, προσέφερε τῷ γαλλικῷ ἔθνει. Τὸ βιβλίον τοῦτο, κατὰ τὴν εὐφυᾶ παρατήρησιν τοῦ *Sainte-Beuve*,¹ ἀπετέλει οὐσιῶδες σκηνογραφικὸν μέρος τῆς γενομένης τελετῆς ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς μετὰ τοῦ Πάπα συνομολογήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς Συνθήκης, τοῦ *tedium* τούτου, τοῦ *ἀλληλοῦτα* τῆς ὑπὸ πάντων ποθουμένης τότε ἀναγεννήσεως, καὶ ἀφιερούτο εἰς τὸν πρῶτον ὑπατον, τὸν νέον Μωῦσῃν τοῦ ἀποπλανηθέντος γαλλικοῦ ἔθνους, ἐτύγχανε δὲ τῆς ἰδιαιτέρας τιμῆς τῆς βιβλιοκρισίας ἐν τῷ ἐπισήμῳ ὄργανῳ τῆς κυβερνήσεως, τῷ *Μηνύτορι*, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἐμπεπιστευμένου τοῦ Ναπολέοντος, τοῦ de Fontanes. Μετὰ τὸν ἐμπνευσμένον ποιητὴν προσήλθον ἐπὶ τῆς σκηνῆς οἱ πολιτικοὶ συγγραφεῖς καὶ δημοσιολόγοι ὁ Βονάλδος, ὁ Δεμαῖτρος. Ὁ πρῶτος ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ: *θεωρία περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐξουσίας, πρωτόγονος Νομοθεσία*, ὁ δεῦτερος ἐν τῇ παραγωγῇ ἀρχῇ τῶν *πολιτικῶν συνταγμάτων*, ἐν τῷ Πάπα καὶ ἐν ταῖς *Ἐφεσπερίσι τῆς Πετροπόλεως* διετύπωσαν τὰς νέας κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρχὰς τῆς Παλινορθώσεως. Σπανιώτατα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος ἀρχαὶ ἀνατρεπτικαὶ πάσης ἀληθοῦς κοινωνίας διετυπώθησαν μετὰ μείζονος κυνισμοῦ, μετὰ τολμηροτέρας σοφιστείας. Δεμαῖτρος, ὁ εὐγενὴς Σαβαυδὸς, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν οὐχὶ μισελευθεροῦ ἀλλ' ἀληθῶς μισανθρωπιτοῦ πνεύματος, ἐξέφρασε τὰς παραβολωτάτας τῶν γνωμῶν περὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας· τὰ βιβλία αὐτοῦ κατὰ μέγα μέρος συνεγράφησαν ἐν Ῥωσίᾳ, ἐν ἧ διετέλει ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ὡς πρεσβευτῆς τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας, οὐδέποτε δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρχοντος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ σκότους ἐξεδηλώθη πιστότερον καὶ φοβερώτερον. Τὰ συγγράμματα αὐτοῦ εἶνε κραυγὴ ἀναθέματος κατὰ πάσης ἐλευθερίας. Σκοτεινὸν πνεῦμα, διακτώμενον ἐν τοῖς τάφοις τοῦ παρελθόντος καὶ ἀναπνέον τὴν πνιγηρὰν αὐτῶν ἀτμόσφαιραν, οὐδέποτε διενεόθη νὰ ἀτενίσῃ τὸ φῶς καὶ τὸν ἥλιον τῆς ἐλευθερίας. Ἰδεῶδες αὐτοῦ ἦτο τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα, οἷον διεμορφώθη κατὰ τοὺς μακροὺς χρόνους τοῦ Μεσαιῶνος· τοῦτο τὸ παρελθὸν ἐκέκτητο θείαν τὴν καταγωγὴν, ἐνῶ πᾶν τὸ νέον, τὸ μεταβαλλόμενον, ἦτο μάταιον ἀνθρώπινον ἔργον· μόνον ἡ θρησκεία εἶνε στοιχεῖον δημιουργίας καὶ συντηρήσεως, ἐν παντὶ δὲ πολιτεύματι ὅ,τι ἀποτελεῖ οὐσιῶδες αὐτῆς μέρος, εἶνε θετὸν ἔργον· οὐδαμῶς εἶνε ἐπιτετραμμένη εἰς τὸν ἀνθρώπον ἡ δημιουργία καὶ ἡ σύνταξις πολιτευμάτων, ἧκιστα δὲ κέκτηται τὸ δικαίωμα τῆς μεταβολῆς αὐτῶν· εἶνε δοῦλος ἀείποτε, εἰ καὶ φρονεῖ ὅτι τυγχάνει ὦν ἐλεύθερος. Ἡ Μεταρρύθμισις ἦτο ἡ δηλητηριώδης πνοὴ ἀπαίσιου δαίμονος· ταύτης δὲ συνέπειαι αἱ ἐπαναστάσεις, αἱ ἀνατρέψασαι τοὺς ἠθικοὺς νόμους, ἐφ' ὧν τέως ἐστηρίζετο ἡ κοινωνία· ἡ καταστροφή λοιπὸν τῆς με-

¹ Oeuvres Complètes de Chateaubriand. tom. 1er, Etude sur Chateaubriand par Sainte-Beuve 69.

ταρρυθμίσεως οφείλει να ἦνε ἡ ἡμερησία διάταξις τῆς ἐπιστήμης, ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως καὶ τῆς δημιουργικῆς ἀρχῆς τῆς νέας κοινωνίας καὶ ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσιν τὸν Πάπαν! Αὐτῶν δὲ μᾶλλον συγκεκριμένως καὶ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ἰδίως τὴν Γαλλίαν, ἀπεφαίνετο τὰ ἀκόλουθα περὶ αὐτῆς: «Ἀγνοῶ ὅποιον θεοκρατικὸν καὶ θρησκευτικὸν στοιχεῖον, αἰείποτε ἐπανευρισκόμενον, ὑπάρχει ἐν τῇ φυσικῇ κυβερνήσει καὶ ἐν ταῖς ἐθνικαῖς ἰδέαις τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἄνθρωπον ἔχει ὁ Γάλλος ἀνάγκην τῆς θρησκείας· στερούμενος δὲ τοιαύτης, οὐ μόνον ἐξασθενεῖ, ἀλλ' ὠσαύτως καὶ ἀκρωτηριάζεται». ¹ Τοιαύτας πολιτικὰς ἀρχὰς υἰοθέτησε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἡ Παλινορθώσις. Ὁ ρωμαντισμὸς, ὁ κατὰ πρῶτον εἰσβαλὼν εἰς τὴν φιλολογίαν τῆς Γερμανίας καὶ Γαλλίας, ἡ νοσταλγία αὐτῆ διὰ τὴν τέχνην, διὰ τὴν ποίησιν, διὰ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ μεσαιῶνος, ἡ τσοαῦτα θύματα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν νεωτέρων φιλολογιῶν, ἡ ἐκδήλωσις αὐτῆ φυσικοῦ ρεμβώδους βίου, ἡτις τσοαῦτας ἐδηλητήρησε διανοίας, ἐξεληθῶν τῆς ἀκινδύνου χώρας τῆς ποιήσεως, ἐπολιτογραφήθη καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ ἐπιστήμῃ· ἦτο ἐπιόμενον ἡ νωθότης τοῦ πνευματικοῦ βίου νὰ μεταβιβάσθῃ καὶ ἐν τῇ σφαιρᾷ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Καὶ πρὸς τοῦτο ἔτεινον ἅπανσαι αἱ ἐργασίαι τῶν κορυφαίων τῆς σχολῆς ταύτης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην· οὕτω τεθέντες εἰς τὴν θεραπείαν τῆς πολιτικῆς τῆς Παλινορθώσεως ἐν Γαλλίᾳ ὁ Βονάλδος καὶ ὁ Δεμαῖτρος, ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Γερμανίᾳ οἱ Γκέντζ, οἱ Σχλέγκελοι καὶ τσοσούτοι ἄλλοι, ἐξωνημένοι ἀπόστολοι τῶν ἀρχῶν τῆς ἀντιδράσεως, ἀνεκέρυζαν τὴν ἐπιστροφήν εἰς τὸ παρελθὸν ὡς ἀναπόφευκτον ἠθικότητος ὄρον, καὶ ἀνεθεμάτισαν τὴν Ἐπαναστάσιν, ὡς τὸ ἀπακισιώτατον τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ συμβάν, καὶ ὡς τὸν θρίαμβον μοχθηροῦ σατανικοῦ πνεύματος ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ἡ Παλινορθώσις μετὰ μακρὰν πάλιν, τῇ συνδρομῇ διαφόρων ἐξωτερικῶν στοιχείων θριαμβεύσασα ἐπὶ τέλους ἐν τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ, ὡς πρότερον ἐθριμύβυσεν ἐν τῇ πνευματικῇ συνειδήσει, ἀνευ λογικοῦ πηδαλίου ἠκολούθησε τὸ ρεῦμα, ἃ, περ ὑπεδείκνυον αὐτῇ αἱ θεωρίαι τῆς ἀντιδράσεως· ἀγνοοῦσα ἢ περιφρονοῦσα τὸ σύγχρονον πνεῦμα καὶ τὴν ἀκαταδάμαστον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κοινωνίας αὐθεντεῖαν, παρεδόθη ψυχῇ καὶ σώματι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ παρελθόντος, εἰς τὴν διὰ παντὸς μέσου ἀναβίωσιν αὐτοῦ. Ἄμα τῇ καταλήψει τῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῶν Βουρβόνων, ἀμείλικτος ἤρξατο ὁ πόλεμος κατὰ τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, οἵτινες εἶχον κατορθώσει νὰ διεκλύγωσι τὴν παντελῆ ἰσοπέδωσιν ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα. Τὸ παρελθὸν ἐτέλει καὶ πάλιν τὰ ἀρχαῖα αὐτοῦ ὄργια ὑπ' εὐθύνην τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Ἐν δισεκατομμύριον ἀποζημιώσεως διὰ τὰς βλάβας τῆς Ἐπαναστάσεως ἐδώρετα εἰς τοὺς εὐγενεῖς μετανάστας, οἰοῦναι ἀνταμιοβῆ διὰ τὸ αἶμα, ἃ, περ ἔχυσαν μυχόμενοι κατὰ τῆς δημοκρατικῆς πατρίδος των, διὰ τοὺς ἀγῶνας, οὓς κα-

¹ J. de Maistre, du Pape, Discours préliminaire, 5.

τέβαλον πρὸς παλινορθώσιν τῆς ἐκπεσοῦσης δυναστείας. Ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας ἀνέτελλον καὶ πάλιν αἱ ἀρχαῖαι παραδόσεις τοῦ ἀγίου Λουδοβίκου καὶ τοῦ Λουδοβίκου δεκάτου τετάρτου· πολιτεία καὶ ἐκκλησία ἐδίδον ἀλλήλαις τὴν χεῖρα, πολέμια κατὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος, ὑποπτον τείνουσαι τὸ ὄμμα κατὰ πάσης ἐκφράσεως τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας. Αὐταὶ ἦσαν αἱ ἀρχαί, αἱ ἀνέγραφεν ἐπὶ τῆς σημαίας αὐτῆς ἡ Παλινορθώσις, ἀγνοοῦσα τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν κοινωνίαν, ἣν ὑποστηριχθεῖσα ὑπὸ τῶν λογγῶν ξενικῆς ἐπεμβάσεως ἤξίου νὰ πηδαλιουχήσῃ.

Ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοιούτων σκέψεων ἡ δυναστεία τῶν Βουρβόνων περιεβάλλετο καὶ πάλιν τὸ στέμμα τῆς Γαλλίας· ἡ μοναρχία τῆς παραδόσεως, ὅπως ἐπεκλήθη ὑπὸ τῶν ζηλωτῶν αὐτῆς ἡ παλινορθωθεῖσα μοναρχία, ἐν παντελεῖ ἀγνοία, ἐν πλήρει ἀντιθέσει πρὸς τὸ νεώτερον πνεῦμα, ἠβουλήθη νὰ παλινορθώσῃ ἅμα ὅλας τὰς παραδόσεις τὰς συνδεομένας πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἱστορίαν, οὐδεμίαν ἄλλην Γαλλίαν ἐκτὸς τῆς μοναρχικῆς ἀξιοῦσα ν' ἀναγνωρίσῃ· ἅπανσα ἡ ἱστορία τῆς ἐπαναστάσεως, μετὰ τῶν σκιῶν αὐτῆς καὶ τῶν ἐκλάμψεων, ἦτο ἄγραφος σελίς, κηλὶς μᾶλλον μέλαινα ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀφ' ἧς ὄφειλε νὰ ἐκλίπῃ· ἦτο ἀπαίσιον δνειρον, ἐπὶ τινα χρόνον ταράξαν τὴν γαλήνην τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους. Λουδοβίκος ὁ δέκατος ὄγδοος, ἀνεληθὼν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν προγόνων του, ὑπέσχετο διὰ διαγγέλματος ἐνώπιον τοῦ ἔθνους νὰ συνδέσῃ καὶ πάλιν καὶ νὰ συνεχίσῃ τὴν διακοπείσαν ἄλυσιν τῆς γαλλικῆς ἱστορίας· ἡ δὲ μεγάλη ἐπανάστασις ὄφειλε νὰ θεωρηθῇ ὡς νευρικός σπασμὸς δαιμονίωντος ἀσθενοῦς, πρὸς ἵασις τοῦ ὁποίου ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἡ χρῆσις τοῦ ἱεροῦ ἐλαίου, τοῦ ἀκηράτου μύρου τῆς ἐλέφ θεοῦ μοναρχίας, ὅπως διετύπωσε τὸν προορισμὸν αὐτῆς καὶ τὴν ἀποστολὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἡ μυστικὴ φαντασία ἐνὸς Δεμαῖτρου, ἐνὸς Βονάλδου. Καὶ ὁ λαὸς, ὁ πρὸ ὀλίγου χρόνου μετ' ἐξἄλλου γονυπετήσας ἐνθουσιασμῷ ἐνώπιον τῆς θεότητος τοῦ λόγου, προσεκαλεῖτο ἤδη πρὸς ἐξίλασμον τῶν ἀμαρτημάτων του εἰς ἀποδημίαν πρὸς ἐπίσκεψιν ἀποκρύφων θαυματουργῶν εἰκόνων καὶ κειμηλίων . . .

Διὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἡ ἀρχαία παράδοσις εἶχεν ἐνταφιασθῆ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους· ἡ παλινορθώσις ὄφειλε νὰ σκεφθῇ τοῦτο, καταννοῦσα ὅτι ἦτο ἀναχρονισμὸς, ὅτι ἦτο ἀδύνατος πλέον ἡ ἐπάνοδος τῶν χρόνων τῶν σταυροφοριῶν καὶ τῆς ἱπποσύνης· μετὰ δὲ τὰ συμπεράσματα τῆς φιλοσοφίας τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, καταστάντα ἤδη καθολικὸν τῆς νεωτέρας κοινωνίας κτῆμα, βασιλεία στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν καὶ τάσεων τοῦ ἔθνους, ἦτο χίμαιρα, ἀδύνατος νὰ πραγματοποιηθῇ ἐν τῇ συγχρόνῳ τῶν κοινωνιῶν καταστάσει· ὁ λαὸς ὁ λιχνισθεὶς ἀπὸ τὸ ἐνθουσιῶδες ἔσσμα τῆς Μασσαλιώτιδος, τὸ περιπαθεὶς τοῦτο μέχρι τῆς χθὲς τσοσούτων πόθων καὶ τσοσούτων χιμαιρῶν βρυκάλημα, ἦτο ἀδύνατον νὰ κατχογήτῃ καὶ νὰ αἰσθανθῇ τοὺς λασημονηθέν-

τας ἤχους τῶν ἀσμάτων τῆς παλαιᾶς μοναρχίας· ὁ γρεναδιέρος, ὁ αἰσθανθεὶς τὸσάκις τὴν καρδίαν του παλλομένην διὰ τὴν δόξαν ὑπὸ τὰς κυμάνσεις τῆς τριχρούς σημαίας, ἦτο ἀδύνατον ἤδη νὰ αἰσθανθῆ τὸ μυστικὸν ἐκεῖνο γόητρον, τὸ ὅποιον ἐξωογόνει τοὺς προγόνους αὐτοῦ ἄλλοτε ἐπὶ τῆς θέας τῶν λευκῶν κρίνων, τοῦ δυναστικοῦ τούτου συμβόλου τῶν ἀρχαίων τῆς Γαλλίας βασιλείων, καὶ ὑπὸ τὴν συνειδήσιν δημοτικῶν αἰσθημάτων ὁ στρατηγὸς **Γου** ἀπῆτει ἀπὸ τῆς μοναρχίας τὴν παραχώρησιν τοῦ νέου συμβόλου τῆς γαλλικῆς ἐθνικότητος, τὴν τρίχρουν σημαίαν, ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ ἐπευφημούμενος· αὐτοὶ οἱ ποιηταί, ὧν ἡ ἰδιοσυγγρασία τοσοῦτον ἀπαρέσκεται εἰς τὰς ἀηδίας καὶ τὴν θλίψιν τοῦ παρόντος καὶ ὧν ἡ φαντασία, περικεκομμένη αἰσθανομένη τὰς πτέρυγας αὐτῆς ἐν τῇ τύρῃ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ζητεῖ διέξοδον καὶ ἀναψυχὴν ἐν τῇ ἀποθεώσει καὶ τῇ λατρείᾳ τοῦ παρελθόντος, παρασυρθέντες πρὸς στιγμὴν ὑπὸ τῶν ποιητικῶν τῆς ἀρχούσης φατρίας ἐξάψων, ἐτόνισαν τὴν λύραν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς παλινορθώσεως ρωμαντικῆς παραδόσεως· ὁ Βίκτωρ Οὐγγώ, *l' enfant sublime*, ὡς ἀπεκάλεσεν αὐτὸν δι' ἐνός τῶν ἐπιλέκτων αὐτῆς ἡ νομιμοφροσύνη, ὑπὸ ἐντυπώσεις μοναρχικὰς κατήρξατο τοῦ ποιητικοῦ αὐτοῦ σταδίου· νεαρὸς εἰσέτι ὕμνησε τὰς παρθένους τοῦ Verdun καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ ἀγάλματος Ἐρρίκου τοῦ τετάρτου, ἐθρήνησε τὸν θάνατον τοῦ δουκὸς Βερρῦ, ἐπένησεν ἐπὶ τῷ θανάτῳ Λουδοβίκου τοῦ δεκάτου ὀγδόου, ἢ ἐξέχυσεν ἄσμκ ἐλπίδων ἐπὶ τῇ στέψει **Καρλόλου** τοῦ δεκάτου, τοῦ νέου τούτου κληρονόμου τοῦ ἀρχαίου δικαίου τοῦ **Κλόβιος**, ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις δὲ ποιητικῆς ὑπερτροφίας ἐψάλλεν εἰς ἐπῆκεον τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ :

Charles sera sacré suivant l' ancien usage,
comme Salomon, le roi sage,
qui goûta les célestes mets,
Quand Sadoch et Nathan d' un baume l' arrosèrent.
et, s' approchant de lui, sur le front le baisèrent,
en disant: «Qu' il vive à jamais!» 1)

Ἄλλ' ἡ ποίησις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὴν ζωὴν νεκροὺς τύπους, οὐδ' ἠδύνατο νὰ παραστήσῃ ὡς πραγματικὴν μαρμαρυγὴν περιλαμποῦς ἀστέρου τὸ ἀπατηλὸν σκιδόφως πυγολαμπίδος ἐξεληούσης ἀπὸ τῶν νεκροταφείων· οὕτως ὥστε καὶ αὐτὴ συνιδοῦσα ἐπὶ τέλους, ὅτι μάτην πειρᾶται νὰ γαλβανίσῃ νεκρὰς παραδόσεις, φοβουμένη μὴ πάθῃ ἐξ ἀσφυξίας ἐν τῇ πνιγνῆ κρύπτῃ τοῦ παρελθόντος, εὐελπις προσητένισεν ἐπὶ τέλους τὸ μέλλον ὅπως ἀναπνεύσῃ τὴν ζωὴν ὑπὸ τὸ φῶς καὶ τὸν ἥλιον τῆς ἐλευθερίας.

Ὁ Βίκτωρ Οὐγγώ, ὁ Λαμαρτίνος, οἱ ἐξοχώτεροι ἄοιδοὶ τῆς νομιμοφροσύνης, κατέφυγον ἐπὶ τέλους εἰς τὰς τάξεις τῶν φιλελευθέρων· τὸ νέον πνεῦμα· ἐθριάμβευσε κατὰ τῶν φασμάτων τοῦ παρελθόντος, ἢ δὲ παραδόσεις, νομί-

1 Victor Hugo, Odes et poésies diverses, le sacre de Charles X.

σασα ἐπὶ στιγμὰς ἐν τῇ νεκροφανικῇ αὐτῆς καταστάσει ὅτι ἀληθῶς ζῆ, ἀλλ' ἐξαντληθεῖσα μετὰ τινὰ χρόνον, συνετρίβῃ ὑπὸ τὴν ἀδιαφορίαν καὶ τὴν καταδικὴν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Ἡ ἐτυμηγορία ἀπηγγέλη ἤδη· ἐζητεῖτο δὲ μόνον ἡ πρόσφορος περίστασις πρὸς τὴν ἐντελῆ αὐτῆς ἐκτέλεσιν.

Ὁξυδερκῆ ἐν τούτοις πολιτικὰ πνεύματα ἐγκαίρως εἶχον προῖδει τὴν τοιαύτην ἔκβασιν. *Οἱ τομιμόφρονες τομιμοποιοῦσι τὴν ἐπανάστασιν*, ἔγραψε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Μεττερνίχος, οἰκτεῖρων τὴν καταστροφὴν δυναστείας, ὑπὲρ τῆς παλινορθώσεως τῆς ὁποίας τοσοῦτον εἰργάσθη· οἱ βασιλόφρονες, βασιλικώτεροι, ἀπολυτώτεροι ἐν ταῖς τάσεσιν αὐτῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, παρῶθουν αὐτὸν εἰς τὰ ἄκρα, μὴ βλέποντες τὸ ὁσημέραι εὐρύτερον καθιστάμενον τῆς καταστροφῆς βάραθρον· ὁ ἀρχαῖος τύπος τῆς βασιλικῆς μεγαλειότητος *cy veut le roi, cy veut la loi* ὑπεστηρίζετο ὑπὸ φανατικῶν ὑπαδῶν ἐν τῷ τύπῳ, ἐν ταῖς αἰθούσαις ἀνευ περιορισμοῦ, ἀδιαφόρως πρὸς τὴν σύγχρονον τῆς κοινωνίας κατὰστασιν. Ἐκκλησιαστικὸς φανατισμὸς, πολιτικὴ μισαλλοδοξία ἐδέσποζον τῆς μερίδος ἐκείνης, πρότυπον ἐχούσης ἀνάλογα πολιτικὰ ὄργια τελούμενα ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐν ἣ ἡ μοναρχικὴ ἀντίδρασις, θριαμβεύσασα κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως, συμμαχήσασα διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κλήρου μεθ' ἐνός μέρους τοῦ λαοῦ, διὰ τοῦ αἵματος ἐζήτει νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν Ἰσπανίαν εἰς τὴν κλασικὴν ἐποχὴν τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως· θρησκευτικὰ τινὰ ἔθιμα ἄλλης ἐποχῆς καὶ ἄλλης κοινωνικῆς καταστάσεως ἐπανήχθησαν εἰς τὴν ζωὴν· ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως προφανῶς κατεπολεμεῖτο· δύο τῶν κλασικωτέρων συγγραφέων τῆς γαλλικῆς φιλολογίας, ὁ Βολταῖρος καὶ ὁ Ρουσσώ, ἐτέθησαν ἐπὶ τοῦ Index τῆς προγραφῆς τῆς ἐκμανείσης μερίδος· ἀπηγορεύθη ἡ εἰσοδος αὐτῶν εἰς τὰς βιβλιοθήκας τοῦ λαοῦ, ὡς παραιτίων παντὸς πονηροῦ ἐπισκήψαντος κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐν τῇ καθολικῇ Γαλλίᾳ· διαταγὴ ἐδόθη, ἵνα μηδεὶς ὑπάλληλος ἀπουσιάζῃ ποτὲ τῆς τακτικῆς ἀκροάσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς λειτουργίας· καὶ ἄλλαι παρόμοιαι ἀφροσύναι ἐπέσυρον τὸν οἶκτον καὶ τὴν περιφρόνησιν τῆς πεφωτισμένης κοινῆς γνώμης οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ κατὰ τῆς μερίδος ἐκείνης, ἥτις διὰ τῶν παραφορῶν αὐτῆς ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος κατώρθωσε νὰ ὑποσκάψῃ τὰ θεμέλια τῆς δυναστείας, ἣν διὰ τῶν ἀφρόνων τούτων μέσων ἐφρόνει ὅτι ὑπεστήριζεν ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ θρόνου.

Τοιοῦτον ἦτο τὸ γενικὸν πνεῦμα τὸ ἄρχον ἐν ταῖς σκέψεις τῶν διευθυνόντων ἀνδρῶν τῆς Παλινορθώσεως· κατὰ τὰ ἄλλα, τὰ μερικώτερα τῆς πολιτικῆς καὶ κυβερνητικῆς αὐτῶν διοικήσεως, οὐδεμίαν ἐπῆλθε μεταβολὴ ἐν Γαλλίᾳ διὰ τῆς πτώσεως τοῦ βοναπαρτισμοῦ καὶ τοῦ θριάμβου τῆς βουρβωνικῆς δυναστείας· ἡ διοικητικὴ συγκέντρωσις τῆς ἀρχαίας μοναρχίας, ἡ τοσοῦτον θαυμασιῶς συνεχισθεῖσα καὶ διοργανωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, οὐδὲ κατὰ κεραίαν μετεβλήθη· ἡ αὐθεντία τῆς κυβερνήσεως κατεφαίνετο πανταχοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐν ὅλοις τῆς διοικήσεως αὐτῆς τοῖς κλάδοις· χωρὶς δὲ οὐδεμίαν

νά εἴπη ὑπερβολὴν, ἠδύνατο νὰ γράψῃ ὁ εὐφυέστερος καὶ κλασικώτερος τῶν νεωτέρων σατυρικῶν τῆς Γαλλίας, ὁ Παῦλος Λουδοβίκος Κουριέρος, περὶ τοῦ βοναπαρτισμοῦ, ὡς ἐπιζῶντος εἰσέτι ἐν τῇ Παλινορθώσει: *C'est un empire qui dure encore* ἢ κυβέρνησις ἦτο τὸ πᾶν· ἐν τῷ συγκεντρωτικῷ τῆς διοικήσεως αὐτῆς δικτύῳ ἀπώλυτο πᾶσα ἀτομικὴ ἐνέργεια καὶ πᾶσα ἄλλη ἐλευθερία. Ἀληθῶς ὑφίστατο ὁ Χάρτης, τὸ πολιτικὸν τοῦτο χάρισμα τῆς βασιλικῆς γενναιοδωρίας Λουδοβίκου τοῦ δεκάτου ὀγδόου, ἀλλ' ἦτο ἀπλοῦς χάρτης· τὸ γαλλικὸν ἔθνος ἦτο περιβεβλημένον ἐξωτερικῶς μόνον τινὰ ψευδῆ πορφύραν πολιτικῆς δῆθεν ἐλευθερίας, ἀλλ' ὁ ἐσωτερικὸς αὐτοῦ ὀργανισμὸς ἀνέπνεεν ἐν τῇ αὐτῇ πνιγνῆ ἀτμοσφαίρᾳ τῆς διοικητικῆς συγκεντρώσεως καὶ τῆς παντοδυναμίας τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας.

Ἡ Γαλλία ἐκυβερνᾶτο κατὰ τὸ αὐτὸ σύστημα τοῦ Ναπολέοντος, σύστημα ἀρμόζον μᾶλλον εἰς τὴν διοίκησιν στρατῶνος ἢ ἐλευθέρως πολιτείας. Διὰ τοῦ χάρτου τοῦ Λουδοβίκου δεκάτου ὀγδόου εἰσῆχθη μὲν τὸ καὶ ἀλλαχῶ τῆς Εὐρώπης εἰσαχθὲν σύστημα τῆς ἀγγλικῆς κοινοβουλευτικῆς πολιτείας, ἀλλὰ κατὰ τύπους μόνον· τὸ πνεῦμα τῆς συγκεντρώσεως οὐδὲ κατὰ κεραιάν ἠλλοιώθη· ἡ δὲ παμβασιλεία τῆς διοικήσεως ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ αὐθεντείᾳ ἐδέσποζε τῆς πολιτείας ἀνεξάρτητος, ὑπερτέρα πολλὰκις τῆς δικαστικῆς καὶ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας.

Ὁ Χάρτης Λουδοβίκου τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἦτο ἀπλοῦς μόνον τύπος, ἐξωτερικὸν ἄλλης ζώνης φυτὸν, ἀδύνατον νὰ ρίζοβολήσῃ καὶ νὰ καρποφορήσῃ ἐν καθαρῶς συγκεντρωτικῇ πολιτείᾳ θεμελιώδης πολιτικῆς χάρτης, κάλλιστος ἴσως διὰ τὴν Ἀγγλίαν, ἦτο ἀδύνατον νὰ εὕρῃ μόνιμα ὑπάρξεως στοιχεῖα ἐν Γαλλίᾳ· ἀλλ' ἦτο ἀνεκτός κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον παρ' ἀπάσαις ταῖς πολιτικαῖς ἀποχρώσεσι τοῦ τόπου, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐκάστη τούτων ἠλπίζε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν χρήσιμον τῶν φιλοδόξων αὐτῆς τάσεων ὄργανον· ἡ ἐκάστοτε θριαμβεύουσα ἐν τοῖς νομοθετικοῖς σώμασι κοινοβουλευτικὴ πλειονοψηφία, ἀναλαμβάνουσα τὴν ἐξουσίαν, ἐφρόνει ὅτι ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ τὴν διοικητικὴν συγκέντρωσιν πειθῆνιον αὐτῆς ὄργανον πρὸς στερέωσιν ἐν τῇ κυβερνήσει. Δὲν ἦτο αὐτὸς ὁ Γκυζῶτος, ὁ μετὰ ταῦτα παντοδύναμος ὑπουργὸς τῆς Ιουλιανῆς μοναρχίας, ὁ ἐν ἔτει 1816 διὰ τοῦ συγγράμματός αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀντιπροσωπικοῦ συστήματος διατυπώσας τὴν γνώμην, ὅτι ἡ διοίκησις ὀφείλει νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὰς ἐκάστοτε ὀρέξεις τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειονοψηφίας; Ἀρπαγὴ τῆς ἐξουσίας διὰ παντός μέσου, διανομὴ τῶν λαφύρων αὐτῆς εἰς τοὺς φίλους καὶ τοὺς εὐνοουμένους. *Vae victis*, μειονοψηφία! Τοιαῦτα τὰ ἀποτελέσματα τῶν κοινοβουλευτικῶν ἀγῶνων καὶ θριάμβων ἐν συγκεντρωτικῇ πολιτείᾳ, ἔνθα οἱ ὁμολογῆται τῆς θριαμβευούσης βουλευτικῆς πλειονοκηφίας ἀναγορεύονται αὐτοδικαίως οἱ διχειρισταὶ τῆς νέας διοικήσεως ἐπὶ βλάβῃ αὐτῆς καὶ παραλυσίᾳ. Διατί νὰ ἐκτεινώμεθα μάτην ἀναλύοντες τὸ οἰκτρὸν τοῦτο σύστημα τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης; δὲν βλέπομεν καθ'

ἐκάστην τὰ ἀποτελέσματα παρ' ἡμῶν ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ ἐναργείᾳ; τίς εὐσυνείδητος καὶ ἐντιμος θὰ τολμήσῃ νὰ δισχυρισθῇ ὅτι ἐναπελείφθη λίθος ἐπὶ λίθου ἐπὶ τοῦ ὁσημέραι καταρρέοντος οἰκοδομήματος τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας;...

Ἀλλὰ τὸ ψεῦδος θὰ ἀποκαλυφθῇ μίαν ἡμέραν· ἡ διοικητικὴ γραφειοκρατία ἐχρήτο πᾶσι τοῖς μέσοις καὶ τῇ αὐθεντείᾳ αὐτῆς πρὸς ἀνάδειξιν τῶν ὑποψηφίων τῆς κυβερνήσεως, εἰς οὓς ὄφειλε τὴν ὑπαρξιν αὐτῆς καὶ κατὰ τὰ συμφέροντα τῶν ὁποίων καὶ ἐσχηματίζετο καὶ εἰργάζετο. Ἀλλὰ ποῖαν ἀξίαν ἔχει τοιαύτη ὑπαλληλία; ποῖαν πίστιν δύναται τις παρ' αὐτῆς νὰ περιμένῃ; ὁποῖαν ἐπιρροὴν δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἐν ὄρα κρίσεως; Τοῦτο κατεδείχθη ἀμέσως ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς καταγιγδὸς τοῦ Ἰουλίου· ἡ πρώτη ἐκ Παρισίων πνοή, δι' ἧς ἀνετρέπετο ἐκ νέου γεγηρακυῖα δυναστικὴ ἀρχή, κατέδειξεν ἐναργῶς, ὅτι διοικήσις μὴ ἀπορρέουσα ἀπὸ τοῦ νόμου, μὴ βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἱεραρχίας τῆς ὑπηρεσίας, ἀλλ' ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς εὐνοίας καὶ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ἐν τῇ κυβερνήσει φατρίας, δὲν δύναται ν' ἀντιστῇ κατὰ τῆς ἐπερχομένης θυσέλλης, πολλῶ μᾶλλον νὰ στηρίξῃ καταρρέον καθεστῶς αὐτῇ ἧτις ἐστηρίζετο ἐπὶ τρέμοντος καὶ κλονιζομένου ἐδάφους. . .

Οὕτως αἱ χρυσαὶ ἡμέραι τοῦ Χάρτου παρήρχοντο διὰ τὴν Γαλλίαν, ὁ δὲ πολιτικὸς σκεπτισμὸς κατέλαβε καὶ πάλιν τὰ πνεύματα, ἅτινα ἐλαυνόμενα ὑπὸ ἀρχῶν φιλελευθερωτέρων τῶν ἰσχυουσῶν ἐν τῷ πολιτικῷ συντάγματι, δι' οὗ Λουδοβίκος ὁ δέκατος ὀγδοὺς ἐπροίκισε τὴν Γαλλίαν, ἤρξαντο ἐν ἀνάπεπταμένη σημαίᾳ τοῦ κατὰ τῆς Παλινορθώσεως ἀγῶνος. Ἡ ὑποχωρήσασα ἐπὶ στιγμὰς τρίτη τάξις ἀπέναντι τοῦ θριάμβου τῶν μετानαστῶν ἤρξατο καὶ πάλιν κινουμένη. Τὸ λίαν περιωρισμένον ἐκλογικὸν δικαίωμα ἐτέθη ὑπὸ τὴν κριτικὴν τῆς ἐξεγειρομένης ἀντιπολιτεύσεως. Νομοθετικὸν σῶμα, ἀπορρέον ἀπὸ τῆς ψήφου 90,000 ἐκλογέων δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἐν Γαλλίᾳ ὡς ἡ καθαρὰ ἔκφρασις τῆς βουλήσεως τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους· διημφισθητή ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ σημασία, ἡ αὐθεντεία. Ὁ λαὸς, ἡ τετάρτη τάξις, ἡ ἤδη ὑποφαινομένη ἰσχυρὰ αὐτῇ πολιτικῇ μερὶς ἐν Γαλλίᾳ, ἡ μέλλουσα βραδύτερον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀκαθάρτων κοινωνικῶν παθῶν τοσοῦτω μοιραῖον νὰ παραστήσῃ βραδύτερον πρόσωπον, οὐδεμίαν ἐκέκτητο θέσιν ἐν τῷ πολιτικῷ τούτῳ χάρτῳ ὅστις εἰς ἀνωτέρας τινὰς τάξεις παρεχόμενος μόνον τὴν ἄσκησιν τῶν πολιτικῶν δικαίων. Πολιτεία, διατεταγμένη κατὰ τὰ συμφέροντα καὶ τὰς συμπαιθείας ὀρισμένης μόνον κοινωνικῆς μερίδος ἐπὶ προφανεῖ τῶν ἄλλων βλάβῃ καὶ παραγκωνίσει, δὲν δύναται ἢ τάχιστα νὰ καταρρεύσῃ ἐνώπιον τῆς καθολικῆς τοῦ ἔθνους συνειδήσεως· φέρουσα τύπον μερικῶν, οὐχὶ δὲ καθολικῶν, οὕσα σημαία ὀρισμένων ἰδεῶν, θὰ καταπέσῃ ἀναντιρρήτως ὑπὸ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἀδιαφορίας, τῆς ἀποστροφῆς, τοῦ μίσους τῶν δυσηρεστημένων κοινωνικῶν ἀποχρώσεων. Καὶ τοῦτο συνέβη ἐν τῷ τοσοῦτον κατ' ἀρχὰς θαυμασθέντι πολιτικῷ τῆς Γαλλίας χάρτῳ, ἀλλὰ τάχιστα κατ' ἀναπόφευκτον ἀ-

νάγκην καταρρεύσαντι ἐν τῇ ἐπαυξανούσῃ καθ' ἐκάστην δυσπιστίᾳ τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους.

Ἄρχεται ἐκ νέου θύελλα καὶ πάλῃ. Ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν ἰδεῶν, τῶν συμφερόντων τῶν ἀντιπροσωπευμένων ἐν τῇ καιωνίᾳ, τῶν ἐπικρατούντων ἐν τῇ κυβερνήσει ἐπέρχεται ὁ τεράστιος ἀγὼν, ὁ μέλλων νὰ καταλήξῃ εἰς τὸν θρίαμβον τῆς μιᾶς ἀποχρώσεως, εἰς τὴν ἐξουδένωσιν τῆς ἑτέρας. Ὁ Χάρτης Λουδοβίκου τοῦ δεκάτου ὀγδόου, τὸ τοσοῦτον ὑπὸ ἀδεξίων πανηγυριστῶν θαυμασθὲν πολιτικὸν μηχανήμα τῆς θριαμβευσάσης Παλινορθώσεως, ὡς χάρτινον πυροτέχνημα, μάταιον, ἐστερημένον πάσης σημασίας διὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ τόπου ἀναγέννησιν, ἐπυροπολήθη ὑπὸ τῆς φλογερᾶς κριτικῆς τῆς ἐλευθερόφρονος ἀντιπολιτεύσεως· ἀπέναντι τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῆς ἀναλύσεως οἱ περὶ τὴν βουρβωνικὴν δυναστείαν δὲν ἠδύνατο ν' ἀντιπαλαίσωσιν· κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον ὑποστηρίζοντες τὸν Χάρτην, πράγματι δὲ ἐν τῇ ὑπόυλφ αὐτῶν περιπτύξει ζητοῦντες νὰ δολοφονήσωσι τὸ νεογνὸν τῆς ἐλευθερίας καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ καταγωνισθῶσι κατὰ πολεμίων ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἰσχυροτέρων καὶ νοημονεστέρων, κατέλιπον μετ' ὀλίγον τὴν πάλῃν ὑπὲρ ἰδέας, πρὸς ἣν οὐδεμίαν ἔτρεφον πίστιν, καὶ κατέφυγον εἰς τὰς τάξεις τῆς ἀληθοῦς αὐτῶν ἀρχῆς, ἥτις καὶ μόνῃ ἠδύνατο νὰ ἐνθουσιάσῃ αὐτοὺς καὶ νὰ ζωογονήσῃ. Καὶ ὁ ὑπὸ τοσοῦτον αἰσίους οἰωνοὺς χαιρετισθεὶς ὑπ' ἐχθρῶν καὶ φίλων Χάρτης μετεβλήθη μετ' ὀλίγον εἰς ῥάκος, τοῦ ὁποίου τὸ κύρος καὶ τὴν σημασίαν ἤδεῖτο πλέον νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ αὐτὴ ἢ ἄλλοτε μετὰ στόμφου ὑψώσασα αὐτὸν ὡς σημαίαν αὐτῆς καὶ πολιτικὸν πρόγραμμα Παλινορθώσεως.

Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1820 δολοφονίαν τοῦ δουκὸς τοῦ Βερρί ἡ ἀντίθεσις μετὰ τὴν κυβερνήσεως καὶ τῶν διχόρων ἀποχρώσεων τῆς ἐξεγειρομένης ἀντιπολιτεύσεως, καθίσταται προφανεστέρα, ἀδύνατος δὲ ἐφεξῆς πᾶσα ἐλπίς συνεννόησεως. Ἡ κυβερνήσις τοῦ μετὰ τὸν θάνατον Λουδοβίκου τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἀναβάντος ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας Καρόλου τοῦ δεκάτου, νομίσασα ὅτι οὐδαμῶς εὐθύνεται εἰς τὴν εὐλαβῆ τήρησιν τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Χάρτου, τοῦ ὑπὸ τῆς προκατόχου κυβερνήσεως παραχωρηθέντος τῇ Γαλλίᾳ, σιωπηλῶς κατήργησεν αὐτόν· προεκέρυξε τὴν ἀρχὴν τῆς αὐθεντείας ἐν τῇ πολιτείᾳ, τῆς αὐθεντείας τοῦ θεοῦ δικαίου. Ἄλλ' ἢ ἀντιπολίτευσις ὑπὸ ἰσχυροτέρων καὶ ζωηροτέρων στοιχείων ἀποτελουμένη, ζωηρὰ καὶ ἀκμαία, ὡς πᾶσα νέα ἰδέα αἰσθανομένη ἐαυτὴν ἰσχυρὰν ν' ἀνταγωνισθῇ, ἐκπροσωποῦσα ἀπάσας τὰς τάξεις τῆς γαλλικῆς κοινωνίας, σχεδὸν εἶπεῖν τὸ ἄκρον ἄωτον αὐτῆς, ἐν ταῖς ἐπιστήμασι καὶ ἐν τοῖς γράμμασιν, ἐκτὸς τῶν ὀλίγων περὶ τὴν Παλινορθώσιν συσπειρωθέντων εὐγενῶν, ἤρξατο τοῦ τακτικοῦ πολέμου κατὰ τῆς δυναστείας, πολέμου ὅστις μετὰ τινα χρόνον κατέληξεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου.

B'.

Οὐδέποτε θέλομεν ἐναργῶς κατανοῆσαι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀν δὲν ρίψωμεν βαθύτερον βλέμμα ἐπὶ τῆς ἐν γένει ἠθικῆς καταστάσεως, εἰς ἣν διετέλει ἡ Γαλλία μετὰ τὴν κατεύνασιν τῶν παθῶν τῶν μεγάλης ἐπανάστασεως, μετὰ τὸν θρίαμβον καὶ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος, μετὰ τὴν Παλινορθώσιν τῶν Βουρβόνων, ὧν τὸ ἄστρον στιγμιαίως διὰ μέσου τῶν νεφῶν τῆς ἐθνικῆς δυσπιστίας ἀνατείλαν, μετὰ βραχεῖαν ἀνατολὴν ἤρξατο καταδύον. Ἡ πάλῃ τῶν διαφόρων ἐκείνων κοινωνικῶν στοιχείων, ἡ προκαλέσασα τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου, διαρκεῖ ἔχρι σήμερον ἐν Γαλλίᾳ, αἱ δὲ ἀντίθετοι τάξεις, ὧν ἕνεκα τοσαῦται ἐπανάστασεις καὶ τοσαῦται καταστροφαι ἐτελέσθησαν, δὲν συνενόθησαν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης. Καὶ ἐντεῦθεν αἱ ἀναστατώσεις, αἱ τοσάκις σταματήσασαι τὴν πρόοδον τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, ὧν ἕνεκα μέχρι τῆς σήμερον οὐδεμίαν διετυπώθη ἐπαρκῆς μονιμότης ἐν τῇ καιωνίᾳ.

Τέσσαρες ἰδίως πολιτικαὶ ἀποχρώσεις διήρουν τὴν γαλλικὴν καιωνίαν κατὰ τὰ τελευταία ἔτη τῆς Παλινορθώσεως, ἀπὸ ἱστορικῶν, κοινωνικῶν ἢ ἄλλων πολιτικῶν λόγων ἀπορρέουσαι· καὶ αἱ τέσσαρες δ' αὐταὶ διαίρουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὰ πνεύματα μέχρι τῆς σήμερον: ἡ νομιμοφροσύνη, ὁ βοναπαρισμὸς, ἡ συνταγματικὴ μοναρχία καὶ ἡ δημοκρατία μετὰ τῶν διαφόρων αὐτῆς τάσεων καὶ αἰρέσεων.

Ἡ νομιμοφροσύνη ἀνήκει εἰς ἄλλην ἐποχὴν, εἰς ἄλλην καιωνίαν· σήμερον διεκδικοῦσα θέσιν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, εἶνε ἀναχρονισμὸς, τὴν ἀπορίαν διεγείρων ἢ τὴν ἐμβριθεὶ συζήτησιν. Πρόγραμμα αὐτῆς εἶνε ἀρχή, οὐδὲν κράτος δυναμένη σήμερον πλέον νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τῶν πνευμάτων. Ἡ ἠθικὴ, ἡ πνευματικὴ, ἡ πολιτικὴ αὐθεντεία, ἣν ἐκπροσωπεῖ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ νομιμοφροσύνη, ἐπωφελῆς ἴσως καὶ λογικὴ ἐν ἥττον προηγμένη κοινωνικῇ καταστάσει, καθίσταται ἀκατάληπτος ἐν ἐποχῇ, διεπομένη ὑπὸ τῶν νόμων τῆς ἐρεύνης καὶ τῆς ἀναλύσεως.

Ἰδεῶδες καὶ σύμβολον τῆς νομιμοφροσύνης εἶνε τὸ διπλοῦν ξίφος τοῦ μεσαιῶνος: ὁ πάπας καὶ ὁ μονάρχης, ὁ μὲν ἐκπροσωπῶν τὸ ἀλάθητον ἐν τῇ πνευματικῇ, ὁ δὲ ἐν τῇ πολιτικῇ σφαίρᾳ τῆς καιωνίας. Σινὰ τῶν ἐμπνεύσεων αὐτῆς ἐν τῷ βίῳ εἶνε ὁ ναὸς καὶ τὸ ἀνάκτορον, διπλῆ ἐκπροσώπησις τῆς θείας μεγαλειότητος, ὑπὸ τὴν διφυῆ ταύτην μορφήν ἀποκαλυπτομένης ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἔρευνα κατέρριψαν ἤδη ἀπὸ τοῦ στυλοβάτου τὸ διπρόσωπον τοῦτο τέρας, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου τοσάκις ἐγονυπέτησαν ἄλλοτε οἱ λαοί, τὸ ὅποσον δύναται ἴσως νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μορμολύκειον ἀσθενῶν πνευμάτων, ἀλλ' οὐδεμίαν ὀφείλει νὰ ἐξασκήσῃ ἤδη πραγματικὴν ἐπὶ τῆς καιωνίας γοή-

τείαν. Ἡ δὲ γαλλικὴ νομιμοφροσύνη τῆς Παλινορθώσεως, ἥς τὰς ἀρχὰς οὐδὲ κατὰ κερσίαν μετέβαλεν ἢ σύγχρονος νομιμοφροσύνη, ἀποδεχθεῖσα τοιοῦτον ἰδεῶδες, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ναυαγήσῃ καὶ νὰ καταποντισθῇ ὑπὸ τὰ κύματα τῶν νέων ἰδεῶν, τὰ ἀναβλύζοντα ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν συνειδήσεως.

Θεοκρατικὴ βασιλεία, βασιλεία ἐλέω Θεοῦ, ἀπορρέουσα οὐχὶ ἀπὸ τῆς βουλήσεως τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἀπὸ μυστικῆς ἱστορικῆς παραδόσεως, δὲν δύναται νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τῶν ἰδεῶν τῶν ἀρχουσῶν ἐν ταῖς ἀπόψει τῆς νεωτέρας κοινωνίας. Ἡ ἡμετέρα ἐποχὴ ἀναζητεῖ τὴν φύσιν, τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν ὄντων μέχρι τῶν τελευταίων αὐτῶν ὀρίων. Πᾶν τὸ μὴ φέρον τὴν σφραγίδα τῆς καθολικῆς ἀποδοχῆς, τῆς ἀναλυτικῆς ἀποδείξεως, στερεῖται πραγματικῆς ὑποστάσεως· συνεπῶς τοιαύτη μοναρχία, οἷον ἐπρέσβευεν ἡ νομιμοφροσύνη, ἀντίθετος πρὸς τὸ ἄρχον τῆς ἐποχῆς πνεῦμα, εἶνε ἱστορικὴ μάλλον ἀνάμνησις, ἢ δύναται νὰ ἔχῃ σύγχρονον σημασίαν. Ἐλευθερος λαός, ἔθισθεις ἐν ὄλαις ταῖς σχέσεσι τοῦ βίου αὐτοῦ εἰς τὴν σκέψιν, εἰς τὴν ἔρευναν, δὲν δύναται ν' ἀποδεχθῇ ἄνευ ὄρων τὸ πλάσμα τεχνητῆς τοῦ πνεύματος συλλήψεως.

Τοιαύτη ἦτο ἡ μοναρχία, ἣν διανοήθη ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ν' ἀποκαταστήσῃ ἐκ νέου ἐν Γαλλίᾳ ἡ Παλινορθώσις· ἡ δημοσία συνείδησις διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς προφανοῦς ταύτης παραβιάσεως πάντων τῶν κανόνων τῶν διεπόντων τὴν λογικὴν τῆς ἱστορίας, ἡ δὲ μοναρχία μετὰ τὴν πρώτην ἐκρηξίν τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατηθῇ, κατέρρευσεν. Ἐκτοτε μεθ' ὄλας αὐτῆς τὰς ἀποπειράς δὲν κατώρθωσε νὰ εὕρῃ ἀπήχησίν τινα παρὰ τῷ δημοσίῳ φρονήματι· ὁ τελευταῖος αὐτῆς ἀντιπρόσωπος, μεθ' ὄλας αὐτοῦ τὰς διαμαρτυρήσεις, οὐδένα κατώρθωσε νὰ προσκτῆσῃται περιπλέον προσήλυτον, ἐκτὸς τῶν ἐκ καταγωγῆς καὶ παραδόσεως τὰς ιδέας αὐτοῦ ἀσπαζομένων. Μετ' αὐτοῦ ἡ μοναρχία τῆς νομιμοφροσύνης ἀποίχεται διὰ παντὸς ἐν Γαλλίᾳ, ἐστεμμένη τὰ λευκὰ κρῖνα, περιβεβλημένη τὴν λευκὴν σημαίαν, σύμβολα ἄλλοτε τῆς ζωῆς καὶ τῆς δόξης τῆς μοναρχικῆς Γαλλίας τῶν Βαργάρδων καὶ τῶν Κοινῶν καὶ ἤδη ἐπικηδεῖα σήματα ἐκπνεούσης παραδόσεως. Sic transit gloria mundi! . . .

Ὁ βοναπαρτισμὸς εἶνε κακὸν ἔξάνθημα, ἀναφυέν ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς Γαλλίας, συνεπιεία τῶν ἰσχυρῶν ἐξάψεων καὶ συγκινήσεων ἐκ τοῦ πυρετοῦ, δὲν ὑπέστη κατὰ τὸ μακρὸν τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως διάστημα. Δὲν ἔχει οὔτε ἱστορικῆς σημασίας δικαίωμα, οὔτε πολιτικῆς ὑπάρξεως λόγον. Ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ σπουδαιότης ἐν Γαλλίᾳ ἦτο παραγόμενον στιγμιαίου ἱστορικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τεχνητῶς ὑποκινήθέντος καὶ ἀναπτυχθέντος· ἂν δὲ συνετέλεσεν ὑπὸ τινὰς ἐπόψεις εἰς τὴν στρατιωτικὴν δόξαν τῆς Γαλλίας, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐγένετο παρὰ τὸν δῶν δύο μεγάλων ἐθνικῶν καταστροφῶν καὶ συγχρόνως ἀκρωτηριασμῶν τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους· ἀφορμὴ τοῦ κατὰ δύο περιόδους θριάμβου τοῦ βοναπαρτισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ εἶνε οὐχὶ ἡ συμπάθεια, ἣν οὗτος κέκτηται παρὰ

τῷ γαλλικῷ ἔθνει, ἀλλ' ἡ λογοκλοπία τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπαναστάσεως, ἃς οὗτος ἐπιτυχέστατα ἀείποτε πρὸς ὄφελος αὐτοῦ ἰδιοποιήθη· ἐξελλθὼν ἀπὸ τῆς δημοκρατίας, ὑποδείξας ἑαυτὸν ὡς τὸν διοργανωτὴν τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ εὐκοσμίως ἐπὶ τῇ βίᾳ τῶν νέων ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας, κατώρθωσε νὰ σαγηνεύσῃ στιγμιαίως τὰ πλήθη, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν οὐδέποτε κατέστη πραγματικὴ πεποίθησις μικροῦ ἢ μεγάλου μέρους τῆς γαλλικῆς κοινωνίας. Ὁ βοναπαρτισμὸς δὲν εἶνε οὔτε ἱστορικὴ παράδοσις, οὔτε πολιτικὴ ὁμολογία ἐν Γαλλίᾳ· οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων κέκτηται πρὸς τοῦτο στοιχείων· ψευδὲς φάσμα ἐξάπατησεν τοὺς ἀπλουστεροὺς, θριαμβεύσαν ἐπὶ τινὰ χρόνον ἕνεκα κοινωνικῶν ἀνωμαλιῶν, ἕνεκα πολιτικῶν συμφερόντων, ἐπαπειλοῦν καὶ σήμερον κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἤττον τὴν τάξιν ἐν Γαλλίᾳ, μέλλει νὰ λησμονηθῇ, ἅμα ἡ τάξις μετὰ τῆς ἐλευθερίας ἀποκατασθῶσιν ἐν ἀρμονίᾳ διὰ τοῦ θριάμβου πολιτικῆς μορφῆς ἀμφοτέρως ταύτας τὰς ἀρχὰς ἐκπροσωπούσης καὶ περισωζούσης ἐν τῇ γαλλικῇ κοινωνίᾳ.

Ἡ συνταγματικὴ μοναρχία εἶνε ἐποχὴ μεταβάσεως ἐν τῇ πολιτικῇ τῶν λαῶν ἱστορίᾳ· εἶνε ἀπόπειρα συμφιλώσεως δύο ἀντιθέτων ἠθικῶν στοιχείων, τοῦ στοιχείου τῆς αὐθεντίας καὶ τοῦ στοιχείου τῆς ἐλευθερίας, τῆς μὲν ἐκπροσωπούσης τὸ ἀρχαῖον ἱστορικὸν δίκαιον, τῆς δὲ τὸ νεώτερον δίκαιον, τὸ αἰωνίως ἀναγεννώμενον, τὸ ἀείποτε παρακολουθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἡ θεωρία τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας, οἷον σήμερον ἐν τῇ πολιτικῇ πράξει τῶν νεωτέρων λαῶν παρίσταται, εἶνε ἀρχαία, μόνον δ' ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς ἐπραγματοποιήθη κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας· ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι πολιτειολόγοι, πάλαι μὲν ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πολύβιος, ὁ Κικέρων, παρὰ δὲ τοῖς νεωτέροις ὁ Λώκιος, ὁ Μοντεσκιός καὶ ἡ μετ' αὐτοῦ σχολὴ τῶν θεωρητικῶν τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας, ἐν ἐποχῇ συγκρούσεως καὶ πάλης τῶν δύο ἀντιθέτων πολιτικῶν στοιχείων, τοῦ μοναρχικοῦ καὶ τοῦ δημοκρατικοῦ, προσεπάθησαν νὰ ἐξεύρωσι καὶ νὰ διατυπώσωσι μέσον τινὰ ὄρον, δυνάμενον νὰ ἱκανοποιῇ τὰς ἀντιθέτους ἀξιώσεις καὶ τὰ συμφέροντα, τὴν μίξιν τῆς μοναρχικῆς καὶ τῆς δημοκρατικῆς ἀρχῆς ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ πολιτεύματι. Ἐνεκα ἰδίων λόγων, ἐχόντων τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐν τῇ ἱστορικῇ ἀναπτύξει τοῦ ἔθνους καὶ ἐν τῇ κοινωνικῇ αὐτοῦ ἰδιοφυίᾳ, ὁ ἀγγλικὸς λαὸς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀγωνισθεὶς κατὰ τῶν ἀπολυταρχικῶν τάσεων τῶν ἡγεμόνων αὐτοῦ, κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους νὰ πραγματοποιήσῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ τὴν πολιτικὴν ταύτην θεωρίαν. Ἡ εὐλογία, ἣτις διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας διεχύθη ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου τοῦ ἀγγλικῆς ἔθνους, εἶπετο ὅτι ἔμελλε νὰ δελεάσῃ καὶ νὰ παρασύρῃ θεωρητικὰ πνεύματα, ἀποδίδοντα τὴν πρόδον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν κοινωνικῶν εἰς τὴν ἀνάρρησιν μόνον πολιτικῆς τινος ἀρχῆς ὡς διέποντος ἐν τῇ πολιτείᾳ παράγοντος· ἐντεῦθεν ἡ εἰδωλοκρατεία πρὸς τὸ ἀγγλικὸν πολίτευμα, ἣτις ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μοντεσκίου δὲν ἔπαυσε σαγη-

νεύουσα διαφόρους πολιτικούς άνδρας και έν τῇ θεωρίᾳ και έν τῇ πράξει και ἤτις, εἰ και συνετέλεσεν εἰς τὴν λύσιν πολιτικῶν τινῶν προβλημάτων έν τῇ ἡπειρωτικῇ Εὐρώπῃ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, πολλαχοῦ έν τούτοις ἐπήνεγκε τὴν σύγχυσιν και τὸ χάος, περρακωλύσασα μᾶλλον ἢ συντελέσασα εἰς τὴν παγίωσιν τῆς ἠθικῆς τάξεως.

Ἐν Γαλλίᾳ ἰδίως καταφαίνεται ἐναργέστερον τὸ φαινόμενον τοῦτο· ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἡ μοναρχία τοῦ Ναπολέοντος ἐνέχυσαν εἰς ἰσχυρὰς δόσεις τὸ νέκταρ και τὸ δηλητήριο τῆς κοινωνικῆς ἰσότητος εἰς τὸν ὄργανισμόν τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ· ἡ ἀρχὴ δημοκρατία και ὁ ἀρκος δεσποτισμὸς προήγαγον τὸ αἰσθημα τοῦτο μέχρι τῶν ἐσχάτων αὐτοῦ ὁρίων, ἡ δὲ ἰσότης, ἡ κατ' ἐξοχὴν αὐτὴ δύναμις τῆς νεωτέρας δημοκρατικῆς κοινωνίας, ἡ δημιουργήσασα ἴσως ὑπὸ τινος ἐπόψεως τὴν σύγχρονον ἱστορίαν τῆς Γαλλίας, ὑπῆρξεν ἡ πρωτίστη ἀφορμὴ τῶν ἐπαναστάσεων, αἵτινες, πρὸς βλάβην τῆς παγίωσης τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, ταράττουσι κατὰ περιόδους τὴν κανονικὴν έν ἐλευθερίᾳ ἀνάπτυσιν τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους.

Λαὸς ἐθισθεὶς εἰς τὴν λατρείαν τῆς ἰσότητος, εἰς τὸν θρίαμβον αὐτῆς έν τῇ κοινωνίᾳ ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἐλευθερίας, εἶνε ἀδύνατον εἰλικρινῶς και διαρκῶς ν' ἀποδεχθῇ τὴν μορφήν συνταγματικῆς μοναρχίας, ὑπὸ τύπους κατ' ἐπιφάνειαν μὲν φιλελευθέρους ἀλλὰ καλυπτούσης αὐταρχικὰς τάσεις, ἕνεκα τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς καταγωγῆς, ἕνεκα τῶν προλήψεων και τῶν παραδόσεων ἀλλοίας ἐχούσης ἀρχᾶς, μερικὸς μᾶλλον ἢ καθολικὸς ἐπιδιωκούσης σκοπούς. Ἡ συνταγματικὴ μοναρχία εἶχεν ἱστορικούς λόγους ὑπάρξεως έν Ἀγγλίᾳ, ἀπέρρεεν ἀπὸ τοῦ πνεύματος και τῆς πολιτικῆς ἀναπτύξεως τοῦ λαοῦ, πᾶσα δ' αὐτῆς αὐθαίρετος τάσις ἀναγκαιῶς ἔμελλε νὰ συντριβῇ πρὸ τοῦ βράχου τῆς αὐτοδιοικήσεως, τοῦ παλλαδίου τούτου τῆς ἀγγλικῆς ἐλευθερίας, ἡτις τοσοῦτον ἐκράτνε τὸν ἔθνικόν τοῦ Ἀγγλοῦ πολίτου χαρακτηῖρα· ἀλλ' έν Γαλλίᾳ οὐδένα λόγον ὑπάρξεως ἐξ ἱστορικῶν αἰτίων ἐκέκτητο· αἱ παραδόσεις τῆς δημοκρατικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 και 1793 ἦτο ἀδύνατον νὰ συμφιλιωθῶσι μετὰ πολιτεύματος ὑπομιμνήσκοντος τὴν *Magna Charta*, τὸ *Habeas Corpus* ἢ τὴν *Petition of Right* τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Ἀγγλίας, ἡ δὲ γαλλικὴ συνείδησις ἦτο ἤδη ἔμπλεως τῶν δημοκρατικῶν τούτων ἀναμνήσεων· ἀπρητεῖτο ἕτερος πολιτικὸς τύπος, σύμφωνος πρὸς τὸ πνεῦμα και τὰς παραδόσεις τοῦ ἔθνους, περὶ τὴν ἐξέυρεσιν τοῦ ὁποίου ἡστόχησαν οἱ θεωρητικοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἄνδρες ἄλλως τε οὐχὶ κοινῆς πολιτικῆς σπουδαιότητος, σαγηνευθέντες ὑπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος έν Ἀγγλίᾳ. Τούτων τῶν λόγων ἕνεκα ἡ σχολὴ αὕτη, τοσοῦτον ἰσχυρὰ ἄλλοτε έν τῇ θεωρίᾳ, μετὰ τὸ ναυάγιον τοῦ 1848, μετὰ τὰ πολιτικὰ αὐτῆς σφάλματα τοῦ 1870—71, ἀπολέσασα πᾶσαν εἰς ἑαυτὴν ἐμπιστοσύνην, κατέλιπε τὴν σημαίαν αὐτῆς, παρακολουθήσασα έν μέρει μὲν τὴν νομιμοφροσύνην, έν μέρει δὲ τὴν συντηρητικὴν δημοκρατίαν,

ἐνώπιον τῆς ὁποίας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπευχάξει ἡ μέλλουσα πολιτικὴ ἱστορία τῆς Γαλλίας.

Ἡ δημοκρατία εἶνε τὸ πολιτικὸν τῶν νεωτέρων λαῶν ιδεῶδες, δημοκρατικὴ δὲ πολιτεία ἀναμφιβόλως ἔσται ὁ πολιτικὸς τοῦ μέλλοντος τύπος. Διὰ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, έν ἣ τοσοῦτον ἀνεξαρτήτως προάγεται ἡ σύγχρονος κοινωνία, κρατύνεται τὸ αἰσθημα τῆς ἀτομικότητος, βᾶσις ἀμα και ἀφετηρία τῆς δημοκρατικῆς ἐλευθερίας. Ὁ νεώτερος πολιτισμὸς, οἷος ἀνεπτύχθη και ἀναπτύσσεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, συντελεῖ εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ αἰσθηματος τούτου τῆς ἰσότητος· τὴν ἀναντίρρητον δὲ ταύτην ἀλήθειαν διετύπου οὕτως μετὰ φιλοσοφικῆς ἀληθῶς βαθύτητος και ἀκριβείας εἰς τῶν σπουδαιωτάτων συγχρόνων πολιτειολόγων· «Οἱ δημοκρατικοὶ λαοὶ αἰεποτε μὲν ἀγαπῶσι τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' έν τισιν ἐποχαῖς ἐξωθοῦσι τὸ πάθος, τὸ ὁποῖον πρὸς αὐτὴν αἰσθάνονται, μέχρι παραφροσύνης. Τοῦτο δὲ συμβαίνει καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἀρχαία κοινωνικὴ ἱεραρχία, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπειληθεῖσα, ἀρχεται καταστρεφόμενη μετὰ τὴν τελευταίαν ἐμφύλιον πάλην, ἀνατρέπονται δ' ἐπὶ τέλους τὰ ἔρια τὰ διχωρίζοντα ἀπ' ἀλλήλων τοὺς πολίτας. Οἱ ἄνθρωποι σπεύδουσι τότε πρὸς τὴν ἰσότητα οἰοῦντι πρὸς κατάκτησιν αὐτῆς και προσηλοῦνται εἰς αὐτὴν ὡς εἰς πολῦτιμον ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον ζητοῦσιν ἕτεροι ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπ' αὐτῶν. Τὸ πάθος τῆς ἰσότητος εἰσδύει ἀπανταχόθεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν, εὐρυνόμενον και πληροῦν αὐτὴν ὀλόκληρον. Μὴ εἴπητε τοῖς ἀνθρώποις, ὅτι έν τῇ τυφλῇ ταύτῃ εἰς ἀποκλειστικὸν πάθος παραδόσει θέλουσι διακυβεύσει τὰ τιμαλφέστατα αὐτῶν συμφέροντα· δὲν ἀκούουσι. Μὴ δείξητε αὐτοῖς τὴν ἐλευθερίαν, ἣτις έν τῇ ἀλλοφροσύνῃ αὐτῶν διεκφοῦγει τῶν χειρῶν των· εἶνε τυφλοὶ, ἢ μᾶλλον παρατηροῦσιν έν τῷ σύμπαντι έν μόνον ἐπίφθεον ἀγαθόν. . . Οἱ δημοκρατικοὶ λαοὶ ἔχουσι φυσικὴν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν κλίσιν· παραδεδομένοι εἰς ἑαυτοὺς, τὴν ζητοῦσι, τὴν ἀγαπῶσι, μετὰ θλίψεως βλέποντες νὰ τοὺς ἀποχωρίζῃ τις ἀπ' αὐτῆς. Ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἰσότητος τρέφουσι πάθος θερμὸν, ἀκόρεστον, αἰώνιον, ἀνίκητον, ποθοῦσι τὴν ἰσότητα έν τῇ ἐλευθερίᾳ, ἀν δὲ δὲν δύνανται νὰ τὴν ἀπολαύσωσι, ποθοῦσιν αὐτὴν και έν τῇ δουλείᾳ ἀκόμη. Ὑπομένουσι τὴν πενίαν, τὴν ὑπεδούλωσιν, τὴν βαρβαρότητα, ἀλλ' οὐδέποτε τὴν ἀριστοκρατίαν. . . Ἀλήθεια πάντων τῶν καιρῶν και πρὸ πάντων τοῦ ἡμετέρου. Ἀπαντες οἱ ἄνθρωποι και ἀπασαί αἱ ἐξουσίαι, αἱ ζητήσουσαι νὰ παλαίσωσι κατὰ τῆς ἀκαταδάμαστου ταύτης δυνάμεως, θέλουσιν ἀνατραπῆ και καταστραφῆ ὑπ' αὐτῆς. Ἀνευ τῆς ὑποστηρίξεως αὐτῆς ἀδύνατον νὰ ἐρεισθῇ ἡ σύγχρονος ἐλευθερία, αὐτὸς δὲ ὁ δεσποτισμὸς ἀδύνατον χωρὶς αὐτῆς νὰ βασιλεύσῃ. . .»¹

Ὅ,τι εἶνε κοινωνικὸν φαινόμενον, ἀντλοῦν τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ ἀπὸ τινος πραγματικῆς ἀνάγκης τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ὀφείλει νὰ μελετηθῇ ἐμβριθῶς, ν' ἀναλυθῇ κατὰ τὰ διάφορα αὐτοῦ στοιχεῖα, νὰ ἐκτιμηθῇ προσή-

1 A. de Tocqueville, De la Démocratie en Amérique, tom. II p. 108.

κόντως ἐν τῇ ἀληθινῇ αὐτοῦ ἀξίᾳ καὶ σημασίᾳ, οὐχὶ δὲ νὰ προγραφῆ ἀκρίτως, ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου. Ἡ δημοκρατικὴ ἰδέα ἐν τῇ νεωτέρᾳ κοινωνίᾳ εἶνε πραγματικῶς μὴ χρήσιμα συζητήσεως. Μόνον λοιπὸν ἡ καθαρὰ καὶ ἀκριβῆς αὐτῆς διατύπωσις, ἡ λογικὴ αὐτῆς ὀργάνωσις ὀφείλει νὰ ᾔηε τὸ μέλημα καὶ ἡ σκέψις τῶν πολιτευτῶν καὶ τῶν δημοσιολόγων, οὐχὶ δὲ ἡ ἀσχοπος καὶ ἐπιματαίῳ καταδίκη. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἐπιβολή, ἣν ὀφείλει νὰ ἀναλάβῃ καὶ νὰ ἐπιτελέσῃ ἡ νεωτέρα πολιτικὴ ἐπιστήμη.

Ἡ δημοκρατικὴ μερίς ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τῆς μεγάλῃς ἐπαναστάσεως εἶνε πράγματι ἡ πασῶν ἰσχυροτέρα, ἀλλ' ἀτυχῶς δὲν ἀπεδείχθη καὶ ἡ πασῶν μετριωτέρα· ἐντεῦθεν τὰ ναυάγια τῶν διαφόρων μεταβολῶν, αἵτινες κατὰ περιόδους ἀνετάραξαν τὸν πολιτικὸν τῆς γαλλικῆς κοινωνίας διάκωμον. Μὴ μελετήσασα ἐπαρκῶς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους, τὰς ἱστορικὰς αὐτοῦ παραδόσεις καὶ τὰς συγχρόνους κοινωνικὰς ἀνάγκας, νομίσασα ὅτι διὰ μιᾶς ἐξωτερικῆς μόνον μεταβολῆς δύναται νὰ μεταβάλῃ ἐπίσης καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἐσωτερικὴν τῶν πραγμάτων κατάστασιν, ἠστόχησεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν ταῖς πολιτικαῖς αὐτῆς ἀποπειραῖς. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην πολιτικὴν ἐν Γαλλίᾳ ἀπόχρωσιν κέκτηται ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ δίκαιον· τότε δὲ μόνον δύναται νὰ θριαμβεύσῃ καὶ νὰ παγιωθῇ εἰς ὀριστικὸν καθεστῶς, ὁπόταν διοργανώσῃ τὴν κοινωνίαν ἐν πνεύματι ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος κατὰ τὰς συγχρόνους τῆς ἐποχῆς ἀνάγκας, οὐχὶ ὑποτάσσουσα τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν ἀκράτητον δημοκρατικὴν ἰσότητα, ἀλλ' ἀμφοτέρως ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς ἀλλήλας συνάπτουσα, θὰ κατορθώσῃ νὰ λύσῃ τὸ σπουδαιότατον τῶν προβλημάτων τῆς συγχρόνου πολιτικῆς ἐπιστήμης, τοῦτέστι τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ οὐχὶ ἀντιμάχους ἠθικὰς δυνάμεις, ἀλλ' ἀλλήλων ἐπικούρους, προαγούσας τὴν βελτίωσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας. Τὸ μέλλον ἔσται ὑπὲρ τῆς δημοκρατικῆς ἀναμφισβόλως, διότι διὰ τῆς πολιτικῆς ταύτης μορφῆς ἐκπληροῦται κατ' ἐξοχὴν ὁ προορισμὸς καὶ ἡ προαγωγή τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ἡ δημοκρατικὴ μερίς ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Παλινορθώσεως δὲν ἦτο ὅσον σήμερον καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ πράξει ἰσχύουσα, ἀλλ' ἐπεσιάζετο ὑπὸ τῆς συνταγματικῆς σχολῆς, ἀριθμούσης ἐν τοῖς ἀντιπροσώποις αὐτῆς τὰ ἐξοχώτατα τῶν πνευμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἕνα Βενιαμὶν Κωνστάντιον, ἕνα Ρουαγὲ Κολλάρδον, καὶ ἑτέρους ἀνδρας ἀναλόγους τούτοις, τὸν Γκυζῶτον, τὸν Κουζέν, τὸν Βιλλεμαϊνον· πρὸς τούτοις ἦτο εἰς ποιίλιας ἐσωτερικὰς αἰρέσεις διεσπασμένη· ἐντεῦθεν δ' ἡ ἀνικανότης αὐτῆς νὰ καταλάβῃ τὴν ἐξουσίαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου καὶ νὰ διοργανώσῃ κατὰ τὰς θεωρίας αὐτῆς τὴν γαλλικὴν κοινωνίαν.

Ἡ συνταγματικὴ σχολὴ ἐξεπροσώπει ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἰσχυροτέραν καὶ νοσηροστέραν τῶν ἐν Γαλλίᾳ πολιτικῶν μερίδων, τὴν μέσῃν τάξιν, τὴν τῶν ἀστῶν (la bourgeoisie), ἧτις πρωταγωνι-

στήσασα ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη καὶ ἐν τῷ τύπῳ καὶ ἐν τῇ κοινοβουλίᾳ κατὰ τῆς παλινορθώσεως δυναστείας, εἶχε τὰς πιθानωτέρας ὑπὲρ ἑαυτῆς ἐλπίδας ἐπιτυχίας ἐν ἐνδεχομένῃ πολιτικῇ μεταβολῇ, τὸ δὲ σπουδαιότατον, ἐκέκτητο ἐσωτερικὴν πειθαρχίαν καὶ ἐνότητα, ἀρκοῦντα χρηματικὰ μέσα, ὧν ἐστερεῖτο ἡ δημοκρατικὴ μερίς, ἄλλως τε καὶ δυσπιστίαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἐμπνεύουσα ἕνεκα τῶν παρεκτροπῶν αὐτῆς ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπαναστάσει. Καὶ οὕτως, ἐπελθούσης τῆς κρίσεως, συνενωθεῖσα μετὰ τῶν ἄλλων στοιχείων τῆς κοινωνίας, ἐξάπατήσασα αὐτὰ, κατέλαβε τὴν ἐξουσίαν καὶ διετύπωσε τὴν πολιτείαν κατὰ τὰς ἰδίας θεωρίας καὶ τὰ ἴδια συμφέροντα.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Παλινορθώσεως· ἡ ὑστάτη ὥρα τῶν Βουρβόνων ἐσημαίνετο ἐν ταῖς δέλτοις τῆς ἱστορίας· ὡς σβέννυται ἡ λυχνία ἐλλείψει ἐλαίου, οὕτως ἐκλείπει ἠθικῆς ἀρχῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐξαντλουμένης πάσης ἐσωτερικῆς αὐτῆς ζωῆς καὶ ἰσχύος· καὶ τοῦτο συνέβαινεν ἤδη μετὰ μακρὸν καὶ ἀπληπισμένον ἀγῶνα κατὰ πολεμίου σφριγῶντος ὑπὸ ζωῆς καὶ ἀκμῆς ἡ Παλινορθώσις ἠναγκάζετο νὰ ὑποκύβῃ ἐπὶ τέλος καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ.

Ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς ταύτης καταστάσεως, ἧτις μοιραίως ὄθει τὸν τόπον εἰς τὸ ἄδηλον τῆς μεταβολῆς, ἐκτακτος πνευματικῆς ζύμωσις, ἀναμνησκουσα μόνον τὴν ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ δεκάτου τετάρτου ἀκμὴν τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος, προέδιδε τὴν ἀνησυχίαν ἐκείνην τῶν πνευμάτων καὶ τὴν παλλίρροικαν τῶν ἰδεῶν, πρακτικὰ τοῦ ἀναβιβαζομένου ἤδη ἐπὶ τῆς σκηπτικῆς πολιτικῆς δράματος. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Παλινορθώσεως εἶνε ἐκ τῶν περιφανῶν ἐκείνων σημείων τῆς ἱστορίας, τῶν ἀναμνησκόντων τὰς καλλίστας τῶν σελίδων αὐτῆς· μετὰ τὴν μακρὰν καταιγίδα τῆς Ἐπαναστάσεως, τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας ἡ πνευματικὴ βλάστησις ἦτο κατὰ τοσοῦτον ἀδρὰ καὶ πλουσία· αἱ δὲ ἡμέραι τῆς γαλλικῆς ἱστορίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔσονται ἐκ τῶν λαμπροτάτων ἐν τῷ βίῳ τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους.

Ὄφείλεται τοῦτο εἰς τοὺς Βουρβόνους; Οὐδεμίαν αἰσθάνομαι συμπάθειαν πρὸς τὰς ἀρχάς, ὧν ἐνφορεῖτο καὶ ἐπεζήτει τὴν πραγμάτωσιν ἡ παλινορθώσεως δυναστεία· πᾶσα κυβέρνησις δεόν νὰ ἐκπροσωπῇ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐν ἣ δρᾷ, ἡ δὲ κυβέρνησις τῆς Παλινορθώσεως ἦτο αὐτὸ τοῦτο ἡ ἀρνησις αὐτοῦ, ἱστορικὸς ἀναχρονισμὸς, εἰς οὐδεμίαν δυνάμενος νὰ ἔλθῃ συνάφειαν καὶ συγχρωτισμὸν μετὰ τοῦ πνεύματος τῆς νέας κοινωνίας. Ἐν τούτοις ἀποδῶμεν ἐκάστω τὸ δίκαιον· ἡ κυβέρνησις ἐκείνη, μεθ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἐλλείψεις, μεθ' ὅλων αὐτῆς τὴν πολιτικὴν μυωπίαν, ἐκέκτητο μείζονα ἠθικότητα καὶ εὐγένειαν τῆς προηγηθείσης κυβερνήσεως τοῦ Ναπολέοντος, ἧτις καθ' ὅλον αὐτῆς τὸν βίον παρεβίβασε πᾶσαν ἠθικὴν ἀρχὴν καὶ πᾶν δίκαιον, κυβερνήσεως, ἧς πρότυπα καὶ πανομοιότυπα δυνάμεθα μόνον νὰ συναντήσωμεν ἐν ταῖς δε-

σποτικάς πολιτείας τῆς Ἀνατολῆς, ὑπό τινος δ' ἐπόψεως ἦτο κρείττων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῆς, τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἰουλίου, ἧς τὸ πολιτικὸν κράτος ἐβασιζέτο κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ῥαδιουργίας καὶ συναλλαγῆς, καὶ τῆς ἔτι χειρόνος ταύτης, τῆς τρίτης αὐτοκρατορίας, πιστῆς ἀλλ' ἀτιμωτέρας ἀντιγραφῆς τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας. Ἄν διαρκούσης τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως παρεγνωρίσθη, ὑπὸ δὲ τὸν Ναπολέοντα καὶ κατεπατήθη πᾶς πρὸς ἐπιστήμην ζήλος, πᾶσα ὑπερτέρα λατρεία τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἰδεώδους ἐν γένει, διότι ὁ σκαιὸς Κόρσος οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ ἐκτιμῆσῃ καὶ νὰ προαγάγῃ, ἢ μόνον πᾶν ὅ,τι συνετέλει εἰς τῆς φυσικῆς βίαις τὴν ἀποθέωσιν καὶ εἰς τὴν ἐμπειρικὴν καθ' ὁλοκληρίαν ἀποψιν τῶν ὄντων, ἢ Πακλιόρθωσις, μεθ' ὅλας αὐτῆς τὰς ὀπισθοδρομικὰς τάσεις, μεθ' ὅλον αὐτῆς τὸ σκοτεινὸν πνεῦμα καὶ τὸν μεσαιωνικὸν μυστικισμόν, ἐδείχθη εὐμενῆς κατὰ πρῶτον μόνον βραδύτερον βλέπουσα τὸν ἐξ αὐτοῦ κίνδυνον, ἐζήτησε νὰ τὸ καταδαμάσῃ, ἀλλ' ἦτο ἀργὰ πλέον. Ὁ χρόνος ἐπληρώθη ἡ στιγμή ἐπέστη, ἡ δὲ δημοσία συνείδησις ὠρμος ἐνεστερνίσθη ἀπάσας ἐκείνας τὰς μεγάλας ἀρχάς, αἵτινες κατελοῦσαι ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐπιστήμης, εἰσέδυσαν μέχρι τῆς καλύψεως, ἐξεγείρασαι ἀπὸ τοῦ διανοητικοῦ αὐτῶν ληθάργῳ τὰ πλήθη. Ἡ ποίησις, ἡ φιλοσοφία, ἡ ἱστορία, αἱ πολιτικαὶ καὶ αἱ ἄλλαι θετικαὶ ἐπιστήμαι λαμβάνουσιν ἐξοχὸν ἀνάκτασιν ἐν Γαλλίᾳ· τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα διεκδικεῖ τὰ σκῆπτρα αὐτοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἀναγνωρίζεται δὲ ἡ αὐθεντεία αὐτοῦ ἐπὶ τῆς δημοσίας συνειδήσεως.

Ἐν τῇ καθολικῇ ἐκείνῃ ζυμώσει τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων ἄπασαι αἱ ποικίλαι καὶ ἀντίθετοι θρησκευτικαί, ἠθικαὶ καὶ κοινωνικαὶ αἰρέσεις συναντῶνται ἐπὶ τοῦ σταδίου τοῦ ἀγῶνος· ἀφ' ἑνὸς ἡ θεοκρατικὴ φιλοσοφία ἐνὸς Δεμαίτρου, ἐνὸς Βονάλδου, ἐνὸς Λαμενναὶ ἀπολαμβάνουσι προνομιοῦχου ὑποστηρίξεως καὶ ἀποδοχῆς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ὡς ἡ ἐπίσημος αὐτῆς φιλοσοφία· ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀντίθετος φιλοσοφία, ἡ γερμανικὴ φιλοσοφία, κριτικὴ καὶ ἰδανιστικὴ, οἷα διετυπώθη ὑπὸ τῶν μεγάλων ἐκεῖθεν τοῦ Ῥήνου διδασκάλων, ἢ ἡ σκωτικὴ φιλοσοφία καὶ ἡ ἐξήγησις τούτων καὶ ἐφαρμογὴ ἐπὶ τοῦ καθόλου ἀνθρωπίνου βίου, καθίστανται ἢ κατ' ἐξοχὴν σκέψεις ἀπάντων τῶν ἐλευθέρων πνευμάτων. Ἀλλὰ δὲν ἦτο δυσχερὲς λίαν νὰ κριθῇ ἐκ τοῦ προτέρου ὁποῖα τάσις ἔμελλε νὰ κατισχύσῃ ἐν τῇ θανασίμῳ ἐκείνῃ πάλῃ δύο ἀντιθέτων ἰδεῶν καὶ δύο κόσμων. Ἄν ὁ ὑπεράλπιος Βονάλδος ἐδίδασκεν, ὅτι «ἀπασαι αἱ ἐπιστήμαι ἀπέρρον ἀπὸ τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας, ἧτις εἶνε ἡ ἀρχὴ πάσης κυβερνήσεως καὶ πάσης σκέψεως· ὁ Θεὸς δὲ, ἡ θεοκρατία καὶ ἡ οἰκογένεια ἦσαν τὰ στοιχεῖα, ἐφ' ὧν ἀσφαλῶς ἀνεπαύετο ἡ κοινωνία»· ἂν διὰ τῆς μυστικῆς ἀλλὰ φλογερᾶς αὐτοῦ εὐγλωττίας ὁ Λαμενναὶ, ὑπερκαθολικὸς ἔτι, πρὶν ἢ ἐπισύρῃ ἀκόμη κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Βατικανοῦ διὰ τὸ βραδύτερον ἐκδοθὲν μικρὸν ἐκεῖνο βιβλίον — *Λόγοι ἐνὸς Πιστοῦ*, τὴν μικρὰν ταύτην τοῦ κοινωνισμοῦ κατήχησιν, ὁ Λαμενναὶ λέγω

ἐστιγματίζε τὴν θρησκευτικὴν τῆς συγχρόνου κοινωνίας ἀδιαφορίαν διὰ τῶν λόγων τούτων: «Ἡ ἀδιαφορία εἶνε ὁ θάνατος· ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ οὐδεμία καρδία ὀφείλει νὰ ἦνε χλιαρὰ, οὐδεμία ψυχὴ δειλήμων· πρέπει τις νὰ ὑποστῇ τὸ μαρτύριον χάριν τῆς ὑποστηρίξεως μιᾶς ἰδέας, αὕτη δὲ ἡ ἰδέα εἶνε ἡ καθολικὴ ἐνότης, τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς καὶ ὁ πάπας ὑπέρτερος πάσης ἱεραρχίας»· ἂν ὁ Δεμαίτρος, ὁ τολμηρότερος θεωρητικὸς τῆς μοναρχίας καὶ ὁ εὐγλωττότερος ψάλτης τῆς θεοκρατίας κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἐν τοῖς πολυκρότοις αὐτοῦ βιβλίοις *Ἐφεσπερίδες τῆς Πετροπόλεως*, ὁ Πάπας κατεδικάζε πᾶσαν νέαν ἰδέαν ὡς γέννημα Σατανᾶ καὶ ἀνηγόρευε τὸν Πάπαν ὡς τὸ α καὶ τὸ ω τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ταῦτα ἦσαν οἱ τελευταῖοι στεναγμοὶ ψυχορραγούντος κόσμου, ἠττηθέντος καὶ ἀποχωροῦντος τῆς πάλης τῆς ἱστορίας, ῥίπτοντος δὲ τὸ πάρθιον αὐτοῦ βέλος κατὰ τῆς νέας ἰδέας, ἦν οὔτε τὴν τόλμην, οὔτε τὴν δύναμιν κέκτηται πλέον ν' ἀντιμετωπίσῃ.

Ἡ ἰδέα αὕτη εἶχεν ἔλθει ἔξωθεν· δὲν ἀνεβλάστησεν αὐτομάτως ἀπὸ τῆς συνειδήσεως τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, οἶονεὶ φοῖνιξ ἀπὸ τῆς τέφρας τῶν ἐρείπιων τῆς ἀρχαίας κοινωνίας· ἦλθεν ἐκεῖθεν τοῦ Ῥήνου, ἐκ τῆς κοιτίδος τῆς *Μεταρρυθμίσεως*.

Ἐπὶ Ναπολέοντος, ὅστις ἐμίσει τὴν φιλοσοφίαν, διότι ἐφοβεῖτο αὐτὴν, καὶ ὅστις δὲν εἶχε μὲν καταργήσει ἐπισήμως τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς, ὡς εἶχε διατάξει τὴν κατάργησιν τοῦ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τμήματος τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ὅπως μὴ προσκρούσῃ εἰς τὰ ἀρχαῖα κυβερνητικὰ ἔθιμα, εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου καθεστῶτος ἐρειδόμενον κυβερνητικὸν ὀργανισμόν τῆς διδασκαλίας, ἡ φιλοσοφία ἀτελέστατα καὶ ἐδιδάσκετο καὶ ἀντεπροσωπεύετο ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Πρὸ τῶν *ιδεολόγων* ὁ Καῖσαρ ὑπεκρίνετο περιφρόνησιν, ἐνῶ ἴσως ἡ ἀνεξάρτητος αὐτῶν σκέψεις ἐνέπνεεν αὐτῷ φόβους· ὁ *Royer-Collard* ἐνώπιον δύο ἢ τριῶν ἀκροατῶν ἐδίδασκε τὰς ἀρχὰς τῆς σκωτικῆς φιλοσοφίας, ἧτις ἐν τούτοις ὡς ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτῆς κατ' ἐλάχιστον ἠδύνατο νὰ θριαμβεύσῃ καὶ νὰ κατισχύσῃ τῆς ἀρχούσης εἰσέτι ἐν τῇ σκέψει ὑλιστικῆς τάσεως τῆς *Ἐγκυκλοπαιδείας*. Ἀπῆτετο θερμότερα, γενναϊότερα φιλοσοφικὴ πνοὴ ν' ἀναζωογονήσῃ τὰ πεπηγότα πνεύματα. Καὶ τοῦτο μόνον ἡ Γερμανία ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ, ἡ Γερμανία, ἧτις ἀπὸ τινων ἤδη δεκαετηρίδων τὴν μείζονα ἔλαβεν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην χώραν ἔξαρσιν ἐν τῷ ἠθικῷ καὶ πνευματικῷ βίῳ τῆς νεωτέρας Εὐρώπης, καὶ ἧς ἡ φιλοσοφία μετὰ τῆς τολμηροτέρας ἐργασίας ἀνιχνεύουσα τὰ μυστήρια τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ κόσμου, καθίστατο ἡ ἀφετηρία νέας ἐποχῆς, δωροφοροῦσα τῇ ἐπιστήμῃ τὰ δύο βαθύτερα ἔργα τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας: τὴν *Κριτικὴν* τοῦ καθαροῦ Λόγου τοῦ Καντίου, καὶ τὴν *Ἐγκυκλοπαιδείαν τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν* τοῦ Ἐγγέλου.

Ὅταν μία κοινωνία δὲν φιλοσοφήσῃ οὐδ' ἐξαρθῇ εἰς τὸ ὑπέρτατον ἐκεῖνο τοῦ πνευματικοῦ κόσμου σημεῖον, ἀφ' οὗ ἐλευθέρως νὰ δύναται νὰ κατοπτρεύσῃ

τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν ὄντων, μηδαμῶς καταβαλλομένη ὑπὸ τῶν ἐπιπροσθούτων παντοίων κωλυμάτων, ἢ κοινωνία ἐκείνη οὐδαμῶς δύναται νὰ διεισχυρισθῇ ὅτι ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς εἶνε ἀληθῆς, τελεία. Ἡ φιλοσοφία, ὑποβάλλουσα εἰς τὸ ὑπέρτατον αὐτῆς κριτήριον, τὸν λόγον, πάντα τοῦ καθόλου βίου τὰ φαινόμενα, εἶνε ἡ λυθία λίθος, ἥς τὴν δοκιμασίαν δέον νὰ ὑφίσταται πᾶσα σύλληψις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν, ζωοποιεῖ διὰ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῆς πνοῆς τὸν ἀνθρώπινον βίον καὶ καθίσταται ὁ πρόωτος τῶν παραγόντων τῆς δημιουργικῆς ἐνὸς πολιτισμοῦ ἰσχύος.

Τοιοῦτος ὁ λόγος, δι' ὃν ἡ ἀναγεννωμένη Γαλλία ὀρμεμφύτως ἔστρεψε τὰ βλέμματα αὐτῆς πέραν τοῦ Ῥήνου, πρὸς τὴν Γερμανίαν, ἐν ἧ μεθ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἐθνικὰς καταστροφὰς καὶ ἐρημώσεις, ζωηροτάτη ἔβαινε ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Ἐκ τινος περὶ *Γερμανίας* βιβλίου τῆς Στάελ, μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀλλὰ καὶ μονομερῶς γεγραμμένου, εἶχεν ἤδη καταστῆ γνωστὸν ἐν Γαλλίᾳ ὁποῖον κράτος πνεύματος καὶ ὁποῖα ἰσχύς καρδίας ἐνυπῆρχε παρὰ τῷ λαῷ ἐκείνῳ, οὗ ἡ πατρίς εἶχε καταστῆ τὸ θέατρον τῆς ἐνόχου δοξομανίας τοῦ Βοναπάρτου. Τὸ βιβλίον, μεθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐλλείψεις, ὡς ἐκ τῆς ἀνακριβοῦς γνώσεως τοῦ τόπου ἂν περιέγραφε, χάρις εἰς τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ καὶ τοὺς κατὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ναπολέοντος ὑπαινηγμούς, ἐξ οὗ ἡ καταδίωξις καὶ ἡ ἐξορία τῆς συγγραφῆς, εἶχεν ὑποβάλῃ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς νέας γενεᾶς ὑπὲρ τῆς χώρας ἐκείνης, ἥτις ἐν μέσῳ τῶν καταστροφῶν τοῦ πολέμου καὶ τῶν θριάμβων τῆς ὑλικῆς βίας δὲν παρημέλησε τὴν λατρείαν τῆς ἐπιστήμης. Βραδύτερον, τῶν μεγάλων τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος ἀποκαλύψεων εὐφυέστερος καὶ ἐπιτηδειότερος ἐρμηνευτῆς ἐγένετο ὁ Βίκτωρ *Cousin*, οὐδεμίαν ἀθυπόστατος διάνοια, ἀλλὰ διὰ φλογερᾶς καὶ ἀσυνήθους εὐγλωττίας κατωρθώσας νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν νεότητα εὐγενεστέρως καὶ ἐμβριθεστέρως μελέτας καὶ ἐνασχολήσεις.

Ἐκτοτε ἀρχεται σοβαρωτέρα ἐπιστημονικὴ ἐργασία ἐν Γαλλίᾳ· τὸ πνεῦμα λαμβάνον ἐπίγνωσιν τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἰσχύος καὶ τοῦ προορισμοῦ ἐν τῷ βίῳ, ἀφ' ἐνὸς μὲν φονεύει ὑπὸ τὴν πνοὴν αὐτοῦ τὸν σκώληκα τοῦ ὑλισμοῦ, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου διεκφεύγει τῶν θανασιμῶν ἐναγκαλισμῶν τῆς θεολογίας, δι' ὧν ἐξίτηι νὰ γοητεύσῃ καὶ ν' ἀποκοιμίσῃ αὐτὸ ἡ μυστικὴ φαντασία ἐνὸς *Demai*τροῦ, ἐνὸς Βονάλδου. Αἱ τολμηρότεροι διάνοιαί τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ *Jouffroy*, ὁ Πέτρος *Leroux*, ὁ Λερμινιέ, ὁ Κάρολος *de Remusat* συνδέονται στενῶς πρὸς ἀλλήλας καὶ δημοσιεύουσι τὴν *Sphaera*, ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν φύλλον, οἷον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔσπερεῖτο ἡ Γαλλία· καὶ οὕτω παρέχεται νέα ὄθησις εἰς τὴν γαλλικὴν σκέψιν· ἄνευ μεγάλων ἀπαιτήσεων δημοσιευθεῖσα κατ' ἀρχὰς ἡ *Sphaera*, ἐπιστημονικὸν ἀπλῶς φύλλον, καθίσταται μετ' ὀλίγον εἰς τῶν φωτεινοτάτων φανῶν τῆς δημοσίας συνειδήσεως, οὗ σμικρὸν συμβάλλουσα εἰς τὴν προπαρασκευὴν καὶ τὴν ἐκκρήξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ἰουλίου.

Ἐκτὸς τῆς φιλοσοφίας, ἐν ἅπασιν τοῖς λοιποῖς κλάδοις τῆς ἐπιστήμης κατὰγονται συνεχεῖς θρίαμβοι. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀναφαίνονται τὰ μεγίστης σπουδαιότητος ἔργα τοῦ Αὐγουστίνου Θιερρύ, τοῦ Γκυζότου, τοῦ Σισμὸνδῆ· ἐν τῇ κριτικῇ πρωταγωνιστοῦσι μετ' ἀσυνήθους ἐπιτυχίας ὁ *Villemain* καὶ ὁ *Sainte-Beuve*. Ἐν ταῖς ἠθικαῖς καὶ πολιτικαῖς ἐπιστήμασι διαπρέπουσιν ὁ Βενιαμὴν Κωνσταντῖος καὶ ὁ Κάρολος Κόντης· ἀλλ' ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, ἥτις τοσοῦτον κλείζεται διὰ τοῦ Σαίη, λησμονεῖ ταχέως τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς, ἥτις εἶνε ἡ ἀκριβῆς παρατήρησις τῶν οἰκονομικῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ φαινομένων καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν συμπεράσματα, περιβάλλεται δὲ τὴν τήβεννον τῆς φιλοσοφίας, ζητοῦσα νὰ μεταρρυθμίσῃ αὐθαίρετως τὴν κοινωνίαν ἐκ τοῦ προτέρου κατὰ ἀφρημένους ἀρχὰς καὶ παραγγέλματα· ὁ Σαίη Σίμων, εὐγενὲς ἀλλὰ παράδοξον καὶ πεπλανημένον ἐν πολλοῖς πνεῦμα, ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς αὐτοῦ θεωρίαις φαντάζεται τὴν σύλληψιν νέου κόσμου καὶ νέας θρησκείας. Ἐν χρόνοις κοινωνικῆς ζυμώσεως ὁ σκοτεινὸς οὗτος ἀπόγονος περιφανῶν προγόνων¹ περιβάλλεται ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ὑπ' ἐκτάκτου αἴγλης καὶ προσελκύει περὶ ἑαυτὸν τὰ ζωηρότερα καὶ τὰ ἀνησυχότερα τῶν πνευμάτων, τὰ κεκορησμένα τοῦ παρόντος, καὶ ζητοῦντα ἐν τῷ ἀγνώστῳ τὸ κοινωνικὸν αὐτῶν ἰδεῶδες· οὕτω συνέστη ἡ ἐπικληθεῖσα *Σχολὴ τῶν Σαισιμονιστῶν*, ἥτις περιπεποῦσα ἀπὸ πλάνης εἰς πλάνην καὶ ἀνησυχήσασα ἐπὶ τινὰς στιγμὰς τὴν κοινωνίαν, διελύθη ἐπὶ τέλους ἐπὶ τῆς δυναστείας τοῦ Ἰουλίου ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἰλαρότητος· οἱ ἀποτελέσαντες αὐτὴν θερμοὶ προσήλυτοι ἐλησμάνησαν ἐν τῷ μεταρρυθμιστικῷ αὐτῶν παροξυσμῷ, ὅτι αἱ κοινωνίαι δὲν πλάττονται καὶ δὲν μεταπλάττονται αὐθαίρετως, διὰ τῆς δημιουργικῆς μόνον ἐνὸς πνεύματος παντοδυναμίας, ἀλλ' ὅτι ἀνωτέρα τις ἀρχὴ ἐνεργεῖ καὶ διέπει αὐτάς ἐν τῷ βίῳ, πᾶσα δὲ μεταρρύθμισις, ὅφ' οἶονδὴποτε καὶ ἂν τελεῖται πνεῦμα, πρέπει νὰ ἦνε τὸ ἐξαγόμενον ἐσωτερικῆς αὐτῶν ἀνάγκης καὶ τάσεως πρὸς νέαν πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν, οὐχὶ δὲ πρόωρος καὶ ξένη πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν, πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς ἠθικὰς περιστάσεις.

Ἐν τῇ ποιήσῃ ἡ ἀρχαία σχολὴ λαμβάνει θανάσιμα τραύματα· ἀρξάμενου ἤδη τοῦ αἰῶνος εἶχε δεχθῆ τὴν πρώτην προσβολὴν διὰ τοῦ Ρεναίου καὶ τῆς Κόριννης, τῶν ἐξωτικῶν τούτων φυτῶν, δι' ὧν ἐνεκεντρίσθη νέα ἐν τῇ γαλλικῇ φιλολογίᾳ περίοδος· ἤδη θνήσκει ἄνευ σχεδὸν ἀντιστάσεως ὑπὸ τὴν μελωδικὴν γοητείαν τῶν ἀσμάτων τοῦ Βίκτωρος Οὐγγῶ ἢ ὑπὸ τὴν μεθυστικὴν ἀρμονίαν τῶν τρυφερῶν σπόνων τοῦ Λαμαρτίνου. Ἡ ἀρχαία ποιήσις τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἐκλείπει, ὅπως ἐξέλιπεν ἡ παραγαγοῦσα αὐτὴν κοινωνία, ἡ δὲ μεταρρύθμισις, ὅπως πανταχοῦ τοῦ βίου, θριαμβεύει καὶ ἐν τῇ ποιήσῃ, χαιρετιζομένη ἐνθουσιωδῶς ἐν τῇ δημοσιότητι μετὰ τῶν *Ara-*

¹ Ἦτο ὁ τελευταῖος βλαστὸς τῆς δουκικῆς οἰκογενείας τῶν Σαίη Σιμωνῶν, ἀναγόντων τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς Κάρολον τὸν Μέγαν, ἐν οἷς ἀριθμεῖται καὶ ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς τῶν *Απομνημονευμάτων* ἐπὶ τῆς ἐποχῆς Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'.

τολικῶν Ἀσμάτων καὶ τῶν Μελιτῶν, παταγωδῶς δὲ χειροκροτουμένη ἐν τῷ θεάτρῳ μετὰ τοῦ Ἑρράνη.

Οὕτως εἶχε τελεσθῆ ἀσυνειδήτως, σιωπηλῶς ἐν μέσῳ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας καὶ τῆς κινήσεως τῶν πνευμάτων ἢ μεταβολῆς μικρὰ ἀφορμῆ, καὶ ἢ ἐπανάστασις πλήρης, ὀριστικῆ ἔμελλε νὰ διεκδηλωθῆ, ἀρδην ἀνατρεπομένου τοῦ διὰ τσοσούτων ἀγῶνων καὶ τεχνητῶν μέσων ἀναστηλωθέντος κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ οἰκοδόμηματος, πρὸς ἐμπαιγμὸν τῆς λογικῆς καὶ χλευσῆν τῶν ἱστορικῶν νόμων· ὁ ζῆλος τῶν νομιμοφρόνων, ὁ φανατισμὸς τῶν Ὑπεραλπειῶν ἠκίστα ἠδύνατο νὰ προφυλάξῃ αὐτὸ ἀπὸ τῆς καταστροφῆς, τοῦ ἀνάντιον δὲ ἐπετάχυναν τὴν πτώσιν αὐτοῦ· μάτην διὰ τῆς ἀναβάσεως Λουδοβίκου τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας μετ' ἐμφάσεως ἀνεγράφη ἐν τῷ «Μηνύτορι», τῷ δημοσιογραφικῷ τούτῳ Πρωτεῖ τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ ἐπισήμῳ ὀργάνῳ πασῶν τῶν τελευταίων κυβερνήσεων, ὅτι «εἰς Γάλλος περιπλέον ὑπῆρχεν ἐν Γαλλίᾳ» ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ναβάρρας ἦτο ξένος πρὸς τὴν ἐποχὴν καὶ ξένος — ἐν τῇ πατρίδι του· ἂν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἐγένετο ὑποδεκτὸς μετ' ἐξηναγκασμένου ἐνθουσιασμοῦ ἐν Γαλλίᾳ, τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὸν καταλαβόντα αὐτὴν κάματον· ἢ Γαλλία ἐζήτει πρὸ παντὸς γαλήνην, ἐζήτει ἀναψυχὴν ἐκ τοῦ πυρετώδους νευρικοῦ παροξυσμοῦ, ὅστις ἐπὶ τσοσούτον χρόνον ἔτάρραξε αὐτὴν ἐν τῇ μακρᾷ θυέλλῃ τῆς Ἐπαναστάσεως, τῆς Ὑπατείας καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἄλλ' ὅταν ἐν τῇ βραχείᾳ ἐκείνῃ ἀναπαύσει ἠσθάνθη ὅτι ἐζήτουν ἐπωφελοῦμενοι νὰ δολοφονήσωσι ἀπίστως τὸ πνεῦμα τῆς καὶ νὰ ἐξευτελίσωσιν αὐτὴν ἐπιβούλως, ἐξηγέρθη μετὰ τῆς προτέρας αὐτῆς πίστεως καὶ ζωῆς· ἢ δὲ μεταβολὴ τοῦ Ἰουλίου ἀπέδειξεν ὅτι ἢ ἐπανάστασις δὲν ἦτο παροδικὸς σπασμὸς, προκληθεὶς ἐκ τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῶν νεωτέρων χρόνων, κοινωνικὴ ἀνάγκη, ἔχουσα λόγον ὑπάρξεως καὶ συνεπῶς δικαιουμένη νὰ πραγματῶσιν ποιήσῃ τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

(Ἀκολουθεῖ)

NEOKΛΗΣ ΚΑΖΑΖΗΣ.

ΤΑ ΝΕΚΡΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ὑπὸ FELIX RAVAISSON

ἑταίρου τοῦ Ἰνστιτούτου. 1

Ἡ περὶ τὰ νεκρικὰ μνημεῖα τῶν Ἑλλήνων διατριβὴ εἶνε ἔργον μεγίστου διαφέροντος, διότι ἀδύνατον εἶνε τὰ τοιαῦτα μνημεῖα νὰ μὴ φέρωσιν ἐπ' αὐτῶν οὐδὲν ἔλκος τῆς πίστεως, ἢν εἶχον οἱ στήσαντες αὐτὰ, περὶ τῆς ζωῆς καὶ

1 Conférences de l' Association scientifique à la Sorbonne.

περὶ τοῦ θανάτου. Τί δὲ σπουδαιότερον τοῦ νὰ μάθωμεν ὅποια τις ἦτο ἢ περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἀνθρώπου πίστις λαοῦ, ὅστις τόσον ὄξειον εἶχε τὴν διανοίαν καὶ εἰς ὃν ὀφείλομεν ἡμεῖς καὶ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην καὶ τὴν φιλοσοφίαν;

Ἐνόμισαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαιολογούντων, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὅτι τὰ ἀνάγλυφα, δι' ὃν οἱ Ἕλληνες ἐκόσμουσαν τὰς ταφὰς αὐτῶν οὐδὲν μαρτυροῦσιν ἀπολύτως περὶ πίστεως ὀρισθῆναι εἰς ὑπαρξιν πέρα τοῦ τάφου παρατεινομένην. Κατὰ ταύτην τὴν γνώμην οἱ Ἕλληνες οἱ παλαιοὶ οἱ ἀρκούμενοι εἰς τὸν βίον τοῦτον τὸν ἐπὶ τῆς γῆς ὀλίγον ἄφροντιζον περὶ τῶν ὀνείρων ζωῆς μελλούσης, ἅτινα ὄνειρα βασανίζουσι τοὺς νεωτέρους λαοὺς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπὶ τῶν τάφων δὲν ἀπεικάζον ἄλλο τι παρὰ σκηναὸς μόνον τοῦ ἐδῶ βίου καὶ μάλιστα τοῦ καθ' ἡμέραν καὶ οἰκιακοῦ ἢ τελευταίους ἀποχαιρετισμοὺς ἢ ἀκόμη τιμὰς ἀποδοιδόμενας ὑπὸ τῶν ζώντων εἰς τὴν μνήμην τῶν θανόντων. Τοιαῦται δὲ μάλιστα, λέγουσιν οἱ λέγοντες, ἦσαν αἱ νεκρικαὶ ἀπεικονίσεις κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἢ Ἕλλάς ἦτο ἀπληλαγμένη πάσης ὀθνεῖας ἐπιδράσεως, ἢτις ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐπελθοῦσα ἠλλοίωσε καὶ κατὰ τοῦτο τὸν κύριον καὶ ἀρχικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ χαρακτήρα. Κατὰ τοὺς παλαιτάτους δ' ἐκείνους χρόνους αἱ προσκεχαρημένα ταῖς εἰκονικαῖς παραστάσεσιν ἐπιγραφαὶ ὀλίγιστον ἐπιχέουσι πῶς ἐπὶ τὸ σημαίνον τῶν παραστάσεων τούτων. Ἄν δὲ τὸ σωζόμενον ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα εἰς τοὺς Ἀθηναίους τοὺς πεσόντας κατὰ τὸν ἐ' αἰῶνα ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Ποτειδαίας λέγει ὅτι «αἰθὲρ μὲν φυχὰς ὑπεδέχαστο, σῶματα δὲ χθόν», ἢτις ἔκφρασις προφανῶς σημαίνει ὅτι ἐπιζῶσιν εἰς τὰ σῶματα αἱ ψυχαὶ καὶ πορεύονται πρὸς τοὺς θεοὺς ἵνα μετ' αὐτῶν εἰς τὸ ἐξῆς συνοικήσωσιν, αἱ λοιπαὶ ὅμως σύγχρονοι ἐπιτάφιοι ἐπιγραφαὶ συνίστανται ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς ἀναγραφὴν τῶν ὀνομάτων τῶν θανόντων καὶ τῆς πατρίδος αὐτῶν ἢ τοῦ δήμου, αἱ δὲ ἀπλούσταται αὗται ἐπιγραφαὶ κατ' οὐδὲν διαφωτίζουσι τὰς ἀναγλύφους παραστάσεις.

Πρὶν ἢ ἐπιχειρήσωμεν νὰ ἀνεύρωμεν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ τὴν ἀλήθειαν ἢς ἴδωμεν ὅποια τις δύναται νὰ ἦνε ἐν αὐτῷ ἢ πιθανότης, διὰ νὰ κατορθώσωμεν δῆλον ὅτι νὰ μάθωμεν τί ἀληθῶς συνέβαιεν, ἢς ἐξετάσωμεν τί εἶνε πιθανόν ὅτι συνέβαιεν. Ἐν ἄλλαις λέξεσι, μεταξὺ τῶν δύο γνωμῶν, ὧν ἢ μὲν μία, ἢ ἐπικρατοῦσα, ἀποκλείει ἀπὸ τῶν νεκρικῶν παραστάσεων πάντα ὑπαινιγμὸν μελλούσης ζωῆς, ἢ δὲ ἄλλη, ἢτις ὡς ἐγὼ διατείνομαι εἶνε ἢ ὀρθότερα, θεωρεῖ τὰ ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα ὡς σύμβολα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἢς ἴδωμεν, πρὸ πάσης ἐρεύνης ἐπ' αὐτῶν τῶν μνημείων, ὀπότερα φαίνεται μᾶλλον συνάδουσα καὶ πρὸς τὴν φύσιν τοῦ πνεύματος καὶ πρὸς τὰς ἰδέας καὶ πρὸς τὰς συνηθείας τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ κόσμος, πρὸς ὃν ἢ Ἕλλάς εὐρίσκετο εἰς ἀδιάλειπτον ἐπιμιξίαν, ἀπὸ τῆς Θράκης μέχρι τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἦτο πλήρης τῆς πίστεως πρὸς

τὴν ἀθανασίαν, πανταχοῦ δὲ τοῦ κόσμου τούτου τὰ νεκρικὰ μνημεῖα εἶνε προφανῆ τῆς τοιαύτης πίστεως μαρτύρια. Αἱ τελευταῖαι μάλιστα ἀποκαλύψεις, τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Φοινίκην, ἐπιχέουσιν ἀφιλονεικητὸν φῶς ἐπὶ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου.

Αἱ ταφαὶ αἱ ἀνευρεθεῖσαι ἐν τῇ παρὰ τὴν Μέμφιν πεδιάδι τῆς Σακκάρρας, αἵτινες ταφαὶ ἀνήκουσιν εἰς τοὺς παλαιτάτους χρόνους τῆς αἰγυπτιακῆς ἱστορίας κοσμοῦνται ὑπὸ γραφῶν, ἐν αἷς εἰκονίζεται ὁ νεκρὸς ἐν τῷ μέσῳ πλουσιῶν κτημάτων, ἔνθα βόσκουσι ποίμνια, ἀλιεύων, σπείρων, θερίζων ἢ καὶ δεχόμενος προσφοράς. Ὁ κ. Mariette καίπερ παρατηρῶν ὅτι τὰ πλούτη τὰ ἀποδιδόμενα τῷ νεκρῷ ὑπὸ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν εἰς τὰς παραστάσεις προσητημένων ὑπερβαίνουσι πᾶσαν πιθανότητα, εἶχεν ὅμως ἐξηγήσει τὰς βηθείσας εἰκόνας ὡς παριστανούσας τὸν θανόντα ἀσχολούμενον περὶ τὰ πράγματα τοῦ βίου ἢ τιμώμενον μετὰ θάνατον ὑπὸ τῶν τέκνων καὶ τῶν δούλων αὐτοῦ, προσθέτων ὅτι σκοπὸς τῶν τοιαύτων παραστάσεων ἦτο νὰ ὑπομνησθῆ εἰς τοὺς ἐπιζῶντας νὰ προσφέρωσι τῷ θανόντι τὰς νενομισμένας νεκρικὰς θυσίας. Ὅτε πρό τινων ἐτῶν ἀπέδειξα ἢ μᾶλλον ἐπειράθην νὰ ἀποδείξω ὅτι τὰ νεκρικὰ ἀνάγλυφα τῶν Ἑλλήνων παρεῖχον πάντοτε παραστάσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν,¹ ἐσυλλογίσθην ὅτι ὅμοιαι πρέπει νὰ ἦσαν καὶ αἱ παραστάσεις τῶν ἀναγλύφων τῶν ἄλλων τῆς ἀρχαιότητος λαῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν Αἰγυπτίων, οἵτινες πάντοτε πολὺ ἠσχαλοῦντο περὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, προέτεινον δὲ τῷ σοφῷ ἀρχαιοφύλακι τοῦ αἰγυπτιακοῦ τμήματος τοῦ ἡμετέρου μουσείου κ. Piaget τοιαύτην τινὰ ἐρμηνείαν τῶν γραφῶν τῶν κοσμοῦντων τὰς τε ταφὰς τῆς Σακκάρρας καὶ ἄλλας ἔτι. Καὶ ἐπ' ἐσχάτων δὲ ὁ κ. Μαριέττης μεταβάλλων τὴν προτέραν αὐτοῦ γνώμην ἐδήλωσεν ὅτι κατ' αὐτὸν αἱ σκηναὶ αἱ εἰκονιζόμεναι ἐπὶ τῶν ἀρχαίων μασταβῶν τῆς Σακκάρρας ἔπρεπε νὰ θεωρηθῶσιν ὡς παραστάσεις τοῦ ἰδανικοῦ τῆς μακαριότητος κόσμου. Ἐν δ' ἔτος μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν ἰδικῶν μου ἐρευνῶν ὁ κ. Halévy ὑπεστήριξεν ἔν τινι ὑπομνήματι ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνωσθέντι ἐν τῇ τῶν Ἐπιγραφῶν Ἀκαδημίᾳ ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἀθανασίας πλεῖστον ἐπελάμβανε τόπον ἐν τοῖς δόγμασι τοῖς θρησκευτικοῖς τῶν ἐθνῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν σημιτικὴν φυλὴν. Ἀμφισβήτησις δὲ τότε ἐγένετο περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἐν ἧ τὰ εἰκονικὰ μνημεῖα οὐδὲως ἐλήφθησαν πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἄλλ' εἰς ἓκ τῶν τάφων, οὓς ἐκόμισεν εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου ὁ κ. Ρενάν ἐκ τῆς Ἀράδου καὶ τῆς Σιδῶνος εἶχε τινὰ παραστάσιν, ἣτις ἐφαίνετο μὲν συνηγοροῦσα ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ κ. Halévy, εἴκνυσε δὲ τὴν ἐμὴν προσοχὴν ἄτε σχετιζομένη πρὸς ὁμοίαις παραστάσεις ἑλληνικῶν καὶ τυρρηρικῶν νεκρικῶν μνημείων. Ἐπὶ ἑλληνικῶν δὴλα δὴ ἀγγείων ἀπεικάζονται συχνάκις στήλαι νεκρικαὶ κεκοσμημέναι διὰ πορφυρῶν ταινιῶν καὶ μυροφόρων λαγηνίων, τοι-

αὐτὰ δὲ λαγηνία ὡς καὶ στέφανοι ἀνθέων διακρίνονται ἐν ταῖς χερσὶ τῶν κατακεκλιμένων νεκρῶν ἐπὶ τῶν ἐτρουσκικῶν τάφων, ἐπὶ πολλῶν δὲ ἑλληνικῶν, αἰγυπτιακῶν καὶ λυκικῶν στηλῶν οἱ τεθνεῶτες εἰκονίζονται ὀφθαλμῶν τὴν εὐωδίαν ἀνθους, εἶνε δὲ φανερόν ὅτι καὶ τὰ μῦρα καὶ τὸ ἄνθος τὸ εὐώδες τὴν αὐτὴν ἔχουσι συμβολικὴν σημασίαν. Ἐπὶ δὲ τῶν φοινικικῶν τάφων οἱ νεκροὶ κεῖνται ἐκτάδην ὑπτιοὶ μὲ ἀνοικτούς τοὺς ὀφθαλμούς, ὅπερ δηλοῖ, ὡς ἐγὼ νομίζω, τὴν καὶ μετὰ θάνατον ζωὴν, εἰς δὲ νεκρὸς παριστανόμενος ἐπὶ τοῦ τάφου, ὃν εἶπομεν, κρατεῖ ἐν τῇ χερσὶ τὸ μυροφόρον λαγηνίον τῶν ἑλληνικῶν στηλῶν καὶ τῶν ἐτρουσκικῶν τάφων, τοῦτο δὲ τὸ λαγηνίον ὡς καὶ τὸ ἄνθος πιστεύω ὅτι εἶνε σύμβολον τῆς αἰωνίας μακαριότητος.

Πρὸ ὀλίγου ἀκόμη χρόνου δὲν ἦτο γνωστὸν τί ἐπίστευον οἱ Ἀσσύριοι περὶ μελλούσης ζωῆς, ἀλλὰ τὴν ὅμως ὄχι μόνον ἐγνώσθη ποίημα ἀσσυριακόν, οὕτινος κύριον θέμα εἶνε ἡ εἰς ἔθου κατάδασις θεαίνης τινὸς καταβάσης ἐκεῖ ἵνα λυτρώσῃ ἀπὸ τῶν νεκρῶν πεφιλημένον ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ ἀνάγλυφον ἀπεκαλύφθη, ὅπερ, καθ' ἡ ἡρμηνεύσεν αὐτὸ ὁ κ. Clermont Ganneau, παριστάνει τὸν κάτω κόσμον. Ὁ λόγιος ἀνὴρ, οὕτινος ἐμνημόνευσα τὸ ὄνομα, ἐρμηνεύων τὸ ἀσσυριακὸν ἀνάγλυφον λέγει συμφώνως πρὸς τὴν γνώμην τοῦ κ. Halévy, ὅτι πάντες οἱ λαοὶ πρέπει νὰ εἶχον σὺν τῇ θεωρίᾳ τῆς ἀθανασίας καὶ βιβλίον τῶν νεκρῶν τῶν, ἐγὼ δὲ πιστεύω ὅτι ὅταν ποτὲ ἀνακαλυφθῶσιν οἱ κότμοι τῶν ἀσσυριακῶν ταφῶν, θὰ φανῶσιν ἐν αὐτοῖς σύμβολα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἔλαττον ἐκφραστικὰ ζωῆς μελλούσης καὶ μακαριότητος πέρα τοῦ τάφου, ὅπως συνέβη καὶ ἐν τοῖς τάφοις τοῖς φοινικικοῖς.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν πάντες οἱ λαοὶ πρὸς οὓς οἱ Ἕλληνες εὐρίσκοντο εἰς ἀδιὰλειπτον σχέσιν καὶ ὧν τὰ ἦθη καὶ αἱ ἰδέαι ἦκησαν προφανεστάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἰδεῶν τῶν Ἑλλήνων, ἀφ' οὗ, λέγω, πάντες οὗτοι οἱ λαοὶ ἔδιδον προφανῆ σημεῖα πίστεως εἰς μέλλουσαν ζωὴν διὰ τῶν ἐπιταφίων αὐτῶν παραστάσεων, εἶνε δυνατόν νὰ δεχθῶμεν ὅτι μόνον οἱ Ἕλληνες ἔμειναν ὅλως ξένοι τῆς τοιαύτης καθολικῆς συνηθείας; Ἐν τῇ γραμμικῇ τῶν Ἑλλήνων ἀπ' αὐτῶν τῶν παλαιτάτων χρόνων πολὺν ἐπέχει τόπον ἡ ἔννοια τῆς ἀθανασίας. Αὕτη ἀνευρίσκειται ἤδη ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἔπεσιν ὁ Ἀχιλλεὺς παρασκευαζόμενος νὰ καύσῃ ἐπὶ τῆς πυρᾶς τὸ σῶμα τοῦ φίλου του Πατρόκλου, ἐπιθέτει ἐπ' αὐτῆς ἴρια μῆλα, βοῦς, μέλι, ἵππους, κύνες καὶ δῶδεκα Τρώων μεγαθύμων υἱεῖς ἐσθλοῦς χαλκῷ δηϊῶν' κατὰ κοινὴν δῆλον ὅτι συνήθειαν ἐπικρατοῦσαν εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς λαοὺς ἐν χρόνοις σχετικῶς τινος πολιτισμοῦ, παραθέτει εἰς τὸν νεκρὸν πᾶν ὅ, τι ἐκεῖνος μάλιστα ἠγάπησεν ἢ ὅ, τι δύναται μάλιστα νὰ τον εὐχαριστήσῃ εἰς τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ ὑπαρξίν, ἣτις ἄλλως ἐνομιζέτο παρεμφερὲς καὶ ἀνάλογος πρὸς τὴν προτέραν, τὴν ἐπὶ γῆς. Ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ βλέπομεν κόσμον τινὰ ἰδίον, ἐν ᾧ ἀναστρέφονται αἱ σκῆαι ὡς περ ζῶσαι, ἀπαράλλακτα ὅπως ἐν τῷ σχῆλ. τῷ ἑβραϊκῷ

¹ Le monument de Myrrhine et les bas-reliefs funéraires des Grecs en général. — Paris 1874 εἰς ἄρον παρὰ Ἐρνέστω Leroux.

καί ἔνθα ὁ μὲν Τειρεσίαις, ὡς ὁ Σαμουὴλ τῆς Γραφῆς, διατηρεῖ ἀκόμη τὴν δύναμιν τοῦ προβλέπειν καὶ προλέγειν τὰ μέλλοντα, ὁ δὲ πελώριος Ὀρίων ἐξακολουθεῖ νὰ καταδιώκῃ κατ' ἀσφοδελὸν λειμῶνα τοὺς θῆρας, τοὺς αὐτὸς κατέπεφνεν ἐν οἰσπόλοις ὄρεσιν χερσὶν ἔχων βόραλον παγγάλασον, ὁ δὲ Ἡρακλῆς ἐμποιεῖ πάντοτε φόβον εἰς τοὺς νεκροὺς καὶ γίνεται περὶ αὐτὸν κλαγγὴ νεκύων, οἰωνῶν ὡς, πάντος' ἀτυζομένων, διότι ἐκεῖνος νυκτὶ ἔοικώς ἔχει καὶ ἐν τῷ κάτω κόσμῳ ἐν ταῖς χερσὶν γυμνὸν τόξον καὶ ἐπὶ νευρῆφιν οἰστόν. Παρ' Ἡσιόδῳ, ὅστις βεβαίως ἐκ πάντων τῶν ποιητῶν εἶνε ὁ κατὰ τοὺς χρόνους πλησιέστατος πρὸς τὸν Ὀμηρον, βλέπομεν ὅτι οἱ ὄλβιοι ἤρωες ναιούσιν ἀκιδέα θυμὸν ἔχοντες ἐν μακάρων νήσοισι παρ' Ὀκεανὸν βαθυδίην. Κατὰ Πίνδαρον, ὅσοι ἐτόλμασαν ἀπὸ πύμπαν ἀδίκων ἔχειν ψυχάν, ἔτειλαν Διὸς ὄδῳ παρὰ Κρόνου τύρσιν ἔνθα μακάρων νάσος ὠκεανίδες αὔραι περιπέουσιν, ἀνθεμα δὲ χρυσοῦ φλέγει, τὰ μὲν χερσὸθεν ἀπ' ἀγλαῶν δενδρέων, ὕδωρ δ' ἄλλο φέρβει, ὄρμοισι τῶν χεράς ἀναπλέοντι καὶ κεφαλὰς βουλαῖς ἐν ὄρθαις Ῥαδαμάνθυος. Ἡ Ἀντιγόνη παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ, ἀφ' οὗ ἐτέλεσε τὸ ὕστατον πρὸς τὸν θανόντα ἀδελφὸν καθῆκαν, παρεύομαι, λέγει, πρὸς τοὺς ἐμαυτῆς, ὧν ἀριθμὸν ἐν νεκροῖς πλεῖστον δέδεκται Περσέφασσ' ὀλωλότων. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς λόγοις τοῖς ἐπιταφίοις ὑποδηλοῦται τις πίστις εἰς κόσμον ἄλλον, ἐνθα μακάρως δικάουσιν οἱ ἤρωες, γινώσκομεν δὲ ὅτι καὶ διὰ τοὺς ἐν Μακάρων πεσόντας ὠρίσθησαν θεῖαι τιμαὶ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐν Πλαταιαῖς θανόντων ἐτελοῦντο κατ' ἔτος ἑορταὶ μαρτυροῦσαι ὅτι οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἐθεωροῦντο ὡς ὑπάρχοντες καὶ μετὰ θάνατον. Εἶχον λοιπὸν καθ' ὄλου οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες πίστιν εἰς τὴν ἀθανασίαν, ἣτις πίστις ἐξεδηλοῦτο καὶ δημοσίᾳ. Ἄλλως δὲ συνήθεια ἦτο νὰ πλύνωσι τοὺς νεκροὺς καὶ νὰ μυρώνωσιν αὐτοὺς καὶ νὰ στεφανώνωσιν, ὅπως καὶ οἱ ζῶντες ἐποίουν, μέλλοντες νὰ μετάρχωσι συμποσίου τινὸς καὶ μάλιστα τῆς ἐν τοῖς μυστηρίοις ἱεροθoinίας. Ἀλλὰ καὶ διὰ σινδόνων περιέβαλλον αὐτοὺς λευκῶν καὶ πορφυρῶν, τὸ δὲ λευκὸν καὶ πορφυροῦν εἶνε τὰ χρώματα τοῦ φωτὸς καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν παρὰ τοῖς παλαιοῖς εἰς τοὺς θεοὺς μάλιστα καὶ τοὺς βασιλεῖς ἀφορισμένα. Ἐθρήνου δὲ τοὺς νεκροὺς, καθ' ἃ ὁ Σόλων εἶχε κελεύσει, ἐν τῷ οἴκῳ μόνον πρὸ τῆς ἐκφορᾶς καὶ τοῦτο ὀρίζει καὶ ὁ Πλάτων ἐν τοῖς Νόμοις, ἣ δὲ ἐκφορὰ μετεἶχε πῶς τοῦ χαρακτῆρος πορείας θριαμβευτικῆς. Καὶ τὸν τάφον δὲ ὡς τινὰ οἴκησιν ἐθεώρουν οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες. Ὁ τάφος παρ' αὐτοῖς συνέκειτο ἐκ δύο οὐσιωδῶν καὶ χωριστῶν στοιχείων ἥδη ἀπὸ τῶν ὀμηρικῶν χρόνων, τοῦ τύμβου δῆλον ὅτι, ὅπου ἀπετίθετο τὸ σῶμα καὶ τῆς στήλης, ἣτις ὑπερετίθετο τοῦ τύμβου ἢ παρετίθετο αὐτῷ καὶ ἣτις βεβαίως παρίστανεν εἰκονικῶς τὸ ἐπιζῶν μέρος τοῦ ἀνθρώπου εἴτε τοῦτο σκιὰ, εἴτε εἶδωλον, εἴτε ψυχὴ ἐκαλεῖτο, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐν τῷ τύμβῳ φαρτὸν τοῦ ἀνθρώπου μέρος. Διὰ τοῦτο δὲ ἐκοσμεῖτο ἡ στήλη διὰ καινῶν καὶ στεφανῶν ἢ καὶ ἀγγείων μυροφόρων καὶ ἠλείφετο δι' ἐλαίου ἢ κστερραίνετο διὰ σπογγῶν, ἐπετίθεντο δ' ἐνίοτε ἐπ' αὐτῆς καὶ φαγήματα.

Πάντα δὲ ταῦτα ἀπευθύνοντο εἰς τὸ ἀθάνατον ὄν, ὅπερ ἡ στήλη ἐξεπροσώπει. Πολλάκις ἐπεγράφετο ἐπὶ τῆς στήλης τὸ ὄνομα τοῦ θανόντος καὶ τοῦτο ἦτο ἥδη τις ἀποθέωσις, ἄλλοτε δὲ ἐχαράσσοντο εἰς τι τῆς στήλης μέρος σχήματ' ἀντικαταστάτικα ὑπενουμιζόμενα τὸν ἐπὶ γῆς βίον ἢ ἑτεροματιζέτο αὐτῇ δι' ἀναγλύφου παριστῶντος φυλλομανοῦν φυτὸν, ὅπερ ἦτο σύμβολον τῆς μετὰ θάνατον ἀναβιώσεως, συχνάκις δὲ ἐκοσμεῖτο ἡ στήλη δι' ἀναγλύφων. Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα, τὰ ὅποια φυσικῶς ἔπρεπε νὰ τηρῶσι τὴν μνήμην τοῦ νεκροῦ τοῦ καταστάντος ἀθανάτου, πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ταῦτα παρίστανον μόνον σκηνὰς λυπηρὰς καὶ εἰκόνας ζωῆς παρελθούσης; Εἰς τὴν ἐσφαλμένην ταύτην ἐκδοχὴν κατήντησαν οἱ ἀρχαιολογῶντες, διότι αἱ φυσιογνωμίαι τῶν γλυπτῶν τούτων προσώπων ἔχουσιν ἐνίοτε ὄψιν ἰκανῶς μελαγχολικῆν. Πολλὰ δὲ τῶν στηλῶν τούτων τῶν νεκρικῶν, ὧν αἱ γλυπτὰι παραστάσεις ἔχουσι τὸ ὕψος τὸ μελαγχολικόν, τὸ ὅποτον εἶπομεν, εἰκονίζουσι πρόσωπα προφανῶς ἀνήκοντα εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν, κρατούμενα ἀπὸ τῆς χειρὸς. Ἐκ τούτου ἐνομίσθη ὅτι αἱ παραστάσεις ἐκεῖναι ἦσαν σκηναὶ ἀποχαιρετισμοῦ καὶ ὑπὸ τοῦτο τὸ ὄνομα εἶνε γνωστὰ ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ τὰ τοιαῦτα ἀνάγλυφα. Ἀλλ' ὅμως ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Μυρρίνης τοῦ ἐν Ἀθήναις εὑρεθέντος καὶ ὑπ' ἐμοῦ, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, δημοσιευθέντος, ἀπεικάζεται ἡ Μυρρίνη ἀγομένη ἀπὸ τῆς χειρὸς ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ, βεβαίως δὲ ὁ ψυχοπομπὸς ἄγει τὴν νεκρὰν Ἀθίδα εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Πρὸ τῆς θανούσης εἶνε συνηγμένη ἡ οἰκογένεια αὐτῆς εἴτε καὶ αὐτὴ οὐσα ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἡ Μυρρίνη, εἴτε ἀπὸ τῆς γῆς θειωμένη αὐτὴν μεταβαίνουσα ἐκεῖσε. Ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας ὕψοι τὰς χεῖρας οἰοῖται θαυμάζων, ἡ δὲ Μυρρίνη ὄχι μόνον δὲν ἔπεται τῷ Ἑρμῇ βαρυθυμούσα, ὡς ὑπεστήριξεν ἐπ' ἐσχάτων σοφὸς τις Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, ἀλλὰ μάλιστα μειδιᾷ.

Πρὸ ἐνὸς ἔτους ἀπέκτησε τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου στήλην νεκρικὴν προερχομένην ἐπίσης ἐξ Ἀθηνῶν καὶ κεκοσμημένην δι' εἰκόνων μεγάλων διαστάσεων. Ἡ μία τῶν εἰκόνων τούτων παριστάνει γυναῖκα καθημένην, ἑτέρα δὲ ἄνδρα πωγωνοφόρον, ὅστις βεβαίως εἶνε ὁ σύζυγος τῆς γυναικὸς, προσερχόμενον ἵνα λάβῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς χειρὸς ἢ δὲ γυνὴ τὸν ὑποδέχεται μειδιῶσα. Οὔτε λοιπὸν ἀποχωρισμὸν οὔτε τελευταῖον ἀποχαιρετισμὸν εἰκονίζει τὸ μνημεῖον ἐκεῖνο· εἰς τοιαύτην ἐκδοχὴν ἀνθίσταται τὸ μειδιάμα τῆς γυναικὸς. Καὶ τοῦτο λοιπὸν τὸ ἀνάγλυφον, ὡς καὶ τὸ τῆς Μυρρίνης, πρέπει νὰ χρησιμεύσῃ ἡμῖν ὡς ὁδηγὸς πρὸς ὀρθὴν ἐρμηνείαν τῶν νεκρικῶν τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος μνημείων.

Ἄς ἐξετάσωμεν νῦν ἀκριβέστερον τὰς κινήσεις ἐκεῖνας τοῦ σώματος καὶ τὰς κλίσεις τῆς κεφαλῆς, ἐν αἷς ἐνομίσαν τινες ὅτι ἀνεγνώρισαν τὸ συναίσθημα τῆς λύπης. Αἱ τοιαῦται κινήσεις εἶνε σημεῖα ὑποδηλοῦντα τρυφερὸν πάθος, ὁσάκις δ' εἰς αὐτὰς προστίθεται καὶ ἔκφρασις τῆς τοῦ προσώπου, ὅπερ

συμβαίνει οὐχί σπανίως, όταν ἐπιτρέπουν τούτο αἱ διαστάσεις τοῦ μνημείου καὶ ἡ ἀκρίβεια τῆς τέχνης, τότε γίνεται κατὰδηλον ὅτι τὸ συναίσθημα, ὅπερ ἠθέλησεν ὁ τεχνίτης νὰ δηλώσῃ εἶνε τὸ τῆς στοργῆς καὶ τῆς μακαριότητος. "Ἐχω δὲ καὶ τρίτον παράδειγμα· τὸ τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης συνθέσεως, ἣτις, ὡς νομίζεται, παριστάνει τὸν Ἑρμῆν χωρίζοντα τὴν Εὐρυδικὴν ἀπὸ τοῦ Ὀρφέως ἵνα ἐπαναγάγῃ αὐτὴν εἰς Ἄδου. Τοῦ μνημείου τούτου ὑπάρχουσι τρία ἀντίγραφα, ὧν τὸ ἀρχαιότατον καὶ κάλλιστον ἀνήκει εἰς τὸ μουσεῖον τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς Γαλλίας. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο παριστάνει κυρίως τὸν Ἑρμῆν ἄγοντα γυναῖκα πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς. Ὁ ἀνὴρ κρατεῖ μὲν λύραν, ἀλλ' ἔχει καὶ κόρυθα, ἣν οὐδαμῶς ἀρμόζει νὰ φορῇ ὁ Ὀρφεὺς ὁ Threicius longa cum veste sacerdos, ὡς ὀνομάζει αὐτὸν ὁ Οὐεργίλιος. Εἶνε λοιπὸν ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ἥρωϊς τις μᾶλλον, ὅστις, ὅπως ἀπεικάζουσιν οἱ ποιηταὶ τὴν πέρα τοῦ τάφου ὑπερῶν τῶν ἠρώων, πότε μὲν μεταχειρίζεται ἀκόμη τὰ ὄπλα, πότε δὲ, πρὸς ἀναψυχὴν τὴν λύραν. Ὁ παρῆστιον δὲ νὰ ἐρμηνευθῇ τὸ ἀνάγλυφον ὡς εἰκονίζον τὸν Ἀχιλλεῖα, ὃν περιφημὸς τις γλυπτὴ λίθος τῆς συλλογῆς τῆς ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Γαλλίας παριστάνει ἡσυχάζοντα καὶ λυρίζοντα. Κατὰ τινὰ μῦθον παλαιὸν φερόμενον πρὸς τισὶ τῶν ποιητῶν, ὁ Ἀχιλλεὺς κατεστάθη μετὰ θάνατον ὑπὸ τῶν θεῶν ἐν τῇ νήσῳ Λευκῇ, τούτεστι τῇ ἐχούσῃ τὸ χρῶμα τοῦ φωτός, ἣν εἶχον ἀνοψῶσαι ἀπὸ τοῦ βάλθους τοῦ Εὐξείνου Πόντου, καὶ ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ ἡ Ἑλένη εἶχε γείνει σύζυγός του. Φαίνεται δ' ὅτι τὸ θέμα τοῦτο μετεχειρίζοντο ἔπειτα οἱ παλαιοὶ ἐπὶ τῶν ταφῶν ἵνα διὰ τοῦ τυπικοῦ τούτου ἀπεικασματος τῶν ἠρωϊκῶν χρόνων παρσστήσωσι τὴν ἐν τῷ μέλλοντι βίῃ συζυγικὴν ἔνωσιν. Νομίζω δ' ὅτι παριστάνει τὸ θέμα τοῦτο, τὸν Ἑρμῆν δὴλα δὴ ἄγοντα τὴν Ἑλένην πρὸς τὸν ἐν νήσῳ Λευκῇ Ἀχιλλεῖα, καὶ τὸ ἀνάγλυφον περὶ οὗ ἐνταῦθα ὁ λόγος. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐτοιμάζεται νὰ δώσῃ τὴν χεῖρα πρὸς τὴν Ἑλένην, εἶνε δ' αὕτη ἡ στιγμή ἡ ἀμέσως προηγουμένη τῆς συνήθους χειραψίας ἐν ταῖς σκηναῖς τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ. Προσθέτω δ' ὅτι ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Λούβρου, ὅπερ, ὡς εἶπον, εἶνε τὸ κάλλιστα ἐξεργασμένον διακρίνεται ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ τε ἀνδρός καὶ τῆς γυναίκος μειδίαιμα, ὅπερ ἐλαφρότατα ὑπετύπωσεν ἡ σμίλη τοῦ τεχνίτου.

Ἄλλ' ὅμως ταῦτα λέγων δὲν διατείνωμαι ὅτι οὐδέποτε ἐπὶ τῶν νεκρικῶν ἀναγλύφων εἰκονίζεται ἡ ἔννοια τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ὑστάτου ἀποχωρισμοῦ καὶ ἡ ἐκδήλωσις τῆς λύπης. Ἐνίοτε ἀπαντῶσιν ἐπὶ τοῦ λίθου τὰ συναισθηματὰ ταῦτα, ἀλλ' ἵνα γείνη ἐπιφανέστερα ἡ ἔννοια τοῦ ἄλλου τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀδίδου μακαριότητος. Παρατηρῶ δ' ὅτι δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς λαμπρὰ τῶν λεγομένων βεβαίως ἀνάγλυφόν τι προερχόμενον καὶ αὐτὸ ἐξ Ἀθηνῶν ὡς καὶ τᾶλλα, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος. Τούτου τοῦ ἀναγλύφου τὸ κύριον πρόσωπον εἶναι νεκρὰ γυνὴ κατακεκλιμένη ἐπὶ κλίνης· ἄλλα δὲ γυναῖκες συνωθοῦνται περὶ αὐτήν. Ἀπέναντι ἵσταται γέρων, πατὴρ ἢ σύζυγος τῆς κατακεκλιμένης, προφανῶς περίλυπος. Ἄλλ' ἐκείνη ἀνε-

φέρει ἑαυτὴν ἐκ τῆς κλίνης καὶ προσβλέπει πρὸς τινὰ τῶν περὶ ἵσταμένων γυναικῶν ἣτις οἶονεὶ ἐκκαλεῖ αὐτὴν διὰ τῆς χειρός. "Ἄν δὲν ἀπατώμαι τὸ μνημεῖον ἐκεῖνο ἐκδηλοῖ τὴν μετάβατιν τῆς θανούσης εἰς νέαν ζωὴν, εἰς τὸ παράδειγμα δὲ τοῦτο τῆς ἀναστάσεως θὰ προσέθετον, ἂν δὲν ἐφευδόμεν τοῦ χρόνου, ἄλλο ὅμοιον, ὅπερ παρέχει ἡμῖν ἡ γραφὴ ἀνεκδότου ἔτι ἀγγείου τῆς ἐν Γαλλίᾳ Συλλογῆς τῶν ἀρχαιοτήτων· τὸ ἀγγεῖον ἐκεῖνο θέλω δημοσιεύσει προσεχῶς.

Ἐπανερχόμενος δὲ εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ παρατηρῶ ὅτι ἡ στάσις καὶ αἱ κινήσεις τῶν διαφόρων προσώπων ἐν ἐκείνοις τοῖς ἀναγλύφου οὐδόλως δηλοῦσιν ἀποχωρισμόν. Τὴν τοιαύτην πρᾶξιν οἱ Ἕλληνες τεχνίται ἤξευρον τὰ ἀριστα νὰ ἀπεικάζωσι καὶ ἔχομεν πολλὰ ἐν ταῖς γραφαῖς τῶν ἀγγείων τῆς ἐπιτηδειότητος τῶν ταύτης παραδείγματα, τὸν Ἀμφιάραον λ. χ. καταλείποντα, ἵνα πορευθῇ εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Θηβῶν τὴν Ἐπιφίλην ἢ τὸν Νεοπτόλεμον ἀποχαιρετίζοντα τὴν μητέρα Δηιδάμειαν καὶ τὸν πάππον Λυκομήδην. Ἐν ταῖς τοιαύταις τῶν ἀγγείων γραφαῖς τὰ πράγματα ἀπεικάζονται φυσικώτατα καὶ προφανῶς βλέπει τις ἐκεῖ ἀνθρώπους ἀποχωριζομένους ἀπ' ἀλλήλων. Ἄλλ' ἐν τοῖς νεκρικοῖς ἀναγλύφου συνήθως ἐν μὲν τῶν προσώπων ἄγει ἡσυχίαν εἴτε ὄρθιον εἴτε καθήμενον, δεύτερον δὲ τι ὄχι μόνον δὲν παρσσκευάζεται εἰς τὸ νὰποχωρήσῃ, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας προχωρεῖ ἵνα λάβῃ τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς χειρός. Δὲν εἶναι ἀποχωρισμός, ἀλλὰ συνένωσις.—Ἐπὶ τινος τοιοῦτου ἀναγλύφου, δύο πρόσωπα κρατούμενα ἐπὶ τῆς χειρός κάθηνται τὸ ἐν ἀπέναντι τοῦ ἄλλου· βεβαίως δὲ ἡ τοιαύτη παράστασις σημαίνει ὅτι καὶ τὰ δύο πρόσωπα εὐρίσκονται συνενωμένα ἐν τῷ κόσμῳ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἡσυχίας.

Ἐν τοῖς Ἡλυσιῶσι οἱ νεκροὶ δὲν ἦσαν μόνον μακάριοι, ἀλλὰ καὶ ὅμοιοί πως πρὸς θεοὺς, αὕτη δὲ ἡ ιδιότης ἐδεικνύετο ἐπὶ τῶν νεκρικῶν στηλῶν διὰ τῆς διαφορᾶς τοῦ ἀναστήματος τοῦ θανόντος πρὸς τοῦ τῶν ζώντων. Οὕτω λ. χ. ἡ Μυρρίνη, ἐν τῷ ἀναγλύφῳ ἐκείνῳ, εἶνε ἵστη κατὰ τὸ ἀνάστημα πρὸς τὸν Ἑρμῆν, τᾶλλα δὲ πρόσωπα τὰ εἰκονιζόμενα εἶναι μικρότερα.

Ἐπὶ ἄλλων πάλιν ἀναγλύφων παρίστανται οἱ θανόντες ἢ ὡς ἔχοντες τοὺς χαρακτικῆρας θεοῦ τινος ἢ ὡς ἥρωες μαχόμενοι ἢ ἱπεύοντες ἢ ἡσυχάζοντες ἢ κρατοῦντες ἔκπωμα ἐν τῇ χειρὶ ἢ καθήμενοι πρὸ τραπέζης ἐστρωμένης. Τὰ ἄλλα πρόσωπα, οἱ ζῶντες, παρίστανται μικρότεροι κατὰ τὸ ἀνάστημα, ἐνίοτε πολὺ μικρότεροι, πάντοτε δὲ ἡ ἔννοια ἢ ἐπικρατοῦσα εἶνε ὅτι μετὰ θάνατον ἀρχεται νέος βίος παρεμφερῆς μὲν πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ κατὰ πολὺ ἀνώτερος ἐκείνου.

Ἐκ τῶν ρηθέντων ἀκολουθεῖ ὅτι τὰ κύρια πρόσωπα ἐν ταῖς παραστάσεσι τῶν ἑλληνικῶν νεκρικῶν ἀναγλύφων δὲν εἶνε ἐπὶ γῆς, ἀλλ' ἐν τοῖς Ἡλυσιῶσι, τὰ δὲ δευτερεύοντα πρόσωπα, οἱ οἰκετοὶ δὴλα δὴ τοῦ θανόντος ἢ τῆς θανούσης, πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν, ὅταν μάλιστα εἶνε μικρότερου ἀναστήματος, ὡς

όντα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὅτι εἰς τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα συμβαίνει, ὅτι καὶ τὰς εἰκόνας τῶν μέσων αἰώνων καὶ τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως, ἔνθα οἱ ζωγράφοι παρέστησαν τὴν Παναγίαν μὲν ἢ τοὺς Ἁγίους ἐν ταῖς οὐρανίαις χώραις τοὺς δὲ εὐσεβεῖς ἀνθρώπους γονατιστοὺς ἐνώπιόν των καὶ εὐρισκομένους ἐπὶ τῆς γῆς.

Προσθέτω δ' ὅτι ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ἀναγλύφοις ὡς καὶ ἐν τοῖς αἰγυπτιακοῖς τὰ ἐπὶ γῆς πρόσωπα ποιοῦσι διὰ τῆς χειρὸς σχῆμα θαυμασμοῦ ἢ προσκυνήσεως, ἀπαράλλακτα ὅπως συμβαίνει καὶ ἐν ἐκείναις ταῖς παραστάσεσιν, ἔνθα εἰκονίζονται θεοὶ, οὓς οἱ ἄνθρωποι προσκυνοῦσιν ὑψοῦντες πρὸς αὐτοὺς τὴν δεξιὰν χεῖρα.

Ὅτε κατὰ πρῶτον προέτεινα τὴν περὶ τῶν νεκρικῶν ἀναγλύφων θεωρίαν, ἦν ἀνωτέρω ἐξέθηκα, θέλων νὰ ἀνατρέψω τὰ μέχρι τοῦδε ἐσφαλμένως κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ παρεδεδεγμένα, καθ' ἃ αἱ παραστάσεις ἐκεῖναι ἐρμηνεύοντο ὡς δηλοῦσαι τὸν ἐπὶ γῆς ἀποχωρισμὸν, ἢ γνώμην μου δὲν ἔτυχεν ἀποδοχῆς, τοῦλάχιστον ἐν τῷ χώρῳ ἐκείνῳ, ἔνθα μάλιστα καλλιεργεῖται ἡ ἀρχαιολογία, δῆλον ὅτι ἐν τῇ Γερμανίᾳ. Πρὸ ὀλίγου ὁμῶς χρόνου ὁ κ. Milchoefer, προαχθεὶς ἐκ τῆς μελέτης πολλῶν μνημείων τῆς Πελοποννήσου, ἐδέχθη, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, τὴν ἐρμηνείαν τὴν ὑπέμωσεν προταθεῖσαν καὶ ἄλλοι δὲ λόγου ἄξιοι ἀρχαιολόγοι κλίνουσιν εἰς τὸ νὰ δεχθῶσιν αὐτήν. Νομίζω δ' ὅτι δὲν εἶνε τολμηρὸν νὰ προσίπω ὅτι πλησιάζει ἡ ὥρα καθ' ἣν ἡ θεωρία, ἣν ἐθεώρησα πρέπον νὰ πολεμήσω, δὲν θὰ ἔχη πλέον ὀπαδοῦς. Ὅταν δὲ ἀσφαλῶς καὶ ὀρθῶς ἐρμηνευθῶσι τὰ νεκρικὰ μνημεῖα τῶν Ἑλλήνων εἶνε προφανές ὅτι ὑπὸ πολλὰς ἐπιπέσεις μέγα θὰ ἔχη κέρδος ἡ ἀρχαιολογία.

Καὶ πρῶτον μὲν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον θὰ ἐρμηνευθῶσι τότε καὶ τὰ μνημεῖα τὰ νεκρικὰ τῶν Ῥωμαίων, ὧν ἡ θρησκευτικὴ πίστις εἶνε καθ' οὐσίαν ἢ αὐτὴ πρὸς τὴν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ σοφὴ Γερμανία ἐπεχείρησε δύο μεγάλας δημοσιεύσεις, ὧν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν συναθροίξει τὸ ὕλικόν, τὴν τῶν ἑλληνικῶν νεκρικῶν στηλῶν καὶ τὴν τῶν λεγομένων σαρκοφάγων τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἐγὼ νομίζω καὶ θὰ ὑποστηρίξω τοῦτο βραδύτερον διὰ παραδειγματῶν, ὅτι διὰ τῆς αὐτῆς καθολικῆς ἀρχῆς, δι' ἧς ἠθέλησα νὰ ἐρμηνεύσω τὰ ἑλληνικὰ ἀνάγλυφα, δύνανται νὰ ἐρμηνευθῶσι καὶ οἱ Ῥωμαϊκοὶ σαρκοφάγοι.

Ἐπειτα δὲ πλὴν τῶν στηλῶν καὶ τῶν ἀναγλύφων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα νεκρικὰ μνημεῖα, ὅσων ἀγάλματα, προτομαὶ, ἀγγεῖα, τοιχογραφίαι, ἄτινα ὡσαύτως πρέπει νὰ ἐρμηνευθῶσιν ὅπως καὶ τὰ ἀνάγλυφα.

Ἐπάρχουσι τέλος πολλὰ ἄλλα τῆς ἀρχαιότητος μνημεῖα, ἄτινα ἕως τῶρα δὲν ἐτάσσοντο μεταξὺ τῶν νεκρικῶν, ἀλλ' ὁμῶς πρέπει ἐκεῖ νὰ ταχθῶσι, συμφώνως πρὸς τὴν ἐκτεθεῖσαν θεωρίαν. Τοιαῦτα δὲ μνημεῖα εἶνε τὰ πολυάριθμα ἐκεῖνα ἀνάγλυφα, ἐν οἷς οἱ ἀρχαιολογοῦντες ἐνόμιζον ἕως τῶρα ὅτι εἰκονίζονται ἀληθεῖς θεότητες (ὡς λ. χ. τὰ παριστάνοντα ἔριππον ἄνδρα ἢ

καθήμενον καὶ κρατοῦντα ἐν τῇ χειρὶ ἔκπωμα ἢ ἄνθος) καὶ τὰ ἔχοντα παραστάσεις *ειδυλλιακὰς* (genre), ἄτινα, ἀφ' οὗ πλέον γείνη καταφανές ὅτι ὑπὸ ποικίλας μορφῆς οἱ παλαιοὶ ἠέσκεοντο νὰ παριστάνωσι τὴν μακαριότητα τῆς μελλούσης ζωῆς, θὰ ἀναγνωρισθῆ εὐχερῶς ὅτι εἶνε παραδείγματα τῆς τοικυτῆς ἐκδηλώσεως. Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης μου ταύτης περιορίζομαι εἰς τὸ ἐξῆς. Εἶναι γνωστὸν τὸ ὥρατον ἀνάγλυφον, οὗτινος σώζονται πλείονα ἀντίγραφα, τὸ ἀπεικάζον δῆθεν τὸν Διόνυσον ζενιζόμενον παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ Ἰακρίῳ. Ἐκεῖ φαίνονται ἀριστερὰ δύο νεαροὶ σύζυγοι ἐπὶ κλίνης ἐμπροσθεν ἐστρωμένης τραπέζης· εἶναι δ' αὕτη ἡ συνήθης ἐκείνη παράστασις πλείστων ἀναγλύφων, ἣν οἱ μὲν πλείστοι τῶν ἀρχαιολόγων καλοῦσι *νεκροδείπνα*, διότι ἐξελάμβανον ἐκεῖνα τὰ δείπνα ὡς δείπνα, ἄτινα ἔπρεπε νὰ προσφέρωσιν εἰς τοὺς θανάτους οἱ ἐπιζῶντες οἰκετοὶ, ἄλλοι δὲ *οἰκογενειακὰ δείπνα*, ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ θεωρῶμεν, ὡς ἐπειράθην νὰ ἀποδείξω, ὡς *ἡλυσιακὰ δείπνα*. Πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ἀναγλύφου ἔρχεται ὁ Διόνυσος μὲ τὴν συνήθη ἀκολουθίαν τοῦ Σιληνοῦ, τῶν Σατύρων καὶ τῶν Μαινάδων. Νεκρὸς τις Σάτυρος λύει τὸ ὑπόδημα τοῦ θεοῦ, ἐκεῖνος δὲ πορεύεται, νὰ λάβῃ θέσιν εἰς τὴν τράπεζαν τῶν συζύγων. Ὁ ἀνὴρ ὑψοῖ τὴν δεξιὰν χεῖρα εἰς σημεῖον θαυμασμοῦ, ἡ γυνὴ παρατηρεῖ μετὰ προσοχῆς, ἐπερείδουσα ἐπὶ τῆς χειρὸς τὸ πηγούνιον. Προφανῶς τὴν ἐπίσκεψιν, ἣν αἰφνιδίως λαμβάνουσι θεωροῦσιν ὡς περιποιούσαν εἰς αὐτοὺς τιμὴν. Ἄς ἴδωμεν τῶρα τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἀναγλύφου, ἐξ ἧς ἐρμηνείας πρῶτον μὲν θὰ γείνη κατάδηλον ὅτι τὸ ἀνάγλυφον πρέπει νὰ καταταχθῆ εἰς τὰ μνημεῖα τὰ νεκρικὰ, ἔπειτα δὲ καὶ θὰ δηλωθῆ ἐξ αὐτοῦ διὰ τί ἐσώθησαν πλείονα τοῦ μνημείου ἀντίγραφα.

Ὁ Διόνυσος ἐθεωρεῖτο συχνάκις ὡς ὁ ἄρχων τῆς χώρας τῶν μακαρίων, ἡ δὲ χώρα αὕτη ὀνομάζεται *Που κῆπος*. Ὁ τεχνίτης ἀπεικασεν ἐν τῷ ἀναγλύφῳ δύο μάκαρας κατοίκους τοῦ κήπου, ὧν ὁ θεὸς ἔρχεται νὰ μετὰσχῃ τοῦ δείπνου, πιστεύω δ' ὅτι οἱ δύο ἐκεῖνοι εἶναι ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ἡ Ἑλένη ὡς ἐν τῷ ἄλλῳ ἀναγλύφῳ, ὅπερ εἶδομεν, διότι ἔλεγον οἱ παλαιοὶ ὅτι οἱ θεοὶ ἤρχοντο ἐνίοτε πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τῆς Ἑλένης ἐν τῇ μυστηριώδει νήσῳ, ἔνθα ἔταξαν αὐτούς. — Ἀνάκεινται ἐν τοῖς ἡμετέροις μουσεῖοις ἀνάγλυφα ἀπεικάζοντα χορευτρίκας ἐχούσας ἐμπεπλεγμένας τὰς χεῖρας ἐν στάσει κεχαριτωμένη ἢ καὶ χοροὺς Σατύρων καὶ Μαινάδων, εἶναι δὲ ταῦτα πιθανῶς ἀπεσπασμένα ἀπὸ τῶν ζωφόρων διαφόρων τάφων. Ἄλλα ἀνάγλυφα ἀπεικάζουσι παραστάσεις εἰλημμένας ἐκ τοῦ ἀγροτικοῦ ἢ τοῦ ποιμενικοῦ βίου, οἷα ἀπαντῶσι καὶ ἐπὶ τῶν σαρκοφάγων τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Καὶ ταῦτα δὲ τὰ ἀνάγλυφα ὡς καὶ τὰ πρότερα οὐδὲν ἄλλο εἰκονίζουσιν ἢ τὴν μακαριότητα τῶν ἡλυσίων.

Μεταξὺ τῶν μνημείων, ἄτινα ἔχουσι μὲν καθ' ὅλου ἀναγνωρισθῆ ὡς νεκρικὰ, ἀλλ' ὧν ἀμφισβητεῖται ἔτι ἡ σημασία, πρέπει νὰ τάξωμεν τὰ ἐξ ὀπτης γῆς εἰδώλια, ὧν τόση πληθὺς ἀνευρέθη ἐν τοῖς τάφοις τῆς Μικρᾶς Ἀ-

σίας, τῆς Μεσημβρινῆς Ἰταλίας, τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῆς Τα-
νάγρας τῆς ἐν Βοιωτίᾳ. Οἱ μὲν τῶν ἀρχαιολογούντων ἐνόμισαν ὅτι τὰ εἰδώ-
λια ἐκεῖνα εἶνε εἰκονίσματα καταχθονίων θεῶν καὶ τοιαῦτα ὄντως εἶνε πολ-
λὰ τῶν ἀρχαιοτέρων, ἄλλοι δὲ ἐπίστευσαν ὅτι εἶνε ἀπλᾶ ἀθύρματα ἀνευ
ὄρισμένης σημασίας τιθέμενα μετὰ τῶν νεκρῶν ἐν τοῖς τάφοις ὅπως καὶ τὰ
ἱμάτια, τὰ ὄπλα, τὰ ἀγγεῖα, τὰ κειμήλια, διότι ζῶντος τοῦ ἀνθρώπου εἶ-
χον ἀποτελέσει μέρος τῶν ἀγαπητῶν αὐτῷ κοσμημάτων τοῦ οἴκου. Ἄλλ'
ἂν παρατηρήσωμεν, ὅπως καὶ τῷ ὄντι συχνάκις παρατηρήθη, ὅτι τὰ εἰδώ-
λια ἐκεῖνα ἀπεικάζουσι πρὸ πάντων νεανίας ἢ παιδία καὶ ὅτι ἡ χάρις καὶ
ἡ κομψότης εἶνε ὁ συνηθέστερος αὐτῶν χαρακτήρ, ὅτι πολλὰ ἄλλα εἶνε
γελοιογραφίαι σκοποῦσαι νὰ τέρψωσι καὶ νὰ εὐφράνωσι τὴν ψυχὴν τοῦ θεω-
μένου, ἂν δὲ συγκρίνωμεν αὐτὰ πρὸς τὰ θέματα τῶν γραφῶν τῶν ἀγγείων,
ἅτινα ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐνετίθεντο ἐν τοῖς τάφοις καὶ ἐν οἷς ἐπι-
κρατοῦσι συνθέσεις κομψαὶ καὶ χαρίεσσαι, θὰ φθάσωμεν εὐχερῶς εἰς τὸ συμ-
πέρασμα ὅτι καὶ τὰ εἰδώλια ἐκεῖνα πρέπει νὰ ἐρμηνευθῶσι συμπῶνως πρὸς
τὴν ἡμετέραν θεωρίαν περὶ νεκρικῶν μνημείων καθ' ὅλου καὶ νὰ θεωρηθῶσιν
ὡς ἀπεικάζοντα *θλασόν* τινὰ βακχικόν, ὅστις εἶχε σκοπὸν νὰ συντελέσῃ εἰς
τὴν τέρψιν τοῦ βίου τοῦ ἐν τοῖς Ἡλυσίοις.

Ἐμνημόνευσα ἀνωτέρω γραπτῶν ἀγγείων τῶ ὄντι δὲ παρὰ τὰ εἰδώλια
τὰ ἐξ ὀπτῆς γῆς πρέπει πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ἡμετέρας θεωρίας νὰ ταχθῶσι
τὰ πλεῖστα τῶν ἀγγείων ἐκείνων τῶν κεκοσμημένων διὰ γραφῶν, ἅτινα
τοσαῦτα τὸ πλῆθος προῆλθον ἐκ τῶν τάφων τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος.
Μέχρι τοῦδε αἱ ποικίλαι γραφαὶ τῶν ἀγγείων τούτων ἐρμηνεύοντο οὐχὶ μὲ
πολλὴν πάντοτε ἐπιτυχίαν *μυθολογικῶς*, χωρὶς νὰ γείνη προσπάθεια νὰ σχε-
τισθῶσιν αὐταὶ πρὸς τὴν φύσιν τοῦ μνημείου, ἐν ᾧ εἶχον εὐρεθῆ. Εὐχερῶς
δὲ νοεῖ τις μετὰ τὰ ρηθέντα ὅτι τὰ θέματα τῶν γραφῶν ἐκείνων παρελή-
φθησαν μὲν τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς μυθολογίας, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων μόνον ἢ σχεδὸν
μόνον τῶν μύθων, οἵτινες ἦτο δυνατόν νὰ παράσχωσιν ἐκδηλώσεις τῆς μελ-
λούσης μακαριότητος (οἷοι εἶνε οἱ μῦθοι οἱ περὶ τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Ἀπόλ-
λωνος, οἵτινες θεοὶ ἀμφοτέροι προΐσταντο τοῦ ἡλυσιακοῦ βίου) ἢ τῶν ἔργων
ἐκείνων, δι' ὧν ἠδύνατό τις νὰ φθάσῃ εἰς τὴν μακαριότητα (ἄθλοι τοῦ Ἀχιλ-
λέως, τοῦ Ὀδυσσεῶς, τοῦ Θησέως καὶ μάλιστα τοῦ Ἡρακλέους).

Καὶ τὰ ἀγγεῖα, περὶ ὧν εἵπομεν καὶ τὰ εἰδώλια θὰ ἐπλάσσοντο βεβαίως
ἂν οὐχὶ πάντα τοῦλάχιστον τὰ πλεῖστα, ἐπίτηδες ἵνα τίθενται εἰς τοὺς τά-
φοις, ὑπάρχουσι δὲ πολλὰ τούτου σημεῖα. Ἦσαν δὲ ταῦτα τὰ εἰδώλια καὶ
τῶν ἀγγείων αἱ γραφαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὄλως συμβολικὰ καὶ ὄρισμένα εἰς
τὸ νὰ ἀπεικάζωσιν ἐκεῖνα τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ὑπετίθετο ὅτι ἔμελλον
νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τοὺς θανάτους ἐν τῇ νέᾳ αὐτῶν ὑπάρξει, διὰ τοῦτο δὲ
ἦτο φυσικὸν νὰ εἰκονίζωσι θέματα ἀναφερόμενα μάλιστα εἰς ἐννοίας σχετικὰς
πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

Ἄφ' οὗ ἐφηροῦσαμεν τὴν θεωρίαν ἡμῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἰς τε τὰ κύρια
νεκρικὰ μνημεῖα καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ποικίλα ἀντικείμενα τὰ εἰς αὐτὰ ὅπως-
δήποτε ἀναφερόμενα, δυνάμεθα τῶρα νὰ ἐπεκτείνωμεν αὐτὴν καὶ εἰς πλεῖ-
στα ἄλλα προϊόντα τῆς τέχνης. Οἱ τοῖχοι δὴλα θὴ τῶν οἰκοδομημάτων
τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῆς Πομπηίας ἐκοσμοῦντο ὑπὸ γραφῶν κατὰ τὸ μᾶλλον
καὶ ἔλαττον φανταστικῶν, αἵτινες δὲν ἔχουσι τι κοινὸν πρὸς ἀλλήλας, ὥστε
νὰ ἦνε δυνατόν νὰ ἀξή τις αὐτὰς ὑπὸ μίαν καθολικὴν κατηγορίαν. Ἄν δὲ
τις ἀπίδῃ εἰς τὰς πολυαριθμοὺς ἐκεῖνας γραφὰς τὰς ἀπεικάζουσας οἰκοδομή-
ματα, ὧν ἡ ἐλαφρότης οὐδὲν ἔχει τὸ γήινον καὶ ὧν εἶνε ἀερώδης οὕτως εἴ-
πειν ὁ χαρακτήρ καὶ ὁμοίος πρὸς τὸν τῶν ἀλλοκότων ἐκείνων τοπίων τῆς
σινικῆς τέχνης, ἂν τις παρατηρήσῃ ὅτι αἱ γραφαὶ ἐκεῖναι οὐδόλως ἀπεικάζ-
ουσι τὸν κόσμον τὸν πραγματικόν καὶ τὸν βίον τὸν καθ' ἡμέραν, ἀλλ' ἄλ-
λον τινὰ κόσμον καὶ ἄλλον βίον ἰδεώδη, δὲν θὰ διαστάσῃ νὰ δεχθῆ ὅτι αἱ
παραστάσεις ἐκεῖναι εἶνε εἰκόνες συμβολικαὶ ὄλως θείου τινὸς κόσμου καὶ ὑ-
περανθρώπου. Αἱ παραστάσεις αὗται, εὐρεθεῖσαι τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ἱε-
αῖωνα ἐν τοῖς ἐρείπιοις (grottes) τῶν Θεσμῶν τῆς Ῥώμης, ὁπόθεν ὁ Ῥωμαῖος
καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ ἔλαβον τὸν τύπον τῶν γραφικῶν ἐκείνων συνθέσεων,
αἵτινες διὰ τοῦτο ὠνομάσθησαν βραδύτερον grottesques (σήμερον αἱ τοιαῦται
συνθέσεις καλοῦνται μᾶλλον *ἀραβουργήματα*) καὶ δι' ὧν ἐκόσμησαν τὸ Οὐά-
τικανόν, αἱ παραστάσεις, λέγω, αὗται εἶνε, ἂν δὲν ἀπατώμαι, ἀπεικονίσεις
κόσμου φανταστικοῦ, αἵτινες βασιζονται κυρίως ἐπὶ ταύτης τῆς ἐννοίας ὅτι
ὑπάρχει καὶ ἄλλη μετὰ θάνατον ὑπάρξις, ἐν ᾗ οἱ θανόντες διάγουσι βίον πα-
ρεμφερῆ μὲν πῶς πρὸς τὸν ἐπὶ γῆς, ἀλλ' ὑπέρτερον ἐκείνου. Οὕτω πῶς νο-
μίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐρμηνευθῶσιν αἱ παράδοξοι ἐκεῖναι γραφαὶ, αἵτινες ἕως
τῶρα ἐθεωροῦντο ὡς προϊόντα ἀκρατήτου καὶ ἀκκονίστου φαντασίας. Προσ-
θέτω δ' ὅτι κατ' ἐμὲ ἡ τοιαύτη ἀντίληψις, ἣν προτείνω, πρέπει νὰ θεωρηθῆ
ὡς ἡ κλεῖς τῆς ἐρμηνείας τῆς ἐλληνικῆς τέχνης.

Τῷ ὄντι δὲ τὴν ὁμολογουμένην ὑπεροχὴν τῆς τέχνης τῆς ἐλληνικῆς ἄλ-
λος κατ' ἄλλον τρόπον προσεπάθησε νὰ ἐξηγήσῃ ἐκ τῶν περὶ τὴν θεωρίαν
τοῦ καλοῦ διατριβόντων. Οἱ μὲν εἶπον ὅτι ἡ ἐλληνικὴ τέχνη ὑπερέχει πάμ-
πολυ τῶν ἄλλων διότι αὕτη ἀνερεύνησε πολὺ κάλλιον τὴν φύσιν ἢ ὅσον ἠ-
δυνήθησαν νὰ πράξωσι ταῦτα οἱ Ἀσσύριοι ἢ οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ δὲ ἀπεφάνησαν
ὅτι οἱ Ἕλληνες τεχνῆται ἠδυνήθησαν ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους νὰ διανοη-
θῶσιν ἰδανικόν τινὰ τύπον, συμπῶνως πρὸς τὸν ὁποῖον, ὡς πρὸς παράδειγμα,
ἀνετύπων τὴνπραγματικότητά καὶ ὅτι ἐν τούτῳ ἔγκειται ἡ ὑπεροχὴ τῆς ἑαυτῶν
τέχνης. Ἡ ἀλήθεια, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, εἶνε ὅτι, ὅπως ἡ θρησκεία τῶν
Ἑλλήνων κείται μάλιστα ἐν τῇ συλλήψει τῆς ἐννοίας τοῦ θείου ὡς ὁμοίου
μὲν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἅμα δὲ καὶ ἀνωτέρου καὶ κρείσσονος τοῦ ἀνθρώπου καὶ
ὡς τινος τύπου ἰδανικοῦ, οὗτινος ἀντίτυπον εἶνε ὁ ἄνθρωπος, τὸ εὐγενέστα-
τον τῆς κτίσεως πλάσμα, οὕτω καὶ ἡ τέχνη αὐτῶν ἔχει ὡς βᾶσιν ἐννοιαῶν

τινα ἀνωτέρων, ἀνάλογον πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ Πυθαγόρου καὶ τὰς ἰδέας τοῦ Πλάτωνος, καθ' ἣν ὑπάρχουσι τύποι τινὲς ἰδανικοὶ πάντων τῶν πραγμάτων ὅσα βλέπομεν καὶ τοὺς ὁποίους τύπους δὲν δυνάμεθα ἄλλως νὰ διανοηθῶμεν ἢ ἀποβλέποντες εἰς αὐτὰ τὰ πραγματικὰ ὄντα.

Ἐξευρίσκει τις, ἔλεγεν ὁ Λεονάρδος de Vinci, ὅταν παρατηρῇ διάφορα πράγματα συγκεχυμένα· ὁ νοῦς κατορθοῖ τότε νὰ διαχωρίσῃ ἀπὸ τοῦ συνόλου σχήματα καὶ μορφὰς καὶ κινήσεις, τὰς ὁποίας καθ' ἑαυτὸν καὶ ἄνευ τῆς βοήθειας τῆς ὕλης δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπινοήσῃ. Ἡ φύσις αὕτη, ἣν ὁ Πλάτων ὀρίζει ἐνίοτε ὡς οὕσαν μίγμα ἰδεῶν, ὑπῆρξε διὰ τὴν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων ὅτι τὰ διάφορα πράγματα τὰ συγκεχυμένα, περὶ ὧν λέγει ὁ καλλιτέχνης καὶ δι' ὧν ἀποκαλύπτεται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν τάξις τις ἀνωτέρα, ἥς δὲν εἶχε πρότερον συνειδηθῆναι. Ἡ δὲ τάξις αὕτη παρέμεινεν ἔκτοτε, ἐξ οὗ ἐγένετο ἡ παρατήρησις, ἐντετυπωμένη εἰς τὴν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ὑπῆρξε τὸ αἰώνιον καὶ σχεδὸν εἶπεν τὸ μόνον ὑποκείμενον τῆς ἑλληνικῆς τέχνης.

Οἱ Ἕλληνες ἐξελάμβανον καθ' ὅλου τὴν γῆν ὡς μάζαν ἀμαυράν καὶ σκιωδῆ περιρρομένην ὑπὸ ἀτμοσφαιρᾶς φωτεινῆς μὲν καὶ διαυγοῦς, ἀλλ' ἔχουσης παρεμφερὲς σχῆμα πρὸς τὸ τῆς γῆς. Τοιαύτη περίπου ἦτο καὶ ἡ ἔννοια ἡ ἔμπνεύσασα τὸ καλὸν εἰς τὴν τέχνην αὐτῶν, τῆς δὲ ἔννοιας ταύτης ἐκδήλωσις ὑπῆρξαν φυσικῶς πρῶτον μὲν τὰ εἰδικὰ θέματα τῶν νεκρικῶν παραστάσεων, ἔπειτα δὲ κατὰ διαφόρους βαθμοὺς, ἄλλοτε μὲν ἐναργέστερον, ἄλλοτε δὲ ὀλιγώτερον ἐναργῶς, τὰ λοιπὰ τεχνικὰ προτόντα.

Ἰταλὸς τις ἀρχαιολόγος, ὁ Bellori, ἔλεγε πρὸ δύο αἰῶνων ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπεικασαν πάντοτε ἐπὶ τῶν τάφων αὐτῶν τὴν ἀθανασία, ἡμεῖς δὲ λέγομεν ὅτι ἡ ἀθανασία ἦτο ἡ μέλλουσα ζωὴ ὑπῆρξε τὸ μόνον θέμα, ὅπερ πανταχοῦ καὶ ἀδιαλείπτως ἐπραγματεύθη ἡ ἀρχαία τέχνη.

Ἄλλ' εἴπομεν ἤδη ὅτι πάντες οἱ τῆς ἀρχαιότητος λαοὶ εἶχον πίστιν εἰς μέλλουσαν ζωὴν, πῶς λοιπὸν δὲν ἀνεπτύχθη καὶ ἐκείνων τῶν λαῶν ἡ τέχνη ὅπως καὶ ἡ τῶν Ἑλλήνων, πῶς ἡ τέχνη τῶν Ἑλλήνων ὑπερέχει κατὰ τοσοῦτον τῆς τέχνης πάντων τῶν ἄλλων λαῶν, ὥστε μόνη εἶνε ἀξία τοῦ ὀνόματος; Τοῦτο συνέβη, νομίζω, διότι μόνοι οἱ Ἕλληνες ἢ τοῦλάχιστον κάλλιον παντὸς ἄλλου λαοῦ οἱ Ἕλληνες, διείδον ὅτι ὁ ἄλλος ἐκεῖνος κόσμος ὁ θεῖος, εἶνε ὁ κόσμος τοῦ πνεύματος καὶ ἔλαβον ὡς πρῶτον στοιχεῖον τῆς ἑαυτῶν φιλοσοφίας, δυνατὸν δ' εἶπεν καὶ τῆς ἑαυτῶν θρησκείας, τὸ ἀνώτατον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος μέρος, τὸν νοῦν, ὡς ἐδογματίσεν ἐν τῷ ἀρίστῳ τῆς Ἑλλάδος αἰῶνι ὁ διδάσκαλος τοῦ Περικλέους. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἕτερον στοιχεῖον φιλοσοφικόν, ὁ ἔρωσ, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην τὴν χάριν, τοῦτέστι τὸν ἐξοχώτατον καὶ ἰδιαίτατον αὐτῆς χαρακτήρα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τέχνην τῶν ἄλλων λαῶν, τῶν καθ' Ἕλληνας βαρβάρων, ἣν ἐχαρακτήριζεν ἡ ἰσχύς.

Ἡ χάρις, κατὰ τὸν Ροῦβενς, εἶνε εἰς τὴν τέχνην ὅτι ἡ πίστις εἰς τὴν θρησκείαν· εἶνε δὴλον ὅτι ἡ χάρις ἡ πηγὴ καὶ τὸ κεφάλαιον τῆς τέχνης, θετὸν τι δῶρον.

Πᾶν ὅτι τῶρα περιελάμβανεν ὁ ἄλλος ἐκεῖνος κόσμος, εἰς δὲ μετέβαινε τις διὰ τοῦ θανάτου, ἐπειδὴ ἦτο ἀκατάληπτον εἰς τὴν διάνοιαν τὴν ἀνθρωπίνην, τὸ ἐφαντάζοντο οἱ παλαιοὶ ὡς παρεμφερὲς πρὸς τὰς ὀπτασίας τῶν ὀνείρων. Παρ' Ὀμήρῳ ὁ Ὑπνος καὶ ὁ Θάνατος εἶνε ἀδελφοί, ὁ δὲ Πολύγνωτος ἀπεικασεν αὐτοὺς ἠνωμένους ἐν τοῖς κόλποις τῆς μητρὸς τῶν Νυκτός. Ὁ Λέσιγγ παρετήρησεν ἤδη ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἔχαιρον ἀπεικάζοντες τὸν θάνατον ἐν εἰδει ὕπνου, ὅχι, λέγει, κατ' εὐφημισμὸν, ἀλλ' ἵνα, προσθέτομεν ἡμεῖς, τῷ ὄντι δηλώσωσιν ὅτι ὁ θάνατος εἶνε ὕπνος ἢ τοι διακοπὴ τῆς ἐνθάδε ζωῆς, ἥτις διακοπὴ δὲν ἀποκλείει τὴν ἔννοιαν ἄλλης τινὸς ὑπάρξεως, ἀλλ' ἥτις μάλιστα παρασκευάζει αὐτήν.

Ἀπὸ δὲ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, ὅτε ἀπεικάζον ἐν ταῖς γραφαῖς τῶν ἀγγείων ἐν Ἀθήναις τὸν Θάνατον καὶ τὸν Ὑπνον φέροντας ἐπὶ τῶν βραχιόνων αὐτῶν νέον ἄνδρα καὶ νεκρὰν γυναῖκα, οἵτινες φαίνονται ὡς κοιμώμενοι, πολλαπλασιάζονται αἱ τοιαῦται παραστάσεις νεκρῶν ὡς κοιμωμένων καὶ ὀνειροπολούντων ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Ἰταλίᾳ. . . . Τοιαύτης φύσεως εἶνε καὶ τὸ ἄγαλμα ἐκεῖνο τοῦ Λούβρου, ὅπερ παριστάνει νεανίαν ἀναπαυόμενον ἐπὶ κορμοῦ δένδρου καὶ ὅπερ κοινῶς ὀνομάζεται ἄγαλμα τοῦ Ὑπνου ἢ τῆς αἰωνίας ἀναπαύσεως.

μετάφρασις Σ. Κ. Σ.

Ἡ ΝΗΣΟΣ ΜΕΓΙΣΤΗ

(ΚΑΣΤΕΛΛΟΡΡΙΖΟΝ)

Ἡ νῆσος Μεγίστη, μία τῶν νοτίων Σποράδων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, κεῖται κατὰ τὰ παράλια τῆς Λυκίας μεταξύ τῶν ἀρχαίων πόλεων Πατάρων καὶ Μύρων καὶ ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς πόλεως Φελλοῦ (καὶ Ἀντιφέλλου), μικρὸν αὐτῆς ἀπέχουσα.

Τινὲς τῶν νεωτέρων γεωγράφων ἐκάλεσαν αὐτὴν καὶ Κισθίνην, βασιζόμενοι εἰς τὸ τοῦ Στράβωνος χωρίον «Κατὰ ταῦτα δὲ ἐστὶ πολλὰ νησία ἐν οἷς Μεγίστη καὶ Κισθίνη». Περὶ τούτων ὁ αἰοίδιμος Κοραῆς ἐν τοῖς εἰς τὸν πανηγυρικὸν τοῦ Ἰσοκράτους σχολίοις λέγει «Κισθίνην πλὴν εἰ μὴ τις διατείνοιτο τρίτην ἄλλην Κισθίνην, νῆσον καὶ πόλιν ὁμώνυμον τὴν πρὸ τῆς Λυκίας, ὑπάρξει, ἣν ἡ συνήθεια τανῦν Καστελλόρριζο καλεῖ, παρὰ τῶν Ἰταλῶν (Castel-rosso) λαβοῦσα τούνομα. Ἀλλὰ ταύτην ὁ Κελλάριος, ὁ Δαμ-

Είλλης και ἑτεροι γεωγράφοι, ἐξ ἡμαρτημένης γραφῆς ἔλαβον τῆς παρὰ τῷ Στράβωνι (666) ὡς ἔδοξέ τισι τῶν κριτικῶν». Ἄλλοι δὲ τινες τῶν γεωγράφων διακρίνουσιν, ἄλλην ὑποτιθέμενοι τὴν ἀρχαίαν Μεγίστην καὶ ἄλλο τὸ νῦν Καστελλορρίζον. Ἄλλ' ἀφ' ἑνὸς ἢ ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ Ἀράβων διατήρησις τοῦ ἀρχαίου τῆς νήσου ὀνόματος, τῶν μὲν Μετὰ τὴν νῆσον καὶ Μησίλην τὸν κάτοικον, τῶν δὲ Μαγιάς καὶ Μαγιασό καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀρχαίαι ἐπὶ τῆς νήσου ἐπιγραφαί, περὶ ὧν παρακατιόντες θὰ ὁμιλήσωμεν, σαφέστατα καταδεικνύουσιν ὅτι αὐτὴ εἶνε ἡ ἀρχαία νῆσος Μεγίστη «ἀπὸ Μεγιστεύς τινός, ὡς ὁ πολυέστωρ»¹ (Ἀλέξανδρος ὁ Κορνήλιος) λαβοῦσα τὸ ὄνομα.

Ἡ νῆσος αὕτη εἶνε γενικῶς βράχος ἄγονος, ἔχουσα περιφέρειαν 20 ἕως 25 σταδίων· οὐδαμοῦ αὐτῆς εὐρίσκεται σπιθαμὴ γῆς γονίμου καὶ εὐφόρου, τὸ μόνον δ' ὅπερ καθιστᾷ αὐτὴν χρήσιμον εἶνε ὁ μέγας, εὐορμος καὶ ἀπῆνεμος αὐτῆς λιμὴν, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασεν ἴσως τοὺς πρώτους αὐτῆς κατοίκους νὰ καταλάβωσι τὴν νῆσον καὶ τοὺς νεωτέρους, ὑπὲρ τοὺς ἑξακισχιλίους ὄντας, νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν ναυτιλίαν, σπόγγων ἀλιεῖαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Αἱ ἀκτὰὶ τῆς νήσου εἰσὶν ὄλως ἀπροσπέλαστοι ἐκτὸς τῶν πρὸς τὸ μέρος τοῦ λιμένος, οὐδέποτε δὲ ἡ χλόη πρασινίζει ἐπὶ τῶν ἀγρίων αὐτῆς καὶ ὑψηλῶν βουνῶν· πανταχοῦ ἐπικρατεῖ τὸ ἄγονον καὶ κατὰ τὸν Σαβαρῶ² παριστᾷ τὴν εἰκόνα αἰωνίου ἀφορίας. «Οὐδέποτε, λέγει, ἡ χλόη καλλωπίζει τὰς σκυθρωπὰς αὐτῆς παραλίας. Διακρίνει τις μόνον βολβώδη τινὰ φυτὰ καὶ ἀκανθώδη δενδρύλλια, ἅτινα φύονται εἰς τὰ ἄκρα τῶν βράχων. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς δὲν δύνανται οὔτε νὰ σπείρωσιν, οὔτε νὰ θερίζωσιν. Ἡ νῆσος δὲν πρᾶγει οὔτε ὄσπρια, οὔτε καρπούς, οὔτε κόκκον σίτου». Εἰς ἐπίμετρον δὲ πάντων τούτων ἡ νῆσος αὕτη στερεῖται πηγαίου ποσίου ὕδατος, ὅπερ προμηθεύεται ἐκ μεγίστων δεξαμενῶν ἐντὸς κοιλάδος κατασκευασθεισῶν πρὸ ἐτῶν δημοσίᾳ δαπάνῃ. Ὁ Dapper, ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, περιγράφων τὴν νῆσον παραδόξως ἀναφέρει ὅτι ἐν τῇ νήσῳ αὕτῃ ὑπῆρχεν ὕδωρ, ἐξ οὗ ἠδύναντο νὰ προμηθεύωνται τὰ ἐκείῃς τυχόν προσομιζόμενα πλοῖα.

Ἡ νῆσος Μεγίστη ὑπὸ μὲν διοικητικὴν ἔποψιν διοικῆται ὑπὸ διοικητοῦ (καϊμακάμ μπεη) ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὅστις ἐδρεύει ἐν Ῥόδῳ, πληρώνουσα ἐκτὸς τῶν τελωνιακῶν ἐσόδων 80,000 περίπου γροσίων κατ' ἔτος, ὑπὸ δὲ θρησκευτικὴν ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Πεισιδίας ὅστις ἐδρεύει ἐν Ἀτταλείᾳ πληρώνουσα αὐτῷ, ἐκτὸς τῶν ἐμβατηκίων τῶν ἱερέων, 9,000 γροσίων. Ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς νήσου τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, εἶνε ἄξιος λόγου διὰ τὰς ἐν αὐτῷ ἀρχαιοτάτας στήλας μετενεχθείσας ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς μεγάλης πόλεως τῶν Πατάρων καὶ τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος τῶν Μύρων. Περὶ τοῦ ναοῦ τούτου ὁ Ross ἐν τῷ γερμανιστὶ γεγραμμένῳ αὐτοῦ συγγράμ-

¹ Στέφανος Βυζάντιος.

² Lettres sur la Grèce.

ματι, ἐπιγραφομένῳ *Μικρὰ Ἀσία*, λέγει τὰ ἑξῆς: «Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς σημερινῆς κωμοπόλεως κεῖται λίαν ἀξιοσημεῖωτος ναὸς, ὄλως νεόκτιστος, μὲ δώδεκα μεγάλας μονολίθους στήλας ἐκ γρανίτου, τὰς ὁποίας μετέφερον οἱ Καστελλορρίζιοι ἀπὸ τῶν Πατάρων καὶ μὲ ἄλλας μικροτέρας ῥαβδῶν τὰς ἐν τῷ νάρθηκι, τὰς ὁποίας μετέφερον μετὰ μεγάλου κόπου ἀπὸ τῶν Μύρων. Οὕτω, λέγει, μεταφέρονται τὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ βραδύτερον ἀφοῦ πᾶσα γνώσις περὶ αὐτῶν ἐξαλειφθῆ δὲν γνωρίζει ὁ περιηγητὴς πολλὰς καὶ ἐξηγήσῃ πῶς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ τεμάχιον ἦλθεν εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος. Τὸ εἰκονοστάσιον (templum) εἶνε ἐκτισμένον ἐκ λευκοῦ καὶ μαύρου Τηνίου μαρμάρου. Οἱ θόλοι τῆς ἐκκλησίας ἀπολήγουσιν εἰς ὀξεία τόξα, δι' ὀλόκληρον δὲ τὸ κτίριον, ἐκτὸς τῶν σπουδαιωτάτων ἐκουσίων ἐράνων καὶ τῶν δωρεᾶν γενομένων ἀγγαρειῶν ἴσων κατὰ τὴν ἀξίαν πρὸς 300,000 γροσίων ἐδαπανήθησαν ἕτεροι 300,000 (20,000 πρῶς. τάλληρα). Μεγάλῃ δαπάνῃ διὰ τὴν μικρὰν κοινότητα».

Αἱ ἐν τῇ νήσῳ ἀρχαιότητες οὐδὲν τὸ ἀξιοθέατον παρέχουσι. Δύο φρουρία ἐνετικῆς ἐποχῆς εὐρίσκονται εἰς τοὺς λόφους αὐτῆς, ἐπιγραφαί τινες καὶ πλεῖστοι ἀρχαῖοι λινοὶ (πατητήρια).

Ἐπὶ τοῦ ἐνὸς τῶν φρουρίων τούτων σώζονται ἀκόμη τὰ σήματα τῶν Ἀρραγωνίων ὑπὸ τὴν θύραν καὶ εἰς πολλὰ τῶν τειχῶν μέρη τὰ πτερύγια ἢ κορωνίδες τῶν ἵπποτῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Τὸ φρούριον τοῦτο κατὰ τοὺς νεωτέρους γεωγράφους ἐκτίσθη ὑπὸ τινος *Viglia Marino* διοικητοῦ δωδεκάδος Ἀρραγωνικῶν πλοίων, ὅστις ἐρχόμενος ἐπίκουρος πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου ἔκρινε τὴν νῆσον κατὰλληλον ὅπως κτίσῃ φρούριον ἐπὶ τῶν λειψάνων ἀρχαίου φρουρίου, τὸ ὅποιον ἐκτίσσε *Σωσικλῆς Νικαγόρα Σάμιος* ἐπιστατήσας ἐν τε Καστάδι καὶ ἐπὶ τοῦ πύργου τοῦ ἐν Μεγίστῃ κατὰ τινὰ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴν.

Τὸ ἕτερον τῶν φρουρίων τούτων κατεῖχετο ὑπὸ τῶν ἵπποτῶν τῆς Ῥόδου, ἀλλ' ἐκβαλὼν τούτους ὁ Καλίφης τῆς Αἰγύπτου κατηδάρισεν αὐτό.

Μερικώτερον περὶ τῆς ἱστορίας τῶν φρουρίων τούτων, ὡς καὶ περὶ τῆς κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἱερῶν ἀγῶνα μετοχῆς τῆς νήσου θὰ γράψωμεν προσεχῶς τὰ δέοντα.

Παρὰ τὴν βόρειον κλιτὸν τοῦ φρουρίου ὑπάρχει ἀρχαῖον σπήλαιον, ὅπερ ὁ Ross ὑποθέτει τάφον, ἐπὶ βράχου λελατομημένον, ὅπερ ἔχει ἔξωθεν μὲν ὠραίων μικρὰν πύλην Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, ἀνευ τινὸς ἐπιγραφῆς, μὲ δύο παραστάδας καὶ ἀέτωμα, ἔσωθεν δὲ ἐπίπεδον ὄροφον καὶ τρεῖς λιθίνους πάγγους ἐν εἴδει νεοκροκαβδάτων.

Πρὸ ἐτῶν ὑπῆρχε καὶ τάφος ἀρχαῖος εἰς τινὰ λόφον, φέρων λοξοῖς γράμμασι τὴν ἐπιγραφὴν *Λύκος* τοῦ πυραμιδοειδοῦς τούτου τάφου, οὗτινος σήμερον μόνον ἡ βᾶσις ὑπάρχει καὶ περὶ τοῦ ὁποίου ἔγραψε πρὸ καιροῦ ὁ ἡμέτερος

ἀδελφός Κωνσταντῖνος ἐν τῷ «'Αστέρι τῆς Ἀνατολῆς» οὐδεις τῶν γεωγράφων μνημονεύει.

Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ εἰς τὴν θάλασσαν ἐξέχοντος λόφου τοῦ φρουρίου πλησίον τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ὑπάρχει ἐφθαρμένον μικρὸν ἀνάγλυφον καὶ μερικαὶ τετραγωνικαὶ κοιλότητες ἐν εἴδει θυρίδων (αἵτινες εἶνε σημεῖα ἱερῶν τόπων) ὑπὸ τὰς ὁποίας ὑπάρχουσιν ἐπιγραφαὶ τινες, ἃς δύναται τις νὰ ἴδῃ εἰς τὸ Corpus inscriptionum ἀριθ. 4,301. Πλησίον δὲ τοῦ βράχου τούτου ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή, ἣν δὲν ἀναφέρει οὔτε τὸ μνημονευθὲν σύγγραμμα οὔτε ἄλλος τις τῶν γεωγράφων.

ΔΙΟΣ ΜΕΓΙΣΤΕΩΣ ΑΚΡΑ

Κατὰ τινὰ ἐπιγραφήν ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἐλατρεύετο καὶ ὁ Ἀπόλλων ὑπὸ τὸ ὄνομα Μεγιστεύς. Ἡ ἐπιγραφή αὕτη ὑπὸ τὸν βωμὸν παρεκκλησίου τινὸς καὶ ἐπὶ μικρᾶς αὐτοῦ βάσεως γεγραμμένη εἶνε ἡ ἐξῆς:

ΕΠΙΣΤΑΤΑΙ
ΑΙΣΧΙΝΑΣ
ΔΙΑΝΔΡΟΥ
ΤΙΜΟΣΤΡΑΤΟΣ
ΕΥΚΡΑΤΕΥΣ
ΑΠΟΛΛΩΝΙ
ΜΕΓΙΣΤΕΙ

δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ross ὅστις γράφει περὶ τῆς νήσου τὰ ἐξῆς: «Καστελλόρριζον εἶνε ὁ σημερινὸς ὑπὸ τῶν ἐλλήνων μετατετραχμμένος τύπος τοῦ ὀνόματος Castello-rosso» οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ νῆσος κατὰ τοὺς καιροὺς τῶν Ἰπποτῶν, οἵτινες ἐνταῦθα ἐπὶ ἀποκρήμνου ἀκρωτηρίου, ὅπερ προφυλάττει τὸν λιμένα εἶχον κτίσει φρούριον, τοῦ ὁποίου ἀκόμη ὑπολείπονται μερικοὶ πύργοι καὶ τείχη. Τὸ ἐρυθρωπὸν χρῶμα τῶν βράχων θὰ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸ ὄνομα. Τὸ Καστελλόρριζον ἦτο τὸ ἀνατολικώτατον σημεῖον τοῦ νησιακοῦ κράτους τῶν Ἰπποτῶν, ὅπερ πλὴν τῆς Ρόδου περιελάμβανεν ἀκόμη τὰς νήσους Χάλκηνην, Σύμην, Τήλον, Νίσυρον, Κῶ, Κάλυμνον καὶ Λέρον καὶ παρὰ τὴν παραλίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας τὸ φρούριον τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐν Ἀλικαρνασσῶ καὶ τινὰ ἄλλα μέρη. . . .» Μεταξὺ τῶν Καστελλορριζίων τὸ ἐν πέμπτον εἶνε Τοῦρκοι· οἱ λοιποὶ εἶνε Ἕλληνες καταγινόμενοι εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἐπειδὴ τὰ προτόντα τοῦ σκοπέλου των μόλις ἤθελον ἐξαρκέσει εἰς διατροφήν ἑκατοντάδος τινὸς ψυχῶν. Στέλλουσι κατ' ἔτος περίπου ὀγδοήκοντα λέμβους πρὸς σπογγαλιεῖαν κυρίως εἰς τὰ παράλια τῆς Κιλικίας καὶ Συρίας καὶ ἔχουσι πρὸς τούτοις ἐξήκοντα πλοῖα μεγάλα καὶ πολλὰ μικρὰ

διὰ τὸ ἐμπόριον τῶν παραλιῶν· τὸ κυριώτερον αὐτῶν ἐμπόριον εἶνε ἡ ξυλεία· ἀπὸ τὰς παραλίας τῆς Καρίας, Λυκίας καὶ Παμφυλίας φέρουσιν οἰκοδομήσιμον καὶ καύσιμον ξυλείαν εἰς τοὺς λιμένας τῆς Συρίας, Κύπρου καὶ Αἰγύπτου.

Ἡ γλῶσσα τῶν Καστελλορριζίων ἔχει πολλὰ τὰ ἰδιάζοντα καὶ ἰδιόρρηθμα (οὔτω π. χ. λέγουσι πνήμα ἀντὶ μνήμα) ἔχει δὲ καὶ πολλὰς ξένας λέξεις,

Α. ΣΠΥΡΙΑΔΣ.

Η ΜΙΚΡΑ ΚΟΜΗΣΣΑ

Υπὸ ΟΚΤΑΒΙΟΥ FEUILLET

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 5.*

4 Ὀκτωβρίου.

Παῦλε, τὰ πράγματα θολοῦνται καὶ ἐπιθυμῶ νὰ ἔχω τὴν γνώμην σου περὶ τοῦ πρακτέου. Ἄκουσε τί συνέβη καὶ ἀπάντησέ με ἀμέσως.

Τὴν πέμπτην τὸ πρωτὶ, σφραγίσας τὴν ἐπιστολήν μου κατέβην ὅπως τὴν παραδώσω εἰς τὸν ταχυδρόμον καὶ, ἐγγιζούσης τῆς ὥρας τοῦ προγεύματος, μετέβην εἰς τὴν αἴθουσαν. Μὴ εὐρῶν κἀνένα ἐκεῖ ἐκάθησα παρὰ τὴν ἐστίαν ἀναγινώσκων τὸν τελευταῖον ἀριθμὸν τῆς Ἐπιθεωρήσεως, ὅτε ἀνοιχθείσης αἰφνιδίως τῆς θύρας εἶδον εἰσερχομένην τὴν μικρὰν κόμησσαν, ἣτις εἶχε διανυκτερεύσει ἐν τῷ πύργῳ. Μετὰ τὸν ἀτυχῆ διάλογον τῆς προτεράιας, ὃν κάλλιστα ἐγνώριζον ὅτι εἶχεν ἀκούσει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἡ συνέντευξις κατ' ἰδίαν μετὰ τῆς κυρίας ταύτης ἦτον ἡμιστὰ ἐπιθυμητή. Ἐγερεθῆς ἐν τούτοις προσέκλινα ἐδαφιαίως καὶ ἀντεχειρετήθην ὑπ' αὐτῆς δι' ἐλαφροτάτης κλίσεως τῆς κεφαλῆς, ἧς ἤμην ἴσως ἀνάξιος μετὰ τὰς χθεσινὰς μου ἀνοησίας. Τὰ πρῶτα βήματα τῆς μικρᾶς κομμῆσης, ὅτε μὲ εἶδεν, ἐπρόδιδον ταλάντευσιν τινὰ καὶ ἀμφιβολίαν, ὁμοιάζοντα βράδισμα πέρδικος ἐλαφρῶς κατὰ τὴν πτέρυγα πληρωθείσης. Ἀφοῦ ἐβάνη ἐπὶ τινὰς στιγμὰς δισταζούσα ἂν ἤθελε τραπῆ πρὸς τὰ παράθυρον ἢ τὸ κλειδοκύμβαλον, ἔλαθεν αἴφνης τολμηροτέραν ἀπόφασιν καὶ διηυθάνθη ἀνευ περαιτέρω δισταγμοῦ πρὸς τὴν ἐστίαν, ἣτοι τὴν ἰδιαιτέραν μου ἐπικράττειαν.

Ὅρθιος ἐνώπιον τοῦ καθίσματός μου καὶ ἔχων ἀνὰ χεῖρας τὸ περιοδικὸν ἀνέμενα τὰ συμβησόμενα μετὰ φαινομένης ἀταραξίας, ἣτις πολὺ φοβοῦμαι ὅτι ἀτελέστατα ἔκρυπτε τὴν ἐσωτερικὴν μου ἀγωνίαν. Τὴν ἐπικειμένην ἐξήγησιν καθίστα λίαν ἐπιφοβὸν οὐ μόνον ἡ ἐπιβαλλομένη εἰς τὸν τυχόντα ἐλευθερίου ἀγωγῆς πρὸς τὰς γυναῖκας ἀβρότης, ἀλλὰ καὶ ἡ ζωηρὰ συναίσθησις τῆς ἐνοχῆς μου, ἣτις περιώριζεν ἐντὸς στενωπῶν ὀρίων τὸ δικαίωμα τῆς

* 12. σελ. 336.

νομίμου ἀμύνης και με παρέδιδεν ἀνυπεράσπιστον εις τὴν διάκρισιν γυναικὸς νέας, ζωηρᾶς και πιθανῶς φιλεκδικίου.

Ἡ κυρία Πάλλη σταματήσασα ἀπέναντί μου ἐστήριξε τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τῆς ἐστίας και ἔτεινεν εις τὸ πῦρ τὸ περιέχον τὸν ἀριστερὸν αὐτῆς πόδα χρυσόμελαν ὑποδημάτιον. Οὕτως ἐγκατασταθεῖσα ἐστράφη ἔπειτα πρὸς ἐμέ χωρὶς νὰ εἴπῃ οὐδὲ λέξιν, παρατηροῦσα μετὰ χαρᾶς τὴν στενοχωρίαν μου, ἣτις ἦτο μεγάλη. Καλὸν ἐνόμισα τότε νὰ ἐπαναλάβω τὴν ἀνάγνωσίν μου, πρὸ τούτου ὅμως και ἐν εἴδει μεταβάσεως ἠρώτησα αὐτὴν μετὰ πολλῆς εὐγενείας — «Μήπως ζητεῖτε τὸ περιοδικὸν τοῦτο, κυρία;»

— Εὐχαριστῶ, κύριε, δὲν ἤξεύρω νὰ διαβάξω», μοι ἀπήντησε διὰ φωνῆς ἱκανῶς τραχείας· ἐγὼ δὲ ἐκφράσας διὰ φιλόφρονος νεύματος τὴν λύπην ἣν μοι ἐπροξένει ἡ ἀποκάλυψις τῆς τοιαύτης ἀγνοίας, ἐκάλισα και ἠσθάνθην ἑμαυτὸν ὅπως αἶν ἡσυχώτερον, ὡς μονομάχος ὑποστάς τὸ πῦρ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ και νομίζων σωθεῖσιν οὕτω τὴν τιμὴν. Ἀλλὰ μετὰ τινὰς στιγμὰς ἡ θέσις μου ἤρχισε και πάλιν νὰ μοι φαίνεται ἱκανῶς δυσάρεστος, ἀφοῦ εις μὲν τὴν ἡγωνιζόμενῃ ν' ἀπομονωθῶ ἀναγινώσκων και ἔβλεπον χορεύοντα ἐπὶ τοῦ χάρτου πλῆθος χρυσομαύρων σανδαλίων. Φανερὰ ἐπίθεσις ἤθελε μοι φανῆ προτιμωτέρα τῆς σιωπηλῆς ἐκείνης ἐχθρότητος τῆς γείτονός μου, ἣν ἐμάντευον ἐκ τοῦ κροταλισμοῦ τῶν δακτυλίων ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τῆς ἐστίας, τῆς ἀνυπομόνου κινήσεως τοῦ ποδὸς και τῆς σπασμωδικῆς τῶν ῥωθίων διαστολῆς. Μεγάλῃν λοιπὸν ἠσθάνθην ἀνακούφισιν ὅτε ἀνοιχθείσης και πάλιν τῆς θύρας ἐπαρουσιάσθη ἐπὶ τῆς σκηνῆς νέαν πρόσωπον, ὅπερ ἐδικαιούμην νὰ θεωρήσω ὡς σύμμαχον. Ἦτο δὲ τοῦτο ἡ κυρία Δουμέτρη, ἐπιστήθιος φίλη τῆς θυγατρὸς τῆς κυρίας Μαλουέ, χήρα ὠραιότατη και κατὰ τι τῶν συντρόφων αὐτῆς φρονιμωτέρα. Τὸ τελευταῖον τοῦτο πρᾶξιμα ὡς και τὸ ὑπέροχον κάλλος τῆς ἠσφάλισαν αὐτῇ πρὸ πολλοῦ τὴν ἀντιπάθειαν τῆς κυρίας Πάλλης, ἣτις σκώπτουσα τὰς βαθυχρόους ἐσθῆτας και τὸ ἐλεγειακὸν ἐνίστε ὕφος τῆς ἀντιζήλου τῆς ἐπωνόμασεν αὐτὴν *χήραν τοῦ Μαλαβάρ*. Ἡ κυρία Δουμέτρη στερεῖται μὲν πνεύματος, ἀλλ' ἔχει ἀντίληψιν ὀρθὴν, ἀρκοῦσαν παιδείαν και τινὰ ῥωμαντισμὸν, ὃν ἀρέσκειται ἐπιδεικνύουσα ἐν τῇ συναναστροφῇ. Βλέπουσα δὲ ὅτι οὔτε εις τὸ κυνήγιον διέπρεπον, οὔτε εις τὸ σφαιριστήριον, οὔτε εις τὸν χορὸν ἢ ἄλλην τινὰ κοσμικὴν διασκέδασιν με ὑπέθεσε διαπρέποντα τοῦλάχιστον ἐπὶ διαλεκτικῇ εὐφυίᾳ και ἀνέλαβε νὰ βεβαιωθῇ περὶ τούτου. Αἱ σχέσεις ἡμῶν κατέστησαν οὕτω φιλικώταται· καθότι, ἂν δὲν ἠδυνήθην ν' ἀνταποκριθῶ εις πάσας αὐτῆς τὰς προσδοκίας, ἀκροῶμαι τοῦλάχιστον τὰς αἰσθηματικὰς φράσεις τῆς μετ' εὐλαβοῦς προσοχῆς ὑποκρινόμενος· ἂν ἐννοῶ αὐτὰς, και τοῦτο τὴν ὑπερευχαριστεῖ.

Τὸ κυανοῦν βλέμμα τῆς μικρᾶς κομῆσης ἠστράφεν ἐξ ἀγρίας χαρᾶς ὡς εἰ ἠδ' ἀκρίσει τὴν τύχην τὴν πέμψασαν αὐτῇ εὐάλωτον θύμα. Ἀφίσασα τὴν ὠραϊκὴν χήραν νὰ προχωρήσῃ μετὰ τῆς χαρακτηριστικῆς τῆς βράδιμα αὐτῆς

ἐπισεσυρμένης και πενήμιου βραδύτητος ἀνεκάγχασεν αἴφνης κρᾶζουσα μετ' ἐμφάσεως: «Βῦγε, κυρία μου· περιπατεῖτε ὡς θύμα μεταβαίνον εις τὸν τόπον τῆς θυσίας, ὁμοιάζετε τὴν Ἰφιγένειαν . . . ἢ μᾶλλον τὴν Ἑρμιόνην . . .

«Ἀκολουθοῦσα ἔνδακρυς τοῦ νικητοῦ τὸ ἄρμα».

Τίνος εἶναι ὁ ἀνωτέρω στίχος; . . . ἐγὼ εἶμαι τόσο ἀμαθὴς . . . Πιστεύω ὅτι εἶναι τοῦ φίλου σου Λαμαρτίνου, ὅστις τὸν ἔγραφεν ἐπίτιδες διὰ σέ, ἀγαπητῇ μου.

— Πῶς ἀπαγγέλλετε τώρα και στίχους, ἀγαπητῇ μου κυρία;» ἀπεκρίθη ἡ κυρία Δουμέτρη, ἣτις στερεῖται ἐτοιμότητος.

— Διὰ τί ὄχι, ἀγαπητῇ μου; Μήπως ἔχετε σεῖς τὸ μονοπόλιον τῶν στίχων; Ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι τώρα ὅτι τὸν στίχον «ἀκολουθοῦσα ἔνδακρυς» ἠκούσα ἀπαγγελλόμενον ὑπὸ τῆς Ἰαχῆλ, ὥστε δὲν εἶναι τοῦ Λαμαρτίνου, ἀλλὰ τοῦ τραγικοῦ Βουαλώ. . . . Ἀκουσε, ἀγαπητῇ μου Ναθαλία, ἔχω σκοπὸν νὰ σε ζητήσω μαθήματά τινὰ συνδιαλέξεως ἠθικῆς και σπουδαίας, ἣτις πρέπει νὰ ἦναι διασκεδαστικώταται. Καὶ διὰ ν' ἀρχίσωμεν, εἰπέ με, παρακαλῶ, ποῖον προτιμᾶς τὸν Λαμαρτίνον ἢ τὸν Βουαλώ;

— Ἀλλὰ μεταξὺ τούτων οὐδεμίαν ὑπάρχει σχέσις», ἀπεκρίθη ἡ κυρία Δουμέτρη μετὰ πολλῆς σοβαρότητος και θαυμαστῆς εὐπιστίας.

Δὲν τὸ ἤξευρα, εἶπεν ἡ κυρία Πάλλη—δεικνύουσά με ἔπειτα διὰ τοῦ δακτύλου προσέθεσε. — Ἰσως προτιμᾶτε τῶν ἀνωτέρω ποιητῶν τὸν κύριον, ὅστις γράφει και οὗτος στίχους».

— Ὅχι, κυρία μου, ἀπατάσθε, δὲν γράφω στίχους», εἶπον ἐγὼ, ἐνῶ ἡ κυρία Δουμέτρη, εις τὴν ἡ συναίσθησις τῆς ἐξόχου αὐτῆς εὐμορφίας παρέχει ἀκατάβλητον γαλήνην ψυχῆς, ἠρκεῖτο νὰ μειδιάσῃ μετὰ νοηλείας. Καταπεσοῦσα ἔπειτα ἐπὶ τῆς ἔδρας, ἣν τῇ εἶχον παραχωρήσει, — «Τί πένθιμος καιρός», μοι εἶπεν· «ὁ φθινοπωρινὸς οὗτος οὐρανὸς ἐπικαθήται ὡς νεκρικὴ πλάξ ἐπὶ τῆς ψυχῆς! Ὅλα τὰ δένδρα φαίνονται κυπάρισσοι και οἱ ἀγροὶ ἀπέραντον νεκροταφεῖον. Τὸ πᾶν ὁμοιάζει . . .

— Δι' ὄνομα Θεοῦ, Ναθαλία, σταμάτησε αὐτοῦ», διέκοψεν ἡ μικρὰ κόμηση. Περίμενε τοῦλάχιστον νὰ προγευματίσωμεν· ἂν ἐπιμένης νὰ αἰσθηματολογῆς νηστικὴ θάρρωστίσης ἐπὶ τέλους.

— Δὲν με λέγεις τί ἔχεις σήμερον τὸ πρᾶξ, εἶπεν ἡ ὠραία χήρα, «πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ ἐπέρασες πολὺ κακὴν νύκτα».

— Ἐγὼ, ἀγαπητῇ μου; Μὴ λέγεις τοιαῦτα πράγματα. Ἀπ' ἐναντίας εἶδον ὄνειρατα οὐράνια . . . ἤμην εις ἔκστασιν . . . ἡ ψυχὴ μου συναεστράφη μετὰ ψυχῶν ὡς ἡ ἰδική σου . . . εἶδον ἀγγέλους μειδιῶντας μοι διὰ τῶν κυπαρίσσω . . . και τὰ λοιπὰ κουροφέξαλα.

Ἡ κυρία Δουμέτρη ἠρυθρίασεν ἐλαφρῶς και ἀντι ν' ἀποκριθῇ ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας τὸ ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τῆς ἐστίας περιοδικόν.

— Δέν με λέγεις Ναθαλία, ἐπανελάβεν ἡ κυρία Πάλμη, ποίους ἀνδρας θά ἔχομεν τὸ ἐσπέρας εἰς τὸ γεῦμα;

Ἡ ἀμνησίκακος Ναθαλία ἀνόμασε τὸν κ. Βρεῦλλῆ, δύο ἢ τρεῖς ἄλλους κυρίους ὑπάνδρους, καὶ τὸν ἱερέα τοῦ δήμου.

— Τότε ἀναχωρῶ εὐθὺς μετὰ τὸ πρόγευμα», εἶπεν ἡ μικρὰ κόμησα, ἀτενίζουσά με κατὰ πρόσωπον.

— Τοῦτο δὲν εἶναι κολακευτικὸν δι' ἡμᾶς, ἐψιθύρισε ἡ κυρία Δουμέτρη.

— Κάλλιστα γνωρίζεις», εἶπεν ἡ ἄλλη μετὰ θαυμαστῆς προπετείας, «ὅτι μόνον τῶν ἀνδρῶν ἡ συναναστροφή μ' εὐχαριστεῖ, καὶ δὲν θεωρῶ ἀνήκοντας εἰς τὸ φύλον τοῦτο οὐδ' εἰς κανὲν ἄλλο τρεῖς τάξεις ἀνθρώπων, τοὺς ἐγγάμους τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς λογιωτάτους». Ἐκστομίζασα τὸ ἀπόφθεγμα τοῦτα ἡ κυρία Πάλμη, ἐτόξευσε ἐπ' ἐμέ καὶ ἕτερον βλέμμα, ὅπως ἐνόησά ὅτι μ' ἔκαμνε τὴν τιμὴν νὰ με κατατάξῃ, καίτοι ἀνῆξιον τοιαύτης τιμῆς, εἰς τὴν τρίτην τάξιν τῶν οὐδετέρων ὄντων. Ἀκούσασα εὐθὺς ἔπειτα ἤχουσαν τὸν κώδωνα τοῦ πύργου ἀνέκραξε περιχαρῶς· «Ἰδοὺ τὸ πρόγευμα, δόξα τῷ Θεῷ! διότι πεινῶ ὡς λύκος, ἀν' ἴσθαι μὲ τὴν ἀδειαν τῶν ἀύλων πνευμάτων καὶ τῶν εὐαίσθητων ψυχῶν». Ταῦτα εἰπούσα ἐξωλίσθησε μέχρι τῆς ἄλλης ἄκρας τῆς αἰθούσης καὶ ὑπῆγε νὰ κρεμασθῇ εἰς τὸν τράχηλον τοῦ μαρκησίου Μαλουέ, εἰσελθόντος μετὰ τῶν προσκεκλημένων του, ἐνῶ ἐγὼ ἔσπευδα νὰ προσφέρω τὸν βραχιόνα εἰς τὴν κυρίαν Δουμέτρην, προσπαθῶν ν' ἀποζημιώσω αὐτὴν διὰ παντοίων περιποιήσεων δι' ὅσα ὑπέστη ἐξ αἰτίας μου βασανιστήρια.

Ὡς ἴσως παρετήρησε, ἡ μικρὰ κόμησα ἐπέδειξε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀνωτέρω σκηνῆς πολλὴν μὲν προπέτειαν καὶ ἀπρεπῆ ἀθυροστομίαν, ἀλλὰ καὶ πνεῦμα πολὺ περισσότερο ἢ ὅσον ἀπέδιδον αὐτῇ. Καίτοι δὲ τὸ πνεῦμα τοῦτο μετεχειρίσθη κατ' ἐμοῦ, ἀντὶ νὰ δυσανασχετήσω ἡδονακτικῶς μᾶλλον ἐκ τούτου, διότι πρὸ παντός ἄλλου ἀποστρέφομαι τὴν βλακίαν, χεῖρον κατ' ἐμέ καὶ ἐπιφοδωτέρην οὕσαν πάσης ἄλλης κακίας. Πλὴν δὲ τούτου ἡ δικαιοσύνη μὲ ἠνάγκαζε νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ ἀντεκδίκησις τῆς μικρᾶς κομῆσης, ἐξαιρουμένων τῶν κατὰ τῆς ἀθώας κυρίας Δουμέτρης ῥιφθέντων λίθων, δὲν ὑπερέβη τὰ ὅρια τῶν ἐν πολέμῳ νομίμων, εἶχε δὲ καὶ χαρακτηριστὴρα τινὰ ἀστείότητος μᾶλλον ἢ ἀσπόνδου γυναικείου μίσους, προκαλουμένου πολλῶν ἐξ ἀφορμῆς πολὺ ἐλαφροτέρως τῶν κατ' ἐμοῦ εὐλόγων παραπόνων τῆς ἐχθρᾶς μου. Διαρκούσης τῆς ἀψιμαχίας ἔτυχε πολλάκις νὰ μειδιάσω κατ' ἐμαυτὸν, καὶ μετ' αὐτὴν ἠσθάνομην τὴν ἀπέχθειάν μου πρὸς τὴν φεικνίητον τρέλλαν τῆς μικρᾶς κομῆσης ἱκανῶς μετριασθεῖσαν καὶ μεμιγμένην μετὰ μεγάλης δόσεως οἴκου καὶ συμπαθείας.

Αἱ γυναῖκες διακρίνουσι μετὰ πολλῆς ὀξύδερκειας τῶν αἰσθημάτων τὰς τροποποιήσεις, ἡ δὲ κυρία Πάλμη οὐ μόνον ἐνόησεν ἀμέσως τὸ κέρδος αὐτῆς ἐν τῇ ὑπολήψει μου, ἀλλὰ καὶ ὑπολαβοῦσα τοῦτο πολὺ μεγαλείτερον τοῦ πραγματικοῦ ἐπεχείρησε νὰ καταχρασθῇ τῆς νίκης. Ἐπὶ δύο ὄλας ἡμέ-

ρας πλεῖστα ἔρριψε κατ' ἐμοῦ βέλη, τὰ ὅποια ὑπέμεινα μετὰ πολλῆς πραότητος, ἀνταποδοῦς μάλιστα περιποιήσεις τινάς· καθότι δὲν ἠδυνάμην νὰ λησμονήσω τὰς ἀσυγνώστους ἐκφράσεις τοῦ διαλόγου μου μετὰ τῆς κυρίας Μαλουέ, οὐδ' ἐνόμιζον ἱκανὴν τούτου τιμωρίαν τὸ ἐλαφρὸν μαρτύριον, ὕπερ ὑπέστην μετὰ τῆς ὠραίας χήρας τοῦ Μαλαβάρ. Ἡ ἀνοχή μου αὕτη ἤρκεσε νὰ πείσῃ τὴν κυρίαν Πάλμην ὅτι ἠδύνατο νὰ μὲ μεταχειρισθῇ ὡς δορυλάωτον χῶραν. Ὅπως δὲ δοκιμάσῃ τὴν ἀρτιγέννητον αὐτῆς ἐπὶ τῆς βουλήσεως καὶ τῆς καρδίας μου ἐπιρροὴν, εὐηρεστήθη νὰ μοι ζητήσῃ κατ' ἐπανάληψιν μικρὰς τινὰς ὑπηρεσίας, ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας ἀναθέτουσι συνήθως αἱ γυναῖκες, ὡς δείγματα ἐξαιρετικῆς εὐνοίας, εἰς τοὺς πιστοὺς αὐτῶν ἱππώτας. Ταύτας ἐξετέλεσα εὐγενῶς μὲν, ἀλλὰ καὶ μετὰ προφανοῦς ψυχρότητος, πιστεύων ὅτι οὔτε εἰς πᾶσαν ἡλικίαν οὔτε εἰς ὅλους τοὺς χαρακτῆρας ἀρμόζουσι τὰ καθήκοντα προθύμου θεράποντος τῶν κυριῶν. Ἡ ἐπιφύλαξις μου ἐν τούτοις αὐτὴ οὐδύλως ἐκόλυσε τὴν μικρὰν κόμησαν νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἤμην ὄλος ἰδικὸς τῆς καὶ πρόθυμος ν' αὐξήσω τὸν ὄμιλον τῶν ὀπισθεν τοῦ ἔργατος αὐτῆς συρομένων. Ἐπὶ τοιαύτης κατεχομένης ιδέας μ' ἐπλησίασε χθὲς τὸ ἐσπέρας μετὰ πολλῆς ἐλευθερίας ζητοῦσα τὴν τιμὴν νὰ χορεύσῃ τὸ κοτύλιον μετ' ἐμοῦ. Εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην αἴτησιν ἀπήντησα γελῶν ὅτι οὐδεμίαν ἔχω πείραν τοῦ χοροῦ τούτου, ἀλλ' αὕτη ἐπέμενε νὰ γείνη τὸ θέλημά της, ἰσχυρίζομένη ὅτι ὁ ἐπιδείξας τοσαύτην ἐν τῷ δάσει εὐκνησίαν ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ εὐδοκηθῇ καὶ ὡς χορευτής. Ὅπως δὲ ἐπιθέσῃ τέλος εἰς τὴν συζήτησιν μὲ παρέσυρεν μετὰ πολλῆς οἰκειότητος ἐκ τοῦ βραχιόνου, λέγουσα ὅτι δὲν εἶναι συνειθισμένη ν' ἀκούῃ ὄχι.

— Οὐτ' ἐγὼ, κυρία μου, ἀπεκρίθην, νὰ ἐκτίθεμαι ἐνώπιον τοῦ κύσμου.

— Πῶς! οὔτε διὰ νὰ μ' εὐχαριστήσῃ;

— Οὔτε διὰ νὰ σὰς εὐχαριστήσω, ἀν δὲν ὑπάρχῃ ἄλλος πρὸς τοῦτο τρόπος. Ταῦτα εἰπὼν ἐχαιρέτισα αὐτὴν μετὰ μειδιάματος, ἀλλ' ὁ τόνος δι' οὗ ἐπρόφερα τὰς ἀνωτέρω λέξεις ἦτο τοιοῦτος, ὥστε δὲν ἔκρινε πρέπον νὰ ἐπιμείνη καὶ ἐπέστρεψεν ἀμέσως πρὸς τοὺς χορευτάς, οἵτινες κατεσκόπευον ἡμᾶς μετὰ προφανοῦς ἐνδιαφέροντος. Ἡ ἄνευ ἐμοῦ ἐπιστρέψασα μικρὰ κόμησα ἐγένετο δεκτὴ μετὰ ψιθυρισμῶν καὶ μειδιαμάτων, εἰς τὰ ὅποια ἀπεκρίθη διὰ βραχείας τινὸς φράσεως, ἧς δὲν ἠδυνήθη νὰκούσω εἰμὴ μόνον τὴν λέξιν *στοίχημα*. Μικρὰν ἀποδώσας εἰς τοῦτο κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην σημασίαν ἐκάθισα πλησίον τῆς κυρίας Δουμέτρης καὶ αἱ δύο ἡμῶν ψυχαὶ ἀνήλθον ἐπὶ ἔργατος νεφελῶν εἰς τὸν θεῖον αἰθέρα.

Ἡ ἐπιούσα ἦτο προωρισμένη εἰς μέγα ἐν τῷ δάσει κυνηγέσιον, οὗ ἐζήτησα τὴν ἀδειαν νὰ μὴ μετάσχω, θέλων νὰ χρησιμοποίησω μίαν ὄλην ἡμέραν μοναξίας, ὅπως προαγάγω τὴν βραδέως προοδεύουσαν ἱστορικὴν μου ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Μονῆς. Οἱ κυνηγοὶ συνῆλθον περὶ μεσημβρίαν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πύργου, ἧτις ἀντήχησεν ἐπὶ ὄλον τέταρτον τῆς ὥρας ἐξ ὑλακῶν

καὶ σαλπισμάτων μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως τῆς θορυβώδους ἐκείνης σπείρας. Ὁ θόρυβος ἐξέλιπε τότε βαθμηδὸν καὶ ἔμεινε τέλος πάντων μόνος καὶ κύριος ἑαυτοῦ ἐν σιωπῇ καὶ ἡσυχίᾳ, ἣν ἡ σπανιότης τῆς τοιαύτης ἀπολαύσεως καθίστα ἔτι γλυκυτέραν.

Κατεγινόμεν ἀπὸ τινων στιγμῶν κύπτων μετὰ πολλῆς προθυμίας καὶ ἠδονῆς ἐπὶ γιγαντιαίου εἰς φύλλον τόμου, ὅτε ἤκουσα κάλπασμα ἵππου ὑπὸ τὴν δενδροστοιχίαν καὶ εὐθὺς ἔπειτα κτύπον πετάλων ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου τῆς αὐλῆς. Ὑποθέσας ὅτι ὁ θόρυβος οὗτος προήρχετο ἐκ κυνηγοῦ βραδύαντος νὰ φθάσῃ εἰς τὴν συνέντευξιν, ἤρχισα νὰ ἀντιγράφω ἐκ τοῦ ὀγκώδους τόμου τὰ σχετικά τοῖς συνεδρίοις τῶν Βενεδικτίνων χωρία, ὅτε ἐπῆλθε νέα πάλιν καὶ πολὺ τῆς πρώτης σοβαρωτέρα διακοπὴ, κρουομένης ἤδη τῆς θύρας τῆς βιβλιοθήκης. «*Εἰσέλθετε*», ἔκραξα μετὰ τόνου φωνῆς, ὅστις καθίστα τὴν λέξιν ταύτην σχεδὸν ταυτόσημον τῇ «*Ἐξέλθετε*». Τοῦτο ὅμως οὐδόλως ἐκώλυσε τὸν κρούοντα νὰ εἰσέλθῃ ἀμέσως. Ἰδὼν πρὸ μικροῦ τὴν κυρίαν Πάλμης ἠγουμένην τῆς κυνηγετικῆς ἕλης μεγάλως ἐξεπλάγην βλέπων αἴφνης αὐτὴν ἐνώπιον ἐμοῦ, ἀσκεπῆ τὴν κεφαλὴν, τὴν κόμην ἀναδευμένην πρὸς τὰ ὀπίσω, κρατοῦσαν μαστίγιον εἰς τὴν δεξιὰν καὶ τὴν ἄκρην τῆς μακρᾶς αὐτῆς ἵππευτικῆς ἐσθῆτος διὰ τῆς εὐωνύμου. Ἡ ὀρμὴ τοῦ δρόμου ἐφάνετο καταστῆσασα ἔτι ζωηρότερον τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου καὶ τοῦ βλέμματος αὐτῆς τὴν ὀξύτητα, ἀλλ' ἡ φωνὴ τῆς ἐφάνετο ὀλιγώτερον τοῦ συνήθους εὐσταθῆς, ὅτε μὲ εἶπεν, ἄμα εἰσελθοῦσα — «*Συγχωρήσατε μὲ τὴν ἐνόχλησιν . . . ἡ κυρία Μαλουὲ δὲν εἶναι ἐδῶ*;

— «*Ὁχι, κυρία μου, δὲν εἶναι ἐδῶ, ἀπεκρίθη ἰστάμενος ὀρθίος καὶ ἀκίνητος ὡς στήλη.*

— *Καὶ δὲν ἠξέυρετε ποῦ εἶναι;*

— «*Ὁχι, κυρία. Ἄλλ' ἂν θέλετε ὑπάγω νὰ τὴν ζητήσω.*

— *Εὐχαριστῶ . . . τὴν εὐρίσκω καὶ μόνη μου . . . μοὶ συνέβη ἐν μικρὸν δυστύχημα . . .*

— *Δυστύχημα, κυρία μου;*

— *Ἐλάχιστον πρᾶγμα . . . κλαδίον δένδρου ἔσχισε τὸ λωρίον τοῦ πύλου μου καὶ ἔπεσαν τὰ πτερὰ μου.*

— *Τὰ γαλανὰ σας πτερὰ, κυρία;*

— *Μάλιστα τὰ γαλανὰ μου πτερὰ, καὶ ἠναγκάσθην νὰ ἐπιστρέψω διὰ νὰ τὰ ῥάψω . . . Ἄλλὰ σεῖς, ὡς βλέπω, ἔχετε διάθεσιν νὰ μελετήσετε.*

— *Μεγίστην, κυρία μου.*

— *Μήπως ἔχετε σήμερον κατεπεΐγουσάν τινα ἐργασίαν.*

— *Ἰκανῶς κατεπεΐγουσαν.*

— *Τόσον χειρότερα!*

— *Διατί;*

— *Διότι . . . ἐπεθύμουγ . . . μ' ἤλθε ἡ ἰδέα νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ με*

συναδεύσετε εἰς τὸ δάσος. Ὅταν θ' ἀναχωρήσω οἱ κυνηγοὶ θὰ εἶναι ἤδη ἐκεῖ . . . καὶ δὲν δύναμαι νὰ ὑπάγω μόνη . . . τόσον μακρὴν . . .

Ταῦτα ψελλίζουσα, τὰ ἱκανῶς συγκεχυμένα διὰ τοῦ ἄκρου τῶν χειλέων ἡ μικρὰ κόμησα εἶχεν ὄψιν κρυψίφρονα ἔμα καὶ τεταραγμένην, ἣτις ἠῤῥησε τὸ ἀπὸ τῆς ἀπροσδοκῆτου αὐτῆς εἰσόδου κατέχον με αἰσθημα δυσπιστίας.

— *Κυρία μου, ἀπεκρίθη, εἶμαι ὄντως δυστυχῆς καὶ ἔσομαι ἀπαρηγόρητος διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ εὐτυχήματος, τὸ ὅποιον ἔχετε τὴν καλωσύνην νὰ μοι προσφέρετε, ἀλλὰ πρέπει ἀνυπερθέτως νὰ ἔχω ἐτοίμην αὖριον τὸ πρῶτ τὴν ἐκθεσιν ταύτην, ἣν περιμένει ὁ ὑπουργὸς μετὰ πολλῆς ἀνυπομονησίας.*

— *Φοβεῖσθαι μὴ χάσετε τὴν θέσιν σας;*

— *Δὲν ἔχω δημοσίαν θέσιν, κυρία μου.*

— *Τότε ἀφήσατε πρὸς χάριν μου τὸν ὑπουργὸν νὰ περιμένῃ.*

— *Τοῦτο δὲν γίνεται, κυρία.*

Ἡ τελευταία μου ἀπάντησις ἀπήρесе εἰς τὴν κόμησαν, ἣτις μοὶ εἶπεν ἀποτόμως: — *Τὸ πρᾶγμα καταντᾷ περίεργον! . . . Πῶς τόσην μόνον ἐπιθυμίαν ἔχετε νὰ μ' εὐχαριστήσετε;*

— «*Κυρία μου*», ἀπεκρίθη τότε οὐχ ἤττον ξηρῶς, «*εἶμαι ἀπ' ἐναντίας προθυμότατος νὰ σᾶς εὐχαριστήσω, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ σᾶς κάμω νὰ κερδίσετε τὸ στοίχημά σας*».

Τὸν ὑπαινιγμὸν τοῦτον μετεχειρίσθη κᾶπως κατὰ τύχην, βασιζόμενος εἰς ἀναμνήσεις τινὰς τῆς χθесινῆς ἐσπέρας. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ καθότι ἡ κυρία Πάλμη ἔγινε καταπόρφυρος καὶ ψιθυρίσασα ἀσυναρτήτους τινὰς λέξεις ἐξῆλθε τεταραγμένη τοῦ σπουδαστηρίου.

Ἡ κατησχυμένη αὐτῆς φυγὴ προῤῥήνησε δυσάρεστον καὶ εἰς ἐμὲ συγκίνησιν. Οὐδόλως μὲν πιστεύω ὅτι τὸ εἰς τὰς γυναῖκας ὀφειλόμενον σέβας πρέπει νὰ ἦναι οὕτως ἀπεριόριστον, ὥστε νὰ ὑποτασσώμεθα ἀγογγύστως εἰς πάσας αὐτῶν τὰς ξενотροπίας, ἀνεχόμενοι οἰανδήποτε κατὰ τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας ἡμῶν ἐπιβουλὴν. Ἄλλ' ἀπ' ἐτέρου τὰ ὄρια τῆς ἐννοιαύτης περιστάσει ἐπιτρεπομένης εἰς καλῶς ἀνατεθραμμένον ἄνδρα ἀμύνης εἶναι στενώτατα, καὶ ἐφοβούμεν μὴ ὑπερέβῃν αὐτὰ ἀπαντήσας ζωηρότερον τοῦ δέοντος εἰς γυναῖκα αὐθάδη μὲν καὶ ἀδιάκριτον, ἀλλὰ καὶ μὴ ἔχουσαν οὐδεμίαν ἄλλην ἐν τῷ κόσμῳ προστασίαν, πλὴν τοῦ ὀφειλομένου εἰς τὸ φύλον αὐτῆς σεβασμοῦ. Ἐνῶ ἡσυχολούμην εἰς τοιαύτην τῆς διαγωγῆς μου ἀνάκρισιν, ἤχησαν καὶ τάλιν κτυπήματα εἰς τὴν θύραν τῆς βιβλιοθήκης, ἡ δὲ εἰσελθοῦσα ἦτο ἡ κυρία Μαλουὲ, εἰς ἄκρον κἀκείνη συγκεκνημένη. — «*Δὲν με λέγετε, εἶπε, τί συνέβη;*»

Ἐσπευσα ἀμέσως νὰ διηγηθῶ αὐτῇ τὰ διατρέξαντα, ἐπαναλαβὼν ἀκριβῶς τὸν μετὰ τῆς κυρίας Πάλμης διάλογόν μου, καὶ πολλὴν μὲν ἐκφορᾶν μετὰ μέλειαν διὰ τὴν ζωηρότητά μου, παρατηρῶν ὅμως ὅτι ὄντως ἀκατανόητος ἦτο ἡ πρὸς ἐμὲ συμπεριφορὰ τῆς κυρίας ταύτης, τῆς δις ἐν δικστήματι εἰ-

κοιτεσσάτων ὤρων καθιπτώσης ἀντικείμενον στοιχήματος ἄνθρωπον, οὐδὲν ἄλλο παρ' αὐτῆς ἀπαιτοῦντα εἰμὴ μόνον ν' ἀφίση αὐτὸν ἤσυχον.

— Οὐδὲν ἔχω ἐναντίον σας παράπονον», ἔσπευσε ν' ἀποκριθῆ ἡ καλὴ μαρκησία, «καὶ ἀπὸ τινων μάλιστα ἡμερῶν ἐκτιμῶ κατ' ἀξίαν τὴν διαγωγὴν σας καὶ τὴν ἰδικὴν της. Ἡ θέσις ἐν τούτοις εἶναι δυσάρεστος. Ἡ πτωχὴ κόμησα ἤλθε νὰ ριφθῆ εἰς τὰς ἀγκάλας μου, κλαίουσα καὶ ἰσχυριζομένη ὅτι τὴν μετεχειρίσθητε ὡς γυναῖκα τοῦ δρόμου».

Διεμαρτυρήθη ἐντόνως ἀνακράζων — «Κυρία μου κατὰ λέξιν ἐπανέλαβον εἰς ὑμᾶς ὅσα εἶπον».

— Δὲν πρόκειται περὶ τῶν λόγων σας, ἀλλ' ἔσως ὁ τρόπος σας . . . Κύριε Γεώργιε, δώσατέ μοι τὴν ἄδειαν νὰ ἐξηγηθῶ ἄνευ ἐπιφυλάξεως. Μήπως φοβεῖσθε μὴ ἐρασθῆτε τῆς κυρίας Πάλμης;

— Οὐδόλως, κυρία μου.

— Μήπως ἐπιθυμεῖτε νὰ σὰς ἀγαπήσῃ ἐκείνη;

— Οὐδὲ τοῦτο, σὰς ὀρκίζομαι.

— Τότε κάμετέ με μίαν χάριν. Ἀφήσατε σήμερον κατὰ μέρος τὸ φιλότιμον καὶ συνοδεύσατε τὴν κυρίαν Πάλμην εἰς τὸ κυνήγιον.

— Τί λέγετε, κυρία μου!

— Ἡ συμβουλὴ σὰς φαίνεται παράδοξος; πιστεύσατε ὅμως ὅτι αὕτη εἶναι προῖον ὀρίμου σκέψεως. Ἡ ψυχρότης, τὴν ὁποίαν δεικνύετε εἰς τὴν μικρὰν κόμησαν, δι' ἣν τοιαύτη ἀντίστασις εἶναι ὅλως ἀσύνηθες καὶ πρωτοφανές πρᾶγμα, εἶναι ἡ κυριωτάτη αἰτία τοῦ πείσματος μεθ' οὗ σὰς καταδιώκει. Ἐνδώσατέ λοιπὸν, κάμετε τοῦτο πρὸς χάριν μου.

— Σπουδαίως, πιστεύετε, κυρία μου. . .

— Πιστεύω, ἀπεκρίθη γελῶσα ἡ ἀγαθὴ γραῖα, καὶ μὴ σὰς κακοφανῆ τοῦτο, ὅτι θέλετε πᾶσαι θεωρούμενος ὑπ' αὐτῆς ὡς ἀνώτερος τῶν ἄλλων, ἅμα ὑποταχθῆτε εἰς τὸν κοινὸν ζυγόν.

— Οἱ λόγοι σας, κυρία μου, μοὶ προξενοῦσι πολλὴν ἀπορίαν. Οὐδέποτε ἐφαντάσθην νὰ ποδώσω τὰς ἐνοχλήσεις τῆς κυρίας Πάλμης, εἰς αἴσθημα οὕτω κολακευτικὸν διὰ τὴν φιλοτιμίαν μου.

— Καὶ εἴχετε πληρέστατα δίκαιον», ἔσπευσε νὰ προσθέσῃ ἡ μαρκησία. «Μέχρι τοῦδε οὐδὲν τοιοῦτο ὑπάρχει, δόξα τῷ Θεῷ. Ὑπάρχει μόνον κίνδυνος νὰ καταντήσῃ ἐκεῖ τὸ πρᾶγμα, καὶ τοῦτο ὡς τίμιος ἄνθρωπος δὲν πιστεύω νὰ τὸ εὐχέσθε, ἀφοῦ δὲν τὴν θέλετε.

— Εἶμαι ἔτοιμος ν' ἀκολουθήσω τὴν συμβουλήν σας. Ὑπάρχω ἀμέσως νὰ ζητήσω τὸν πῖλον καὶ τὴν μάστιγά μου. Μένει μόνον νὰ ἴδωμεν τίνι τρόπῳ θέλει δεχθῆ ἡ κυρία Πάλμη τὴν τοσοῦτον βραδύνασαν προθυμίαν μου.

— Θέλει τὴν δεχθῆ εὐχαρίστως, ἂν προσφέρετε αὐτὴν μετὰ φιλοφροσύνης», ἀπήντησεν ἡ μαρκησία τείνουσά μοι τὴν χεῖρα, ἣν ἠσπάσθην μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἔσης εὐγνωμοσύνης.

Ὅταν εἰσῆλθον εἰς τὴν αἴθουσαν ἐν κυνηγετικῇ πτολῇ, εὔρον τὴν κυρίαν Πάλμην ἐπὶ ἔδρας παρὰ τὴν ἐστίαν, ἐρυθροῦς ἔτι ἔχουσεν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ καταγινομένην εἰς προσήλωσιν τῶν πτερῶν τοῦ πῖλου αὐτῆς.

— Κυρία μου, τῆ εἶπον, τόσον κατάκαρδα ἐλυπήθην ὅτι σὰς δυσηρέστησα, ὥστε ἠσθάνθην τὴν ἀνάγκην νὰ σὰς ζητήσω ἀμέσως συγγνώμην διὰ τὸν ἀσυγχώρητόν μου τρόπον. Εἶμαι ἤδη εἰς τὰς διαταγὰς σας. Ἄν ἀποποιηθῆτε τὴν προσφορὰν μου, θέλετε μοι ἐπιβάλλει τιμωρίαν δικαιοσύνην μὲν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ σφάλματός μου βαρυτέραν.

Ἡ κυρία Πάλμη προσέχουσα μᾶλλον εἰς τὴν συγκίνησιν τῆς φωνῆς μου ἢ τὴν διπλωματικὴν ἔμφασιν τῆς φράσεως, ἤγειρε τὸ βλέμμα ἐπ' ἐμὲ, ἤνοιξε τὰ χεῖλη, δὲν εἶπε τίποτε καὶ μοὶ ἔτεινεν ἐπὶ τέλους μετὰ τινος συστολῆς τὴν χεῖρα, ἣν ἔσπευσα νὰ δεχθῶ μετὰ τῶν ἰδικῶν μου. Μεταχειρισθεῖτα τότε τὸ στήριγμα τοῦτο ὅπως ὀρθωθῆ ἀνεπηδήσεν ἐλαφρῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Μετὰ τινος δὲ στιγμᾶς ἐξηρχόμεθα ἐφιπποὶ τοῦ πύργου.

Καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς δενδροστοιχίας δὲν ἀντηλλάξαμεν οὐδὲ λέξιν, καίτοι κάλλιστα ἠσθάνομεν πόσον ἡ σιωπὴ αὕτη ἦτο ἐκ μέρους μου ἄτοπος καὶ γελοία· ἀλλ' ὡς πολλάκις συμβαίνει καθ' ἣν ὥραν ἔχει τις ἀνάγκην εὐγλωττίας, ἔπασχον ἐκ στεριώσεως πνεύματος ἀκαταβλήτου, μάτην ἀναζητῶν εὐπρόσωπον εἰσαγωγικὴν φράσιν καὶ αἰσθανόμενος αὐξάνουσαν κατὰ πᾶσαν στιγμὴν τὴν στενοχωρίαν μου. Πλὴν δὲ τούτου ἐβασανίζομεν ὑπὸ σκέψεων ὅλως νέων, τὰς ὁποίας εἶχον ἐξεγείρει αἱ εἰσηγήσεις τῆς κυρίας Μαλουῆ, καὶ ἐζήτουν νὰ μαντεύσω κατὰ πόσον αὐταὶ ἦσαν βίσιμοι καὶ ἂν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἦσαν πράγματι φρόνιμοι αἱ συμβουλαὶ τῆς καλῆς μαρκησίας. Ἐνθυμούμενος τὴν ζωηρότητα, τὸ πείσμα καὶ τὴν ἀλαζόνα ἰδιοτροπίαν τῆς γυναίκος, ἣν ἔβλεπον ἤδη τοσοῦτον καταβεβλημένην, κατελαμβανόμεν ὁ ἴδιος, ὑπὸ τινος συγκινήσεως καὶ ἀνησυχίας, βλέπων μὲν πάντοτε χαίνουσαν τὴν μεταξὺ ἡμῶν ἀνυπέβλητον ἠθικὴν ἄβυσσον, ἀλλ' αἰσθανόμενος ἐν τούτοις μειουμένην καὶ βαθμηδὸν ἐκλίπουσαν τὴν προτέραν μου ἀντιπάθειαν.

Ἡ κυρία Πάλμη, μὴ δυναμένη νὰ μαντεύσῃ τί ἐσκεπτόμενη καὶ στενοχωρουμένη ἐκ τῆς παρατεινομένης σιωπῆς — «Δὲν τρέχομεν ὀλίγον;» μοὶ εἶπε.

— Ἄς τρέξωμεν» ἀπεκρίθη καὶ εὐθὺς ἠλάσαμεν ἀπὸ βυτῆρος, μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὑπερκειμένου τῆς κοιλάδος τῶν ἐρειπίων λόφου, ὅπου ἠναγκάσθημεν ἐκόντες ἄκοντες νὰ βραδύνωμεν τὸ βῆμα καταβαίνοντες διὰ σκολιάς ἀτραποῦ. Ἡ δυσχέρεια τῆς καταβάσεως ἐχρησίμειυσεν ἐπὶ τινος ἀκόμη στιγμᾶς ὡς δικαιολογία τῆς ἀφρασίας μου, ὅτε ὅμως ἐβαδίσσαμεν καὶ πάλιν ἐπὶ ὀμαλοῦ ἐδάφους, κατενόησα ὅτι ἔπρεπε τέλος πάντων νὰ εἶπω τι καὶ ἡτοιμαζόμεν νὰ ἐκστομίσω τετριμμένον τινὰ κοινὸν τύπον. Ἄλλ' εὐτυχῶς μὲ προέλαθεν ἡ κυρία Πάλμη.

— Ἀκούω, κύριε, ὅτι ἔχετε πολὺ πνεῦμα.

— Περὶ τούτου, κυρία μου», ἀπεκρίθη γελῶν, «δύνασθε νὰ κρίνετε ἢ ἴδια.

— Πῶς θέλετε νὰ κρίνω, ἀφοῦ μὲ νομίζετε ὅπως ἀνίκανον πρὸς τοῦτο... Μὴν εἰπῆτε ὄχι! Πᾶσα ἄρνησις εἶναι περιττὴ μετὰ τὸν διάλογον ὃν ἔτυχε ν' ἀκούσω ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους ἐσπέραν τινὰ, οὐχὶ πρὸ πολλοῦ . . .

— Ἡ ἀπάτη μου ὑπῆρξε μεγάλη, ἀλλ' ἢ μετάνοιά μου ἔτι μεγαλύτερα.

— Καὶ κατὰ τί ἠπατήθητε;

— Καθ' ὅλα νομίζω.

— Νομίζετε; ἄρα δὲν εἴσθε βέβαιος. Ὁμολογήσατε τοῦλάχιστον ὅτι εἶμαι καλὴ.

— Τοῦτο, κυρία μου, τὸ ὁμολογῶ ἐξ ὅλης καρδίας.

— Καὶ ἐλπίζω ὅτι τὸ πιστεύετε. Οὔτε σεῖς εἴσθε κακός, ἀλλὰ πρὸς ἐμὲ εἰδείξατε μεγάλην κακίαν.

— Ἀδύνατον εἶναι νὰ τὸ ἀρνηθῶ.

— Τί εἶδους ἄνθρωπος εἴσθε λοιπόν;» ἐξηκολούθησεν ἡ μικρὰ κόμησα διὰ τραχυτέρας φωνῆς· «Καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ἀκόμη, ὅτι εἶναι ἀληθὴ ὅσα μὲ ἀποδίδουσιν αἱ κακαὶ γλῶσσαι τίνι δικαίωματι μὲ περιφρονεῖτε; Μήπως εἴθε σεῖς ἄγιος ἢ ἀναμορφωτής; Οὐδεμίαν εἴχετε ποτε ἐρωμένην; Κατὰ τί διαφέρετε τῶν ἄλλων ἀνδρῶν τῆς σήμερον κοινωνίαις, καὶ ποῦ εὗρετε τὸ δικαίωμα τῆς περιφρονήσεως; Ἐξηγηθῆτε παρακαλῶ.

— Ἄν ἐνόμιζον, κυρία μου, ὅτι ἔχω τοιοῦτο δικαίωμα, ἡδυνάμην ν' ἀπαντήσω ὅτι οὐδεὶς ἄνθρωπος ἔλαβέ ποτε τὴν ἴδιαν του διαγωγὴν ὡς κανόνα τῶν κρίσεών του περὶ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐνῶ ζῆ ὁ ἴδιος ὅπως δύναται, κρίνει τὸν πλησίον του μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος, πρὸ πάντων οἱ ἄνδρες, οἵτινες τολμῶσι νὰ κατακρίνωσι τὰς ἀδυναμίαις, τὰς ὁποίας προκαλοῦσι καὶ ἐξ ὧν ὠφελοῦνται. Τοῦτο εὗρισκω ἐγὼ ἄδικον καὶ μάλιστα γελοῖον. Ἄν δὲ οὕτω σκεπτόμενος ἐπετέθην ἐν τούτοις τόσῳ πικρῶς ἐναντίον σας κατὰ τὸν διάλογον ἐκεῖνον, τὸν ὅποιον ἔτυχε κακῆ μοίρᾳ νὰ ἀκούσετε, καὶ εἶπον ἐν τῇ ὀρμῇ τῆς ἀντιλογίας πολὺ πλεονακτὴ ἢ ὅσα πράγματι ἐφρόνουν, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι σεῖς καὶ ἐγὼ τοσοῦτον διαφέρομεν κατὰ τὰς ἰδέας καὶ τὸν χαρακτήρα, ὥστε ἀδύνατον ἦτο νὰ μὴ αἰσθανθῶμεν κατ' ἀλλήλων ἐκ πρώτης ὄψεως εἶδος τι ἐκπλήξεως καὶ ἀντιπαθείας. Ἡ τοιαύτη διάθεσις, ἡ μεταβληθεῖσα ἐξ ὀλοκλήρου, ἅμα κάλλιον σὰς ἐγνώρισκα, μὲ παρέσυρεν εἰς τὰς ἀπερισκέπτους κρίσεις, αἵτινες σὰς ἐλύπησαν, πολὺ ὅμως ὀλιγώτερον ἢ ἐμὲ, ἀφοῦ ἀνεγνώρισκα πόσον ἤμην ἄδικος καὶ ἠπατημένος».

Ἡ τοιαύτη μου εἰλικρινὴς μὲν, ἀλλ' οὐχὶ ἴσως ἀρκούντως σαφὴς ἀπολογία δὲν ἔτυχεν ἀπαντήσεως, καθότι κατ' αὐτὴν ἐκεῖνην τὴν στιγμὴν ὑπερβάντες τὰ ἐρείπια τῆς Μονῆς εὐρέθημεν αἴφνης ἐν μέσῳ τῆς ὀπισθοφυλακῆς τοῦ ἵππου. Ἡ ἐμφάνισις ἡμῶν διηγήσεν ὑπόκωφόν τι ψιθύρισμα μεταξὺ τῶν κυνηγῶν, οἵτινες κυκλώσαντες τὴν κυρίαν Πάλμην συνεχαίροντο αὐτῇ γελῶν-

τες διὰ τὸ κέρδος τοῦ στοιχήματος. Τὰ συγχαρητήρια ὅμως ταῦτα ἐδέχτο ἡ μικρὰ κόμησσα μετ' ἀδιαφορίας καὶ στενοχωρίας μάλιστα προφανοῦς, ὅπως δὲ ἀπαλλαγῆ αὐτῶν ἐμαστίγωσε τὸν ἵππον καὶ εἰσώρμησεν εἰς τὸ δάσος.

Ὁ κ. Μκλουὲ μὲ ὑπεδέχθη μετὰ μείζονος ἔτι τῆς συνήθους αὐτῷ εὐπροσηγορίας, καίτοι δὲ οὐδὲ ὅπως ὑπῆρξεν τὴν αἰτίαν τῆς ἀκουσίας μου μεταβάσεως εἰς τὴν κυνηγετικὴν ἐκεῖνην πανήγυριν, κατέβαλεν ἐν τούτοις πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως καταστήτῃ αὐτὴν κατὰ τὸ δυνατὸν διασκεδαστικὴν. Μετ' οὐ πολὺ οἱ κύνες ἐξήγειραν γιγαντιαίαν ἔλαφον καὶ ἠκολούθησα αὐτοῦς μετὰ πολλῆς προθυμίας, ἐκτιμῶν κατ' ἀξίαν τὴν ἀνδροπροπητὴ ἐκεῖνην διασκεδάσιν, καίτοι δὲν ἀρκεῖ αὕτη μόνη πρὸς πληρώσιν πάσης μου ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιθυμίας.

Τὸ κυνήγιον ἀπέβη ἀτυχές· καθότι οἱ πρωτόσκυλοι ἔχασαν τὰ ἔχνη καὶ ἡ νίκη ἔκλινεν ὑπὲρ τῆς ἔλαφου. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἡμῶν ἡ δειλὴ ἐσκιαγράφει ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων καὶ τῶν λόφων, μελαγχολικὸν σκότος ἠπλοῦτο ἐπὶ τοῦ δάσους καὶ ὑπόλευκος ἐπὶ τῶν λειμῶνων ὀμίχλη, ἀχνὸς δὲ πυκνοτέρα ἐπεκάθητο ἐπὶ τῶν ἐλιγμῶν τοῦ διατέμοντος τὴν κοιλάδα βουακίου. Ἐνῶ ἐπεσκόπουν μετὰ συγκινήσεως τὴν σκηνογραφίαν ταύτην ἐνθυμίζουσάν μοι ἐποχὴν εὐτυχεστέραν, εἶδον αἴφνης πλησίον μου τὴν κυρίαν Πάλμην.

— Κρίνω νὰ πιστεύω, μοι εἶπε, μετὰ τῆς συνήθους προπετείαις, ὅτι μὲ περιφρονεῖτε διὰ τὴν ἀμάθειάν μου καὶ ἔλλειψιν πνεύματος πολὺ μάλλον ἢ διὰ τὴν ἀποδιδомένην εἰς τὴν διαγωγὴν μου ἐλαφρότητα. Προτιμᾶτε τὰ διανοητικὰ χαρίσματα τῶν ἠθικῶν. Δὲν ἔχω δίκαιον;

— Ὅχι, κυρία μου, δὲν ἔχετε δίκαιον, ἀπεκρίθη γελῶν. Πρὸ πάντων πρέπει νὰ λείψῃ ἡ λέξις περιφρόνησις, ἔπειτα οὐδὲ ὅπως πιστεύω εἰς τὴν ἀμάθειάν σας καὶ ἔτι ὀλιγώτερον εἰς τὴν ἔλλειψιν πνεύματος. Τὴν ἀρετὴν θεωρῶ ὡς τὸ πολυτιμώτατον καὶ σπανιώτατον τῶν θείων δώρων, ἀλλὰ τεχνίτης ὢν οὐδὲ ὅπως εἶναι παράδοξον ἀν' ἀγαπῶ τοὺς ἐκτιμῶντας τὴν τέχνην καὶ δυναμένους νὰ ὀμιλήσωσι σπουδάζοντες περὶ τῶν πραγμάτων ἅτινα μ' ἐνδιαφέρουσι.

— Πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχωσι καὶ αἱ γυναῖκες ἀκαταπαύστως εἰς τὸ στόμα τὰς ψυχικὰς ἐκστάσεις, τὰς κυπαρίσσους καὶ τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου, ὅπως ἀποκτήσωσι τὴν ὑποληψίαν σας ὡς φιλόκαλοι καὶ σπουδαῖοι; Ἄλλ' ἔχετε δίκαιον· ἐγὼ οὐδέποτε συλλογίζομαι· νομίζω μάλιστα ὅτι μίαν μόνον στιγμὴν ἀν' ἐσυλλογίζομένην ἢ κεφαλὴ μου ἤθελε σπάσει. . . Σεῖς δὲ, τί ἐσκέπτεσθε μέσα εἰς τὸ κελλίον αὐτῆς τῆς γραίας Μονῆς;

— Ἐσυλλογίζομένην, κυρία μου, ἀπεκρίθη μετ' εὐθυμίας, ὅτι μεγάλη ἦτο ἡ κακία σας, ὅτε μ' ἐκυνηγῆσατε ὡς ἄγριον ζῶον, καὶ σὰς κατηράσθη ἐξ ὅλης καρδίας.

— Καί εἴχετε δίκαιον. Ἀλλὰ τώρα μέ καταράσθε ἀκόμη;
— Τώρα ἐπιθυμῶ ὀλοψύχως νά μοι ἦτο δυνατόν νά πράξω ὅτι δήποτε ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας σας.

— Καί ἐγὼ ἐπίσης, εἶπεν ἡ μικρὰ κόμησσα μετὰ πολλῆς ἀφελείας. Μετὰ τινος δὲ στιγμῆς σιωπῆς προσέθεσε: Ἄν ἤμην ἀνὴρ πιστεύω ὅτι ἤθελον γίνεαι ἐρμηίτης.

— Τοῦτο θὰ ἦτο μέγα κρίμα.

— Ἡ ἰδέα μου αὕτη δὲν σᾶς ἐκπλήττει;

— Ὅχι, κυρία μου.

— Ὁμολογήσατε ὅτι μέ πιστεύετε τόσῳ ἰδιότροπον, ὥστε οὐδεμίαν τρέλλα ἤθελε σᾶς ἐκπλήξει ἐκ μέρους μου. Μὲ νομίζετε ἴσως ἰκανὴν καὶ νά σᾶς ἀγαπήσω.

— Διατί ὄχι; ἀπεκρίθη γελῶν. Αἱ διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων μεταβάλλονται. Ἐγὼ σήμερον σᾶς ὑπεραγαπῶ. Μιμηθῆτε τὸ καλὸν τοῦτο παράδειγμα.

— Θά με δώσετε τοῦλάχιστον καιρὸν τινὰ νά σκεφθῶ, πρὶν ἀποφασίσω.

— Ὅχι ὅμως πολὺν καιρὸν.

— Ὅσον χρειαζέται. . . ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ εἴμεθα φίλοι.

— Ἄν εἴμεθα φίλοι, δὲν ἔχω τίποτε περισσότερον νά ἐλπίσω, ἀπεκρίθη τείνων τὴν χεῖρα εἰς τὴν κόμησσαν μεθ' ὀλοψύχου εἰλικρινείας, ἀλλ' αὕτη ἐδέχθη τὴν χειραψίαν μετὰ τινος ἐπιφυλάξεως. Ἐπελθούσης ἐν τούτοις τῆς νυκτὸς ἐτρέξαμεν ἐν σιωπῇ μέχρι τοῦ πύργου.

Καταβαίνων τοῦ κοιτῶνος κατὰ τὴν ὥραν τοῦ δείπνου ἀπήντησα εἰς τὸν προθάλαμον τὴν κυρίαν Μαλουέ. — Λοιπὸν, μέ εἶπε μειδιῶσα, ἐξετελέσατε τὴν συνταγὴν μου;

— Κατὰ γράμμα.

— Ὑπεκρίθητε ὅτι δέχεσθε τὸν ζυγόν;

— Μάλιστα, κυρία μου.

— Καλὰ ἐκάμετε. Τώρα θὰ ἡσυχάσῃ καὶ θὰ σᾶς ἀφήσῃ ἡσυχον.

— Τὸ εὐχομαι ἐξ ὅλης ψυχῆς.

Ἡ ἐσπέρα παρήλθεν ἀνευ ἄλλου τινὸς ἐπεισοδίου. Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς ἀπέδωκα ἐξ ἰδίης πρωτοβουλίας εἰς τὴν κυρίαν Πάλμην μικρὰς τινος ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας δὲν μοι ἐζήτει πλέον, ἐκείνη δὲ ἀφῆκε δις ἢ τρίς τὸν χορὸν ὅπως συνδιαλεχθῆ ἐπὶ τινος στιγμῆς μετ' ἐμοῦ μετὰ πολλῆς χάριτος καὶ εὐθυμίας, ὅτε δὲ ἀπεσύρθη τῆς αἰθούσης μέ προέπεμψε μέχρι τῆς θύρας διὰ βλέμματος φιλικωτάτου.

Ζητῶ ἤδη παρὰ σοῦ, φίλε Παῦλε, νά σταθμίσης ἀκριβῶς τὴν σημασίαν, καὶ σπουδαιότητα τῶν ἀνωτέρω καὶ νά μοι εἴπῃς ἂν ἔργον τῆς φαντασίας μου εἶναι αἱ διαστάσεις τὰς ὁποίας ἀπέδωκα εἰς σύνθετες κοσμικὸν ἐπεισοδίον, ἢ ἂν διαβλέπῃς ἐν αὐτῷ τὰ σπέρματα σοβαρωτέρας τινὸς περιπλοκῆς, ὅπως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀνχωρήσω ἀμέσως, διαλύων τὸ πρὸς τοὺς φιλοξε-

νοῦντάς με συμβόλαιον, δι' οὗ ὑπεχρεώθην νά μείνω ἐνταῦθα ἐπὶ δέκα ἀκόμη ἡμέρας.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι δὲν ἀγαπῶ τὴν κυρίαν Πάλμην καὶ οὔτε δύναμαι οὔτε θέλω νά τὴν ἀγαπήσω. Ἡ περὶ αὐτῆς γνώμη μου μετεβλήθη ἐξ ὀλοκληρίου καὶ τὴν θεωρῶ ἤδη ὡς καλὴν γυναῖκα, κἄπως ἐλαφροκέφαλον, διαγωγῆς δὲ, ἂν οὐχὶ ἀμέμπτου, πολὺ τοῦλάχιστον τῆς ὑπολήψεως αὐτῆς καλλιτέρας καὶ πρὸ πάντων ἀγαθωτάτης καρδίας. Πρὸς τὴν κυρίαν ταύτην τρέφω ἤδη ἰκανὴν φιλίαν καὶ πατρικὸν οὕτως εἶπεῖν ἀῖσθημα, οὐδὲν ὅμως περισσότερον ἢ δυνάμενον νά ἐλαττώσῃ τὴν μεταξύ ἡμῶν ἀπόστασιν. Ἡ ἰδέα νά γείνω σύζυγός της μοὶ φαίνεται γελοία, ἤθελον δὲ θεωρήσει ὡς ἀσυνεῖδητον ἔργον νά λάβω αὐτὴν ὡς ἐρωμένην, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον τὴν πιστεύω ὑπὸ τὸ κράτος φαντασιοπληξίας μᾶλλον ἢ αἰσθημάτων σοβαρωτέρου, κλίνω δὲ καὶ νά συμμερισθῶ τὴν ἰδέαν τῆς κυρίας Μαλουέ, καθ' ἣν ἡ μικρὰ κόμησσα οὐδὲν ἄλλο ἐπεθύμει καταδιώκουσά με μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς εἰμὴ μόνον νά συμπεριλάβῃ καὶ ἐμὲ ἐν τῷ κομβιολογίῳ της. Περαιῶν τὴν μακρὰν ταύτην ἐπιστολήν δὲν εἶναι ἴσως περιττὸν νά σ' ἐνθυμίσω ὅτι δὲν εἶμαι αὐτάρεσκος. Ἡ αὐτάρεσκεια δὲν συνίσταται εἰς τὸ νά ἐνοῶ τις ὅτι ἔτυχε ν' ἀρέσῃ εἰς γυναῖκα, ἀλλ' εἰς τὸ νά ἐπαίρεται διὰ τοιοῦτο εὐτύχημα, λησμονῶν πόσον σπανίως συμβαίνει τοῦτο εἰς τοὺς ἔχοντας ἀληθῆ ἄξίαν. Καλὴν νύκτα. (ἀκολουθεῖ)

ΕΠΙ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ἐν τῷ τελευταίῳ φυλλαδίῳ τοῦ *Παρνασσῶ* τῆς 31 Μαΐου ὁ κ. Κ. Α. Παπαζῆς ἐπὶ τέλους τῆς πραγματείας αὐτοῦ ἐπιγραφομένης «Ἡ Γλωσσομάθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», προσθέτει ὡς παράρτημα ἐπίκρισιν τοῦ ἐν τῷ Ἀττικῷ ἡμερολογίῳ τοῦ 1874 ἀριθμίου μου περὶ τοῦ Ἄν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐλάλει καὶ ἑλληνιστί. Διὸ παρκαλῶ τοὺς κ. ἐκδότας τοῦ *Παρνασσῶ* ἵνα καταχωρήσωσι τὴν ἐμὴν ἀπάντησιν σύντομον οὖσαν ὅσον τὸ δυνατόν.

Ὁ κ. Παπαζῆς ἀρχόμενος λέγει «Μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς ἀνωτέρω ἐκ» ἠθέσεως, συνέβη νά ἴδω τὸ Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον καὶ τὴν ἐν αὐτῷ δημοσιευθεῖσαν βραχεῖαν πραγματείαν ὑπὸ τοῦ κ. Λαμπρόλλου Ἄν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐλάλει καὶ ἑλληνιστί, ἣν μετὰ προσοχῆς διεξελθὼν, παρετήρησα ὅτι ἢ ἐν τισὶ μὲν συμφωνοῦμεν, ἀλλ' ὅμως αἱ σκέψεις τοῦ κ. Α. καὶ μάλιστα ἢ ἐν ταῖς ἐρμηνείαις τινῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης χωρίων, πρὸς τὸ περὶ τῆς ἡγλώσσης τοῦ Ἰησοῦ σχετιζομένων ἦσαν πάντῃ σφαλεραὶ». Ἀδιάρφορον ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος, ἐὰν ταῦτο συνέβη πρὶν ἢ μετὰ. Ὡς πρὸς αὐ-

τὴν ἀπαντῶ, ὅτι ἐν γένει μὲν συμφωνοῦμεν, ἢ δὲ διαφωνία συνίσταται ἐν τῇ ἐντάσει τῆς σημασίας ἣν δίδει ἐπὶ τῶν ἐκφράσεων μου καὶ οὕτως εὐρίσκει σφαλῆρον τὸ νόημα αὐτῶν. Οὐδαμοῦ ἐγὼ ὑπεστήριξα ὅτι ὁ Χριστὸς ἐγνώριζεν ἀπὸ παιδὸς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, μηδ' ὅτι ἀριστα, ὡς λέγει ἐν τῇ ε' παραγράφῳ, ἀλλ' ἀπλῶς ὅτι ἐγνώριζε καὶ τὴν ἐλληνικὴν ἠσυχολοῦμεν δὲ μόνον διὰ διαφόρων ὧν ἀνέφερον περιστατικῶν πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ τοῦ ΚΑΙ.

Ἐν τῇ αὐτοῦ παραγράφῳ α' ὁ κ. Π. παραδέχεται τὰ τοῖς πᾶσι γνωστὰ περὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης παρὰ τοῖς αἰσιατικοῖς ἔθνεσι θέλει ὅμως αὐτὴν οὐχὶ τοσοῦτον ἀπύλυτον ὅσον ἐγὼ. Δὲν εἶπον ἐγὼ ἐκεῖ τὸ ἀπύλυτον ἀλλὰ τὸ λέγω τώρα, οὐχὶ καθὼ καταπνίξασαν καὶ κατασβέσασαν τὰς ἐπιτοπίους γλώσσας, ἀλλὰ καθὼ μέσου καὶ ὀργάνου ἀνεφίκτου συνεννοήσεως, μεταξὺ τῶν παντοίων τῆς δυτικῆς Ἀσίας ἔθνοστίτων καὶ φυλῶν ἐνισχύομαι δ' εἰς τοῦτο ἀπὸ τῶν συγγραμμάτων ἃ θέλω ἀναφέρει ἐν τῷ τέλει τῆς παρουσίας διασαφήσεως.

Παρακαλῶ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τῶν παραγράφων 3 καὶ 4 τοῦ πονηματίου μου. Διὰ τὴν ὁ συγγραφεὺς τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, ἀναφέρων τὰς γλώσσας, ἃ; ἐλάλησαν οἱ Ἀπόστολοι συνεπέειχ τῆς ἐπιφρονητικῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν συγκαταλέγει ὡς ἐγὼ παρατηρῶ ἐκεῖ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν; Διὰ τί ἄλλο εἰμὴ ἐκ τοῦ ὅτι ἦτο πεπεισμένος ὅτι προηγουμένως ἐπαρκῶς ἐγνώριζον αὐτήν; Τὸ θαυματουργόν τοῦτο ἐπεισόδιον ἃς ἐρμηνεύσωσιν ἄλλοι ὅπως θέλωσιν, ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι πανταχοῦ οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν ἐλληνιστί. Ὁ κ. Π. λέγει ὅτι βραδύτερον ἐγνώρισαν ἀρκούντως τὴν Ἑλληνικὴν, αἱ πράξεις ὅμως δὲν δεικνύουσι βραδύτερόν τι ἀλλὰ τὸ ἄμεσον. Οὗτοι μὲν πρὸς τὴν ἐκκλήθειν τινῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς σταυρώσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἤρχισαν διασπειρόμενοι ἐπὶ τῆς γῆς; πῶς εἶναι δυνατόν νὰ προέβησαν εἰς τοσοῦτον βῆμα, ἐν τῷ βραχυτάτῳ διαστήματι ἔστω καὶ ἐνὸς ἔτους οὐχὶ μόνον πρὸς τὸ συναναστρέφειν ἀπλῶς ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ κηρύττειν, συζητεῖν καὶ πείθειν; Τὸ περὶ μεταγενεστέρως κατισχύσεως τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης δὲν εἶναι ἰσχυρὸν καθότι ἐν τοσοῦτῳ μικρῷ χρόνῳ διαστήματι δὲν ἠδύνατο νὰ προσέλθῃ τοσοῦτο σημαντικὸν ἀποτέλεσμα. Ὅστις μετὰ προσοχῆς παρατηρήσει διαφόρους περιπτώσεις τῆς ἱστορίας τῶν Μακκαβαίων θέλει εὐρεῖ ὅτι καὶ 130 ἔτη πρὸ Χριστοῦ ἢ τοιαύτη ὑπερίσχυσις προῶδευε γιγαντιαίως βήμασι.¹

Τὸ περὶ τῆς ἀγορεύσεως τοῦ Πέτρου, ὡς γενομένης ἐλληνιστί τὸ κείμενον τῶν Πράξεων δὲν λέγει τοῦτο ῥητῶς, ἀλλ' ἐξάγεται ἐκ λογικοῦ συμπεράσματος. Ἐὰν ὁ Πέτρος ἠγόρευεν ἐν ἐκείνῃ τῇ περιστάσει ἐβραϊστὶ τίς ἢ ἀνάγκη νὰ λέγῃ τοῖς ἀκροαταῖς αἴσπε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ

¹ Ὅρα τὰ περὶ τῶν Ὁ' Ἑρμηνευτῶν τῆς παλαιᾶς Γραφῆς ὑπὸ Κ. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων 1845 ἐν τ. Β σελ. 576—578, ἐκτάθην προσαγόμενα.

αὐτῶν (τῶν Ἑβραίων) διαλέκτῳ Ἀκελδαμα, τουτέστι χωρίον αἵματος; Ἐὰν ὁ συγγραφεὺς τῶν Πράξεων ἐννοεῖ ὅτι μεταφράζει ἐλληνιστί τοὺς λόγους τοῦ Πέτρου δὲν ἦτο πλέον ἀνάγκη νὰ παρενείρη τὴν ἐβραϊκὴν λέξιν ἀλλ' ἀπλῶς τὸ σημαίνονμενον ὑπ' αὐτῆς.

Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι λέγω περὶ τῆς ἀγορεύσεως τοῦ Παύλου καὶ τῆς ἄλλης πορείας αὐτοῦ ἐν ταῖς παραγράφῳις 7-11, πρὸς οὓς ἀναπέμπω τὸν ἀναγνώτην ἵνα μὴ τὰς σελίδας τοῦ Παρνασσοῦ παραπληρῶ. Συμπέρασμα γενικὸν τοῦ λόγου μου ἦτο: ἀφοῦ συνέβαιεν ἐνίοτε οἱ Ἀπόστολοι νὰ ἀποτείνωνται πρὸς τοὺς Ἑβραίους καὶ ἐλληνιστί τί τὸ παράδοξον ἐὰν καὶ ὁ Ι. Χριστὸς ἐποίησε τὸ αὐτό; Καὶ ἀφ' οὗ ἀναντιρρητῶς πρὸς τοὺς Ἑλληνας διαφόρων πόλεων πρέπει νὰ ἐλάλει ἐλληνιστί, ὡς παρατηρεῖ ὁ κ. Hug (δὲν ἀνέφερον ἐν τῇ παραγράφῳ 12) τί τὸ παράλογον ἐὰν τὸ αὐτὸ ἐποίησε καὶ πρὸς τοὺς παμπληθεῖς Ἑβραίους Ἑλληνιστάς; Εἶπον ὅτι ὑπάρχουσι δειγμάτων ἐξ αὐτῶν τῶν Εὐαγγελίων ὅτι καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς Ἱεροσολύμοις ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐλάλει τοῖς Ἰουδαίοις ἐλληνιστί, ὁ δὲ κ. Π. με ζητεῖ νὰ ὑποδείξω αὐτά. Δὲν πρόκειται περὶ ἀποδείξεων ἀλλὰ περὶ δειγμάτων. Ταῦτα εὐρίσκονται μεταξὺ τῶν παραγράφων 15 καὶ 16. Εἰς ταῦτα προσθέτω ὅτι ἐκτὸς τριῶν ἢ τεσσάρων ἐκ τῶν ἐβδομήκοντα ἀποστόλων οὓς ἀπέστειλεν ὁ Κύριος ἵνα προαγγείλωσιν τὴν διὰ τὴν αὐτοῦ (Λουκᾶ κεφ. Ι) πάντες, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἔφερον ὀνόματα ἐλληνικὰ, (περιττόν δὲ νὰ ἀντιγράψω ταῦτα ἐνθάδε) ὃ ἐστὶ ἀνήκον εἰς γονεῖς πενιχρούς μὲν ἀλλὰ συναλιζομένους μετὰ τῶν ἐλληνιστῶν καὶ γινώσκοντας μετὰ τῆς ἐβραϊοκαρμακίτικῆς τὴν διάλεκτον αὐτῶν. Τί παράδοξον ἐὰν πρὸς διαφόρους ἐξ αὐτῶν καὶ ἐν διαφόροις περιστάσειν ὁ Ἰησοῦς ἀπετείνετο πρὸς αὐτοὺς καὶ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς;

Ἐν τῇ παραγράφῳ 6 ἔλεγον, ὑποθέτω μάλιστα ὅτι καὶ τινες τῶν παροικούντων Ἰουδαίων οὐδ' ἐγνώριζον ὅλως τὴν ἐβραϊκὴν, καὶ σημειωτέον ὅτι οὐχὶ περὶ τῶν οἰκούντων ἀλλὰ τῶν παροικούντων δηλαδὴ τῶν νεωστὶ ἐρχομένων ἵνα ἐγκατασταθῶσιν ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἄλλ' ὅταν τις ὑποθέτῃ λέγει ὁ κ. Π. τότε ὀφείλει νὰ ἀναφέρῃ καὶ τοὺς λόγους του, ἐν ᾧ ὁ κ. Α. οὐδένα ἀναφέρει. Ἀνέφερον ἤδη τὸ παράδειγμα τινῶν τῶν ἐν τῇ σταυρώσει παρευρεθέντων ὅπερ ὁ κ. Π. με ἀμφισβητεῖ. Ἄς ἐξετάσωμεν ἐκ νέου αὐτό. Πάντες οἱ περὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐβραϊκοῦ ἔθνους ἀσχολούμενοι γνωρίζουσιν ὅτι πάμπολλοι τῶν Ἑβραίων τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ ἀπώλεσαν τὴν γνῶσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν διαλέκτου τῆς ἐβραϊοκαρμακίτικῆς, λαλοῦντες πλέον διὰ τῆς γλώσσης τοῦ τόπου, ἐν ᾧ κατεστάθησαν, διαφερόντως δὲ τῆς διεθνούς ἐλληνικῆς; ἐπόμενον εἶναι ὅτι ἐκ τῶν ὄσων ἐπανήρχοντο ἵνα κατοικήσωσιν ἐν Ἰουδαίᾳ καὶ Ἱερουσαλὴμ, ἢ καὶ ἀπλῶς νὰ προσκυνήσωσιν οἱ πλείστοι δὲν ἐγνώριζον αὐτήν. Μάλιστα δ' ἐγὼ ἐκεῖ δὲν ἔλεγον ὅτι οἱ πλείστοι ἀλλὰ τινές. Ἐκ τούτων ὑπέθετον ὅτι ἦσαν οἱ παρευρεθέντες ἐν τῇ σταυρώσει οἵτινες δὲν ἐνόησαν τὰς

ἑβραϊοαραμαϊκὰς λέξεις (ἀς ἐξεφώνησεν ὁ Ἰ. Χριστὸς ἀπὸ τοῦ σταυροῦ) Ἠλί Ἠλί λαμὰ ταβαχθανί. Πρὸς τοῦτο ἀντιτείνων ὁ κ. Π. λέγει ὅτι οἱ ἐκεῖ παριστάμενοι δὲν ἠδύναντο νὰ εἶναι ἄλλοι εἰμὴ στρατιῶται Ῥωμαῖοι ἢ τοιοῦτοι ὑπάλληλοι καὶ ἐν γένει ἄλλοθενεῖς ὡς ἀναφέρονται ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίῳ. Περὶ τούτου δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία καθὸ ἐκτελεστῶν τῆς καταδίκης. Εἰς τοιαύτας σκηνὰς ὁμοῦ δὲν παρευρίσκοντο μόνον τὰ πρόσωπα τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ ἕτερα οἶαν οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων, ὡς λέγει ὁ αὐτὸς Εὐαγγελιστῆς, καὶ ἕτεροι παραπορευόμενοι καὶ ἕτεροι ἐστῶτες, ἵνα ἴδωσι τὸ θέαμα τῆς ποινικῆς ἐκτελέσεως ὡς συμβαίνει πάντοτε καὶ πανταχοῦ. Ἐκ τούτων ἦσαν οἱ μὴ ἐνοήσαντες τὴν ἐπιφώνησιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ νομίσαντες ὅτι «Ἠλίαν καλεῖ». Ἐκ τούτων καὶ οἱ λοιποὶ οἵτινες εἶπον «Ἄφες ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἠλίας σώσων αὐτόν». Τώρα ἐρωτῶ ἐὰν οὔτοι ἦσαν Ῥωμαῖοι ἢ ἄλλοι ἄλλοθενεῖς, ποῦ εἴξευρον τὸν Ἠλίαν καὶ τὰ περὶ Ἠλιοῦ, ὡς ἤθελεν ἡ ἑβραϊκὴ παρὰδοσις ὅτι ἀνάρπαστος ἐγένετο ἐν οὐρανοῦς καὶ ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ κατέλευσις αὐτοῦ; Ἄρα ἦσαν Ἑβραῖοι, ἀλλὰ Ἑβραῖοι μὴ γινώσκοντες τὰ ἑβραϊοαραμαϊκὰ. Ἰδοὺ ἡ ἀπόδειξις, οὐχὶ μόνον ὠραία ὡς ἀστεϊεύεται ὁ κ. Π. ἀλλὰ καὶ ὠραιότατη.

Καλλίτερον νομίζω ἤθελεν εἶσθαι ἐὰν ἐν τῷ τέλει τῆς σπουδαίας πραγματείας αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ παρρητήματος προσέθετεν ἐν σημειώσει. α" Ἐπιθι καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Δεῖνα ἐκτεθέντα ἐν τῷ Ἀττικῷ Ἡμερολογίῳ τοῦ ἔτους 1874, καὶ τὰ ἐν τῇ Ἑπταλόφῳ μετενεχθέντα τοῦ κ. Hug μετὰ σημειώσεων τοῦ κ. Βρυενίου», πρὸς δὲν οὗτος παραπέμπει συνεχῶς.

«Δυστυχῶς, λέγει ὁ κ. Π. ἐν σημειώσει τῆς σελίδος 375, δὲν ἠδυνήθη νὰ εὔρω τὰ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐκτενέστερον ἐκτεθέντα. Ὁ κ. Α. παραπέμπει εἰς τὸν α' καὶ β' τόμον τοῦ Β' ἔτους τῆς Ἑπταλόφου. Ἄλλ' ἀναφυλλομετρήσας τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἄπαν οὐδὲν ἀνεῦρον». Δὲν καταλαμβάνω εἰς ποῖον λάθος περιπίπτει ὁ κ. Π. λέγων ταῦτα, ἐπειδὴ ἡ μετάφρασις αὐτῆ τῶν τοῦ Hug ὑπὸ τοῦ Βρυενίου εὐρίσκεται πραγματικῶς ἐν τῷ α' τόμῳ τοῦ Β' ἔτους ἐν ταῖς σελίσιν 161-204, καὶ ἐν τῷ β' ἐν σελίσιν 45-81. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο εὐρίσκεται ἐν τῷ προδόμῳ τοῦ ἀναγνωστηρίου τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς καὶ ὁ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐνδιαφερόμενος δύναται τάχιστα νὰ πληροφορηθῇ.¹

Κ. ΛΑΜΠΡΥΛΛΟΣ.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ ΘΗΡΑΣ¹

Ὁ ἀνδρειωμένος.

Μίνα νεγυλὸν ἐγέννησε κ' ἦτον ἀντρειωμένος
Σὲ δυὸ νερόν ἐγύρεψε, 'ς τσῆ τρεῖς φαεῖ γυρεύγει
Καὶ εἰσῆ ἐφτὰ καὶ εἰσῆ ὀχτὼ σπαθὶ γονελοῦ γυρεύγει.
Τὸ Τζαρτζανάκι τὸ μικρὸ, τὸ μικροτζαρτζανάκι
Μικρὸν ἐζώσθη τ' ἄρματα, Λαγιένιο τὸ κοντάρι,
Μικρὸς ἐκαββαλίκεψε ἀμέρωτο μουλάρι.
Ἐβγήκε κ' ἠκαυχῆστηκε πῶς Χάρο δέ(ν) φοβάται,
Μηδ' ἀτραπὴ μηδὲ βροντὴ μηδὲ τὸ Βασιλέα.
Ὁ Βασιλέας τόκουσε, πολὺ τοῦ Ἐκροφάνη,
Μαζόβγ' ἀσκέρι τσῆ στερηῆς, ἀρμάδα τοῦ πελάου
Νὰ πᾶνε νὰ τὸ πιάσουνε κ' ἐκεῖ νὰ τοῦ τὸ πᾶνε.
— Χριστὲ καὶ νὰ τὸ βρήκαμε εἰς τὸ δέντρο ποῦ κοιμούνται
Νὰ 'χε καὶ τ' ἀργυρὸ σπαθὶ εἰς τὸ δέντρο νὰ κουνούντα.
Ἄμαρτωλοῦ παιδί "τονε, ὁ θεὸς κ' ἠπήκουσέν τω(ν).
Κ' ἐπῆα καὶ τὸ βρήκανε εἰς τὸ δέντρο καὶ κοιμούνται,
Κ' εἶχε καὶ τ' ἀργυρὸ σπαθὶ εἰς τὸ δέντρο κ' ἐκουλούντα,
Κ' ἐρράβανε τὰ μάθια του μ' ὀχτὼ κλωνῶ μετὰξι,
Καὶ δέσανε τὰ χερά του μ' ἐφτάκλων' ἀλυσίδα,
Καὶ δέσαν καὶ τὰ πόδια του μὲ δυὸ λίτραις βολύμια.
— Σ' οὐλο τὸ δρόμ' ἀμέτε με δεμένο καὶ κλεισμένο,
Στῆς ἀγαπῶ τῆ γειτονιᾷ χρυσοπαρουασμένο.
Κ' ἐκεῖν' ἡ σκύλα ἤβγηκε ἀπ' τὴ γαλαρία.
— Δὲ σοῦ τὸ λέω, Δαρδανῆ, νὰ μὴν πολλοκαυχᾶσαι,
Γιατ' ἔχεις λύκους ἄγριους, γερᾶκια ἠμερωμένα
Κ' ἔρθουνε καὶ σὲ πιάσουνε, εἰς τοῦ Βασιληᾶ σὲ πᾶνε.
Τσιτῶνε μὲ τὰ μάτια του καὶ κόβγει τὰ μετὰξα,
Κάνει καὶ μὲ τὰ χερά του καὶ σπᾶ τὴν ἀλυσίδα,
Κλωτσᾶ καὶ μὲ τὰ πόδια του καὶ κόβγει τὰ βολύμια
Καὶ βγαίνει τ' ἀργυρὸ σπαθὶ ἀφ' τ' ἀργυρὸ φηκᾶρι.

¹ Τὰ ἄσματα ταῦτα προέρχονται ἐξ ἐκτεταμένης συλλογῆς δημοτικῶν προῶντων ἢ ἐντολῆ τοῦ Συλλόγου ἢ ἐπιτροπῆ τῶν Νεοελληνικῶν Ἀναλέκτων ἠγόρασε παρὰ τοῦ λογιῶ ἐκ Θήρας νέου κ. Πεταλά, ὅστις εἶχε φροντίσει τὴν συναγωγὴν τούτων.

¹ Σὺν τούτοις χρήσιμα εἶναι καὶ τὰ ἀκόλουθα συγγράμματα.

Diodatus, De Cristo graece loquenti. Neapolis 1767.

Binterim, Epistola catholica interlinealis de lingua originali N. T.

Wiseman Horae Syriacae. Romae vol. 1 p. 109 et seq.

Retisch, ἐν τῷ Ephemerides exegetico-theolog in fasc. 3. (Gisae 1824).

Paulus, Verosimilita de Judaeis Palestinis, Iesu etiam et Apostolis non Aramaica dialecto. . . sola, sed graeca quoque aramaizante locutis. 1803.

Discussion on the Gospel by Alexander Roberts, edit. 2 Cambridge and London 1864.

Ἐννιά μουλάρια ἴφ' ὀρτώσε δλο αὐθιὰ καὶ μύτικαι.
 Τοῦ Βασιλέα τὰ ἴστειλε σὰ νᾶτον πεσκεσάκι.
 Ὅριστ' ἀφέντη Βασιληά, τοῦτο τὸ κανισκάκι.
 Ἄν ἔχης κί ἄλλα πρόβατα, στείλε νὰ σοῦ σφραίσω,
 Ἄ θελήσῃ καὶ τοῦ λούου σου, κόπιασε κί ἀπατός σου.

Οἱ ἀδελφοὶ Βλαχόπουλοι.

Ὁ Γιάννης ὁ Βλαχόπουλος κί Ἀλέξης ἀδερφός του
 Μαζί τρῶνε καὶ πίνουνε κί ἀντάμα τραγουδοῦνε,
 Κ' ἐδέσαν καὶ σοὶ μαύρους των σ' ἓνα πλατὺ χωράφι.
 Τοῦ Γιάννη τρῶει σίδερα, τ' Ἀλέξη τὰ λιθάρια.
 Καὶ τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο ἴγινκ' ἓναν πουλάκι,
 Ἦπῃε καὶ τῶς ἔλεγε μὲ τὸ καμὲν ἀχειλί:
 Ἔσεῖς τρῶτε καὶ πίνετε κί ἡ χώρα σας κρουσεύγει.
 Ἦῃραν τοῦ Γιάννη τὰ παιδιὰ, τ' Ἀλέξη τὴ γυναῖκα
 Καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τὴν ἀγαπητικὴ του.
 Ὁ Γιάννης μὲς τοῦ τό'κουσε, τὸ μαῦρό του σελλόνει,
 Κί Ἀλέξης ὁ τριτότερος τὸ μαῦρο χαλινόνει,
 Καὶ τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο μπηδᾶ, καθβαλικεύγει.
 — Ἄν εἶνε χίλιους, κόψε ντους καὶ δυὸ μὴν τῆς ἀφήκης,
 Ἄν εἶνε τρεῖς καὶ τέσσερης, δός μας κί ἐμάς χαμπάρι.
 Δῶνει βετσά τοῦ μαύρου του, ἀπὸ σ' τῆ βίγλαις βγαίνει,
 Νὰ πάη πίσω, ἵντρέπεται, νὰ πάη ἴμπρός, φοβᾶται.
 Σκύβγει φιλεῖ τὸ μαῦρόν του μὲ τὸ καμὲν ἀχειλί.
 — Δύνεσαι, μαῦρε, δύνεσαι εἰς τὸ γαῖμα γιὰ ν' ἀπλέψης
 Καὶ σὺ, σπαθί μου διμισκί, νὰ μὴν ἀποστομώσης;
 — Δύνωμ' ὁ μαῦρος, δύνωμαι εἰς τὸ γαῖμα γιὰ ν' ἀπλέψω
 Κί ἐγὼ, σπαθί σου διμισκί, νὰ μὴν ἀποστομώσω.
 Μὰ δέσε τὸ κεφάλι σου μ' ἓνα χρυσὸ μαντήλι,
 Δέσε καὶ τ' ἀργυρὸ σπαθί εἰς τὸ καλαμόχερό σου.
 Ἔ τὸ βῆρμα χίλιους ἔκοψε, εἰς τὸ βῆρμα δυὸ χιλιάδες,
 Εἰς τὸ μετὰ του γύρισμα δώδεκα χιλιάδες.
 Ἦῃρε τοῦ Γιάννη τὰ παιδιὰ, τ' Ἀλέξη τὴ γυναῖκα
 Καὶ τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο τὴν ἀγαπητικὴ του.
 Προσγονατίζ' ὁ μαῦρός του καὶ πίσω του τῆ παίρνει.
 Ἔ τὸ δρόμον ὀποῦ ἴπήαινε, σῦρνει φωνὴ περίσσα,
 Δεντρὰ ξεριζωθήκανε, μηλιαῖς καὶ κυπαρίσσα.
 Ἄν εἴστε ἴπισω, στέκεστε, κί ἂν εἴστε ἴμπρός, σκιαχτῆτε.
 Τὰ μάτιά μου θολώσανε καὶ τὸ κορμί μου τρέμει.

Μὲ μπαλωθιά τοῦ ῥίχνουε μὲ μπάλα ἀσημένια.
 Ἄν εἶν' ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, τὸ γαῖμά μου χαλάλι,
 Ἄν εἶν' ἀπὸ τ' ἀδερφιά μου, τὸ γαῖμά μου χαράμι.
 Θέρμη νὰ κόψη τὸ ὄμορφαις καὶ ἴγειά εἰς τὰ παλληκάρια.

Ὁ ἐπίβουλος ἐραστής.

Ὁ Χαντζανάκης ὁ μικρὸς ὁ μικροχαντζανάκης,
 (ἢ ὁ Χαντζανῆς, ὁ Χαντζανῆς, ὁ Χαντζανομπαξιάδος),
 Τινὰ δὲν εἶχε νὰ ἴμιλι, τινὰ νὰ λογαριάζη,
 (ἢ τὴ νειά δὲν εἶχε νὰ ἴμιλι, τὴ νειά νὰ κουβεδιάζη),
 Μονάχα μὲ τὸ μαῦρόν του, τὸ μαῦρο τ' ἄλογόν του.
 — Μαῦρ' ἂ μὲ κάμης νὰ φιλω τὴν κόρην ὀποῦ θέλω,
 Τὰ τέσσερά σου πέταλα θὰ τὰ μαλαματώσω.
 Μ' ἂ δέ(ν) μὲ κάμης νὰ φιλω τὴν κόρη ὀποῦ θέλω,
 Θὰ σ' ἀναιθάζω σὲ βουνά, σὲ χαμηλολαγκάδι
 (ἢ θὰ σ' ἀναιθάζω εἰς τὰ ἴψηλά καὶ εἰς τὰ βαθειὰ λαγκάδια).
 Καὶ εἰς τὰ βουνά τ' ἀπέτρωτα, ποῦ κοπανίζουε τᾶλλα
 (ἢ κεῖνα τὰ πέτρινα βουνά, ποῦ κοπανίζουε τ' ἄλλα).
 Σὰ θες, ἀφέντη, νὰ φιλῆς τὴν κόρη ὀποῦ θέλεις,
 Πάρε βελόνι καὶ κλωστή κί ἄμε εἰς τὴ γειτονιάν τση
 Καὶ σῦρε μὲ ἴφιλη φωνή, ὥστε ποῦ νὰ μπορέσης.
 — Μάνα μου εἶν' ἀπ' τὴ Φραγκιά κί ἀφέντης μ' ἀπ' τὴ Πάρο
 Κί ἔχ' ἀδερφὸ Γιανίσαρο δώδεκα χρόνοι σκιάβο.
 Κ' ἡ μάνα τση ὡς τὸ ἴκουσε, πάει τὸν ἀγκαλιάζει.
 Κόρη μαθήτρα σοῦ ἴφερα τὴν πρώτη σ' ἀξιάδερφη.
 Σ' τὸ παραθύρι ἴκάτσανε καὶ ἴσιχταγκαλιστήκανε,
 Ἐναν πουλ' ἐκεντούσανε κί ἓναν τραοῦδι λέαν.
 — Μπρὲ Χαντζανῆ, μπρὲ Χαντζανῆ, μπρὲ Χαντζανομπαξιάδος
 Μπρὲ τὸ κουλουκί σου περνᾶ καὶ σὺ καὶ δὲ γροικαίεις.
 Ἄ δὲν τὸ πιάσω τὸ σκυλί κί ἂ δὲν τὸ θανατώσω,
 Νὰ βγάλω τὰ ματάκιάν του, στραβὸ νὰ τοῦ τὸ δώσω.
 — Γιὰ πές μου, ἀξιάδερφη μου, πῶς εἶν' ὁ Χαντζανῆς σου;
 — Εἶνε ἴψηλὸς καὶ ταιριγλὸς, λιγνὸς σὺν κυπαρίσαι
 Λυωβεργᾶ τὴν μέσην του σὺν τὴν κεθάλυα βρύσι.
 (ἢ Μὰ ἴνε ἴψηλὸς καὶ ταιριγλὸς καὶ βοσκαναιθρεμμένος,
 Βάζει καὶ τὸ φεσάκιν του σὺν πολυχαδεμένος).
 — Πᾶν τὰ πουλάκια σ' τῆ φωλιαῖς, ἀδόνια σ' τῆ ἀδονιαῖς τω,
 Καὶ τὸ καμμένο τὸ Λενιά ποῦ θεὰ πά' νὰ πέση;

— Ἄψετε, βράγιας, τὰ κερὰ, μουνοῦχοι τσῆ λαμπάδαις
 Καὶ στρώσετε τὴν κλίνη μου τὴ λινομέταξή μου
 Βάλετε πάπλωμα χρυσό, γιὰτ' εἶν' ὁ Χαντζανῆς μου
 (ἢ Καὶ στρώσετε τὸ πάπλωμα, ποῦ εἶν' ὁ Χαντζανῆς μου)
 Ἐπῆνε κ' ἐπέσανε καὶ σφιχταγκαλιαστήκαν.
 Καὶ τὸ πορνὸ σηκώνεται κ' ἦτονε βαρεμένη
 (ἢ καὶ τὸ πορνὸ ξημερωτὰ ἦτονε βαρεμένη).
 Κ' εἰς τὸ δεξίν τση μάουλο ἦτον ἀκουμπισμένη.
 — Γιὰ πές μου, ἀξιδέρφη μου, τί εἶδες στ' ὄνειρό σου;
 — Σὲ περιβόλι βρίσκουμου, σὲ χώραις ἐπερπάτου,
 Σέλινα ἐξεσέλινα, πράττα ἐπρασοῦλου,
 Τριγύρω 'ς τὴν ποδίτσα μου τριαντάφυλλα καὶ ρόδα,
 Ἡδύστου καὶ στὰ χερίκ' μου ὀλόχρυσκα δυὸ μῆλα.
 — Τὸ περιβόλι ἦσου σὺ, χώραις ἢ χώρισί μας,
 Τὰ πράττα καὶ τὰ σέλινα τὰ λόγια ποῦ σοῦ εἶπα.
 Τὰ ρόδα, τὰ διαντάφυλλα εἶνε ἢ παρθενιά σου,
 Τὰ μῆλα τὰ ὀλόχρυσκα εἶνε τὰ δυὸ βυζά σου.
 Τώρα μισεύγω, λίγερη, κ' ἔχε τὰ μοιρολόγια,
 — Ἀμπείδες κ' εἶσ' ὁ Χαντζανῆς, ἔλα νὰ βλοηθοῦμα
 Μ' ἀνὴ γυρεύγω νὰ βλοῶ καὶ νὰ περιλαβάνω,
 Ἐχω λαμπάδαις καὶ κερὰ νὰ δίνω τῶν παπάδω;
 Σὲ κάθε χώρα ἔχω μιὰ, σὲ κάθε κάστρο δέκα
 Καὶ ζτὴν Κωνσταντινούπολι παιδιὰ μὲ τὴ γυναῖκα.
 Τώρα μισεύγω, λίγερη, κ' ἔχε τὰ μοιρολόγια.
 — Καλὸ ζτὴνε τὴ μάνα μου, καλόστὴνε ὁποῦ ῥθε
 Ποῦ μοῦ ῥερε τὸ Χαντζανῆ, πῶς εἶν' ἢ ἀξιδέρφη.
 — Γιὰ σῆκου θουατέρρα μου, καὶ λούσου καὶ χτενίσου,
 Νὰ πᾶμ' ἀπ' ἄπ' τοῦ ποδοστᾶ τὴν κρίσι νὰ μᾶς κάμη
 Καθὼς τὴν ἔδ' ὁ ποδοστᾶς τὸ νοῦν του τονὲ χάνει.
 Δὲν ἦταν πιθαμὴ χαρτί καὶ κοντυλιὰ μελάνη
 Παρὰ ῥθε τέθοια ῥήτσα ἀπάνω στὸ παλάτι;
 (ἢ Δὲν εἶνε πιθαμὴ χαρτί καὶ μπένια μὲ μελάνη,
 Μονὸ ρθε τέθοια ῥήτσα μονάχη ζτὸ παλάτι;)
 — Ἦταν καὶ πιθαμὴ χαρτί καὶ κοντυλιὰ μελάνη,
 Μόν' ὄρθ', ἀφέντη ποδοστᾶ, τὴν κρίσι νὰ μοῦ κάμης.
 Ὁ Χαντζανῆς, ὁ Χαντζανῆς, ὁ Χαντζανομπαστάρδος
 Μὲ μαριολιά, μ' ἐπιβουλιὰ μοῦ πῆρε τὴν τιμὴ μου.
 Ἦστειλε καὶ τὸν ἔπηρε σαράντ' ἀρματωμένους
 (ἢ Στέλλει καὶ τονὲ παίρνουνε μὲ δέκ' ἀρματωμένοι).
 — Ἄ δὲν τὴν πάρης, Χαντζανῆ, ἐγὼ θὰ τὴνὲ πάρω.

— Ἐοῦ ποῦ δὲν τὴ φίλησες, λές πῶς θὰ τὴνὲ πάρης,
 Κ' ἐγὼ ποῦ τὴνὲ φίλησα, θενὰ σοῦ τὴν ἀφήνω.

Ὁ δόλιος ἔραστής.

Ὁ Κωσταντάκης ὁ μικρός, ὁ μικροΚωνσταντίνος
 Ἡμικροκαθβαλίκεψε ἀμέρωτο μουλάρι,
 Κ' ἠναίβηκε καὶ τὸ βουνοῦ μὲ δίχως χαλιναρί,
 Κ' ἦκαμε κ' ἀγαπητικὰ στρατιώτη θουατέρρα,
 Τσῆ στέλλει ἕνα μνηυτὸ, διακόσα τὴν ἡμέρα.
 Τὸ ναὶ ποτές δὲν τὸ ἔλεε σὰν πρωτοθουατέρρα.
 Σηκώνεται κ' ὁ Κωσταντῆς, ζτὸ σπίτιν τση πηγαίνει.
 Τὸν ἀρωτοῦ τ' ἀδέρφιάν του. — Τί ἔχεις Κωνσταντίνε;
 Τί ἔχεις, Κωνσταντίνέ μου, καὶ εἶσαι βαρεμένος,
 Σ' τὸ δεξιό σου μάουλο βρίσκεσ' ἀκουμπισμένος;
 Νὰ σαςὲ πῶ γ', ἀδέρφιό μου, τὰ πάθη μου θὰ κλαῖτε.
 Στρατιώτη κόρη γάπησα καὶ δὲ μοῦ τὴνὲ δίνει.
 — Κ' ἔνοιό σου, Κωνσταντίνέ μου, κ' ἐμεῖς νὰ σοῦ τὴ δώκω.
 Φέρε παπαδες ἕκατὸ 'ς τσῆ σκάλαις τση νὰ πᾶμε.
 Σαράντα μέραις κάνουνε τσῆ σκάλαις τση ν' ἀναίβου.
 Ἄλλαις σαράντα κάμανε τὴν κόρη νὰ τὴν εὔρου.
 — Καλῶς τοῖ τοῖ παπαδές μου, ποῦ ῥθετε νὰ μὲ ὀῆτε.
 — Μὰ μεῖς δὲν ἤρθαμε ἐδῶ νὰ φᾶμε γιὰ νὰ πλοῦμε,
 Ὁ Κωσταντῆς μᾶς ἔστειλε γιὰ νὰ σὲ καλοδοῦμε.
 — Ἡπῆτ' ἐ τοῦ σεῖς τοῦ Κωσταντῆ ζτ' αὐτὶ νὰ λογαράκι.
 Ν' ἀγκαλιαστῆ τ' αὐγὰ πολλὰ, τὸν οὐρανὸ μὲ τᾶστρα,
 Νὰ σπεῖρη καὶ τὴ θάλασσα κουκὶ σφυρὶ σησάμι,
 Νὰ σπεῖρη καὶ τὰ τρίστρατα κουκὶ σφυρὶ σιτάρι,
 Νὰ κάμη καὶ τ' ἀλῶνίν του ἀνάμεσα πελζίου,
 Νὰ βάλῃ καὶ τὸ μαῦρόν του διὰ νὰ τ' ἀλωνέψῃ,
 Κουκὶ σιτάρι μὴ χαθῆ, κόνταλο μὴν τοῦ μπλάξῃ,
 Τότες κ' ὁ Κωνσταντίνός σας ἐμένα νὰ κυττάξῃ.
 Τοῦ Κωσταντῆ ὡς τὰ ῥκανε, πάλυ τοῦ ἔαροφάνη
 Ὅφινει τὰ ὄρη πίσων του καὶ τὰ βουναῦ μπροστάν του.
 Τὸ δρόμον ὁποῦ πῆβαινε, τοῦ πάντηξ' ἕνας γέρος.
 — Τί ἔχεις, Κωνσταντίνέ μου, καὶ εἶσαι βαρεμένος;
 — Νὰ σαςὲ πῶ γῶ, γέροντα, τὰ πάθη μου θὰ κλαῖτε.
 Στρατιώτη κόρη ἀγαπῶ καὶ δὲ μοῦ τὴνὲ δίνουν.
 — Κ' ἔνοιό σου, Κωνσταντίνέ μου, κ' ἐγὼ νὰ σ' ἀρμηνέψω.

Γιὰ νὰ σοῦ βγάλω τὰ σουρλιὰ, γυναίκεια νὰ σέ 'ντύσω.
 Πάρε βελόνα καὶ κλωστή κι' ἄμε στὴ γειτονιὰν τση
 Καὶ γίνους κι' ἀξαδέρφην τση καὶ γίνους καὶ 'δικιὰν τση.
 Ψωματερνὰ τοῦ τό 'λεε κι' ἀληθινὰ τὸ κάνει.
 Παίρνει βελόνα καὶ κλωστή, στὴ γειτονιὰν τση πάει.
 — Ὡρα καλὴ γειτόνισσα — Καλὸ 'ς τὴν ἀξαδέρφη.
 Σ' ἓνα σακμινὴν ἠκάτσανε κι' ἓναν πλουμὶν ἠκάναν
 Κι' ἓναν τραουδι 'λέανε, σ' ἓνα σκοπὸ τὸ 'βάναν.
 Κι' ἡ κόρη ἠναιστέναζε κ' ἡ ἀξαδέρφη λέει·
 — Τί ἔχεις, ἀξαδέρφη μου, καὶ βαρελιαναστενάξεις;
 — Τῶν κασσελῶ μου τὰ κλειδιὰ ποῦ 'ν'τα καὶ δὲ χτυποῦσι
 Ποῦ 'νε κι' ὁ Κωνσταντῖνός μου καὶ δὲ διαβοπερνοῦσι;
 — Ὁ μαῦρός του ἐρώστησε κ' ἤπεσε στὸ κρεββάτι.
 Κ' ἐκεῖνη ἠναιστέναζε κι' ἡ ἀξαδέρφη λέει.
 — Τί ἔχεις, ἀξαδέρφη μου, καὶ βαρελιαναστενάξεις;
 Πᾶν' τὰ πουλάκια στὴ βοσκὴ, πᾶνε γιὰ νὰ κοιτάξου
 Κ' ἐγὼ, ποῦ 'μείνα μοναχὴ μὲ πολόνε θὰ πλαγιάσω;
 — Κι' ἔννοιά σου, ἀξαδέρφη μου, καὶ μείνεις μὲ τση βάγιας
 — Μὰ 'γὼ δουλιῶ ποῦ χάνομαι νὰ μείνω μὲ τση βάγιας.
 — Κ' ἔγνωιά σου, ἀξαδέρφη μου, καὶ μείνομε ἀντάμα.
 Ὑπνο πολὺ τὴν 'πότισε κι' ἤπεσε λιγωμένη.
 Καὶ τὸ πρῶτ' σηκώθηκε κι' ἦτον ἀρρωστημένη.
 — Τί ἔχεις, ἀξαδέρφη μου καὶ εἰς' ἀρρωστημένη;
 — Φεῖδ' ἠννοίωσα στὴ μέση μου καὶ βάρος ἐστὸ λαϊμό μου.
 — Ἐγὼ 'μουνε τὸ φεῖδι σου, ἐγὼ 'μουν κι' ἡ τιμὴ σου.
 Τρίβγει τὸ μουστακάκιν του, ἐστὸ μαῦρόν του καθίζει.
 Σηκώνεται κ' ἡ κόρ' αὐτὴ τραβᾷ δικαιοσύνη.
 Σύρνει καὶ πάει 'ς τοῦ πασσα, πάει 'ς τοῦ πεθεροῦν τση.
 — Ὡρα καλὴ, ἀφέντ' ἀγᾶ. — Καλὸ ἐτην τὴ νυφίτσα.
 — Ἐνας ἀπ' τὴ φαμήλιά σας μοῦ 'πηρε τὴν τιμὴ μου.
 — Γνωρίζεις το(ν); — Γνωρίζω το[ν] νὰ τό(ν) 'βρω ἐτὴν αὐλή μου.
 Ἴσος εἶνε σὰν τὸ κερὶ, χυτὸς σὰν τὴ λαμπάδα,
 Μὰ 'ν' καὶ τὸ χωριουλάκιν του ἀπὸ τὴν Ἀλεξάντρα.
 — Κατὰ τὰ σημαδάκιν του θεὸ νὰ 'ν' ὁ Κωνσταντῖνος.
 — Δὲν τό 'ξερεις, διαβόντρου γυιέ, τί ἄθρωπος εἶν' κεῖνος;
 Θέλεις τονε τὸν Κωσταντῆ, μὰ πολὸς δὲν τονε θέλει;
 Ποῦ 'ντὰς πατήση μέσ' στὴ γῆ, ἡ γῆς βουλαῖ καὶ φύγει.
 Θέλεις τονε τὸν Κωσταντῆ, μὰ πολὸς δὲν τονε θέλει,
 Ποῦ 'νε καμπάνα φράγκικη, καμπάνα σημαντῆρη,
 Καὶ σὰ θὰ τὴ σημπάγουνε, γροικιέται ἐστὸ Μισῆρι;

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

ΟΛΥΜΠΙΑΚΑΙ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

Ἐγένετο ἤδη γνωστὸν διὰ τῶν ἐφημερίδων, ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σήμερον λήγοντος μηνὸς ἀνεκαλύφθη βυζαντινὴ ἐπιγραφή ἐν τινι τῶν ἐν τῇ Ἄλτει τάφων, τῶν ἐν τοῖς δῆθεν σλαβικοῖς ἐν αὐτῇ οἰκήμασιν ἀνηκόντων. Ἡ ἐπιγραφή αὕτη προστιθεμένη ἐτέροις εὐρήμασιν, ἦτοι σταυροῖς, σφραγῖσι καὶ μιᾷ βυζαντινῇ λυχνίᾳ, καθιστᾷ πλέον καταφανεῖς, ὅτι τὰ οἰκήματα ταῦτα εἶνε χριστιανικά. Καὶ τὸ ζήτημα δὲ τίνες οἱ χριστιανοὶ οὗτοι, ἂν δηλ. εἶνε ἐγχώριοι ἢ σλάβοι ἐξελληνισθέντες ἢ ἕτεροι λαοὶ ἔξωθεν ἐλθόντες, εἶνε πλέον πραγματεύσιμον. Ἐνταῦθα παρατηρῶ μόνον ἐν παρόδῳ ὅτι τὰ γενόμενα εὐρήματα οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀπόδειξιν τῆς σλαβικῆς καταγωγῆς τῶν προκειμένων οἰκημάτων παρέχουσι. Καθ' ἃ δὲ ἐκ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐν τῇ Ἄλτει βυζαντινῆς ἐκκλησίας καταφαίνεται, ἡ χώρα αὕτη κατηκλήθη ὑπὸ χριστιανῶν ἀπὸ τῆς 5' περιποῦ ἑκατονταετηρίδος· εἰς τούτους δὲ τοὺς χριστιανούς ἀνήκουσι τὰ μεταγενέστερα οἰκήματα, διότι οὐδένα ἀρχαιολογικὸν λόγον ἔχομεν πρὸς ὑποστήριξιν ὅτι οἱ χριστιανοὶ οὗτοι ἐξέλιπον ἐν τοῖς ὑστερον χρόνοις ἢ ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ ἐτέρων λαῶν.

Συγχρόνως δὲ τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ἀπεκαλύφθησαν καὶ δύο μωσαϊκὰ ἐν τῷ ἐκτὸς τῆς Ἄλτεως, πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος αὐτῆς, κειμένω ῥωμαϊκῶ βαλανεῖῳ. Εἶνε δὲ ταῦτα ἔργα ὠραιότατα, ἀμιλλώμενα πρὸς τὰ τῆς Πομπηίας, καὶ εἰκονίζουσι τὸ μὲν νηρηίδα καθημένην ἐπὶ θαλασσίῳ ταύρου, τὸ δὲ τρίτωνα φέροντα τρίαιναν καὶ ὀχούμενον ἐπὶ ἄρματος συρομένου ὑπὸ ἵπποποτάμων.

Τὰ σπουδαιότερα δὲ πλαστικὰ εὐρήματα τοῦ μηνὸς τούτου εἶνε ἅπαντα χαλκᾶ, ἦτοι

α') Ζεύς (ὑψ. 0,25) ἐστεμμένος, ἔχων μακρὰν κόμην ἀποτελουμένην ἐκ παραλλήλων καὶ κανονικῶν πλοκάμων καταπιπτότων ἐπὶ τῶν νώτων. Φέρει δὲ ποδῆρη χιτῶνα καταλείποντα γυμνὸν τὸν δεξιὸν ὤμον, προσκεκολλημένον στενωῶς τῷ σώματι οὕτως, ὥστε ἀποτελεῖ μετ' αὐτοῦ ὅλον τι συμπαγές, καὶ σχηματίζοντα ὑπὸ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα μακρὰς παραλλήλους πτυχάς· τὸ πρόσσπον εἶνε ἰσχνὸν καὶ ὀξὺ, καὶ ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὴν κατὰ τὸ γ' ἔτος τῶν ἀνασκαφῶν εὐρεθεῖσαν χαλκῆν κεφαλὴν Διός. Καθόλου δὲ ἐξεταζόμενον τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε ἀριστον ὑπόδειγμα ἀρχαῖκῆς ἐργασίας, ποιηθὲν πιθανῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς 5' ἑκατονταετηρίδος.

β') Δύο ἀγαλμάτια (ὑψος τὸ μὲν 0,12, τὸ δὲ 0,11) παριστῶντα γυμνὸν καὶ ἐστεμμένον Δία κρατοῦντα ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ κεραυνοῦν ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ ἀέτον.

Παρίσταται δὲ ὁ πατήρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε καθ' ἣν στιγμὴν πλήρης ὀργῆς εἶνε ἔτοιμος νὰ ἐξακοντίσῃ τὸ φοβερὸν αὐτοῦ ὄπλον· πρὸς τοῦτο δὲ στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ δεξιῦ ποδὸς ὑφώνει τὴν δεξιὰν καὶ προβάλλει τὸν ἀριστερὸν πόδα, κλίνων συγχρόνως πρὸς ἀριστερὰν τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος. Τοιαῦτα ἀγάλματα εὐρέθησαν καὶ δύο ἕτερα ἐν τοῖς προηγουμένοις ἔτεσι. Καὶ ἐπὶ νομισμάτων δὲ τῶν Ἡλείων εἰκονίζεται οὕτως ὁ Ζεὺς.

γ') Ἀγαλμάτιον ἀρχαῖκὸν παριστῶν ἄνδρα κατακείμενον ἐπὶ κλίτης (μ. 9,15 ὕψ. 0,08), στηρίζοντα τὸν ἀριστερὸν ἀγκῶνα ἐπὶ προσκεφάλου καὶ κρατοῦντα ἐν τῇ χειρὶ φιάλην. Ἡ τοιαύτη στάσις ἀναπολεῖ ἡμῖν τὰς ἐτρουσικὰς ἐκείνας λάρνακας, ἐφ' ὧν παρίσταται ὁ θανὼν κατακεκλιμένος· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὁ ἱματισμὸς, ἡ ἔκφρασις καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου εἶνε ὅλως ἐτρουσικὰ. Τοιαύτη παρὰστασις ἦτο συνήθης ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις, καθ' ἃ βλέπομεν ἐν τοῖς λεγομένοις «ἐπιταφίαις δειπνοῖς» ὧν πολλὰ εὐρίσκονται ἐν Πελοποννήσῳ καὶ μάλιστα ἐν Τεγέῃ, καὶ ἐν τισὶ σαρκοφάγοις. Καὶ εἶναι μὲν τολμηρὸν νὰ ἐξάγῃ τις καθολικὰ συμπεράσματα ἐξ ἑνὸς μόνον ἔργου, ἀλλ' ὅπως δὴ ποτε ἡ γνώμη, ὅτι δὴθεν τὰς παραστάσεις ταύτας παρέλαβον οἱ Ἕλληνας παρὰ τῶν Ἐτρούσκων, ἀνατρέπεται διὰ τοῦ προηγουμένου ἀρχαῖκου ἀγαλματίου. Ἄν δὲν ἔχομεν ἱκανοὺς λόγους πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀντιστρόφου γνώμης, τοῦλάχιστον πρέπει νὰ ἀποδεχθῶμεν, ὅτι αἱ παραστάσεις αὗται προῆλθον ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας.

Πρὸ τεσσάρων δὲ ἡμερῶν, τῇ 26ῃ λήγοντος, εὐρέθη πλησίον τοῦ Πρυτανείου πολυτίμον καὶ ὅλως ἀπροσδόκητον εὑρημα, ἦτοι χαλκῆ πωγωνοφόρος κεφαλὴ ἀθλητοῦ ἔχουσα φυσικὸν μέγεθος. Διέφυγε δὲ τὸν ὄλεθρον, ὃν ὑπὸ κακούργων καὶ φιλαργύρων χειρῶν ὑπέστησαν τὰ χαλκᾶ ἔργα τῆς Ἄλτεως, καταπλακωθεῖσα κατὰ τὴν πτώσιν αὐτῆς ὑπὸ μεγάλης λιθίνης πλακῆς καὶ γενομένη οὕτως ἀόρατος. Ἡ μικρὰ καὶ ἐξ ὀξέων ἐστριμμένων βοστρύχων ἀποτελουμένη κόμη αὐτῆς συνέχεται διὰ ταινίας, ὁ πώγων εἶνε παραπλήσιος κατὰ τὴν ἐργασίαν τοῖς βοστρύχοις τῆς κόμης, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἐντεθειμένοι καὶ ἀπετελοῦντο ἐξ ἑτέρας πιθανῶς ὕλης· ἐντεθειμένα δ' εἶνε καὶ τὰ χεῖλη, ἀλλ' ἐκ χαλκοῦ. Ἡ ἀνδρική δ' αὐτῆς καὶ πῶς θυμῶδης ἔκφρασις, ἡ μικρὰ πίσις τοῦ προσώπου, ἡ πλατεῖα ῥίς καὶ μάλιστα ἡ ταπεινωσις τῶν ὀφρύων πρὸς τὸ μέρος τῆς ῥινός, καὶ ἡ ἄνω τούτων συστολή καὶ ἐξόγκωσις τῶν κάτω μυῶν τοῦ μετώπου, ταῦτα πάντα παρέχουσιν αὐτῇ ὄψιν ῥωμαλαίου καὶ ἀδαμάστου παλαιστοῦ, τρόμον δυνάμενου νὰ προξενήσῃ τῷ ἀνταγωνιστῇ του. Ἀπεικασμα δ' οὕτω προσώπου ἡ προκειμένη κεφαλὴ ἔχει ὅλως ὑποκειμενικὰ γνωρίσματα, εἶνε ὁμῶς κεκαθαυμένη ἀπὸ παντὸς κοινοῦ καὶ ἐπουσιώδους καὶ πάσης πραγματικῆς λεπτομερείας, ὥστε εἶνε ἀναμφιβόλως προῖον τῶν καλλίστων τῆς ἑλληνικῆς τέχνης χρόνων, τῶν τελευταίων περιόδου ἑτῶν τῆς δ' ἑκατονταετηρίδος.

Ἡ κεφαλὴ δ' αὕτη ἢ παρέχουσα ἡμῖν ἔννοιαν τινε τῆς μεγαλοπρεπειᾶς

τῶν τῆν Ἄλτιν τὸ πάλαι ἐπικουμοῦντων χαλκῶν ἔργων καὶ καθιστῶσα οὕτως ἀλγεινότερον τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν, εἶνε τὸ τελευταῖον μέγα εὑρημα τῶν ὀλυμπιακῶν ἀνασκαφῶν, διότι αὗται πενταετίαν ὄλην διαρκέσασαι, ἔληξαν σήμερον ὀριστικῶς. Οὕτω τὸ πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος γλυκὺ ὄνειρον τοῦ Βίγελμακν ἐπραγματοποιήθη ἤδη ὀλοσχερῶς ὑπὸ τῆς νέας μεγάλης Γερμανίας, καὶ ἡ ἀρχαιολογία ἐκτίσαστο ἐνταῦθα μεγάλους καὶ πρωτοφανεῖς θησαυρούς, δι' ὧν καθίσταται ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐπιστήμη τῆς 10' ἑκατονταετηρίδος.

Ἐν ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ, τῇ τελευταίᾳ Μαΐου 1880.

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ.

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΠΕΙΡΑΙΚΑΙ

Α' ΤΑΜΙΑΣ ΠΑΡ' ΕΦΗΒΟΙΣ

Πρὸ ἱκανῶν ἤδη ἐτῶν ἐγένοντο γνωσταὶ ἐν Ἀθήναις εὐρεθεῖσαι πολλαὶ ἐπιγραφαὶ εἰς τὰ τῶν ἐφηβῶν κοινὰ ἀναφερόμεναι, ἀφ' ὧν καὶ τὸ ὄνομα ἔχουσι, δι' ὧν ἐγνώσθη ἡ ὑπαρξίς σωματείων, ἐν οἷς κατατασσόμενος ὁ πολίτης κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν ἠσκειτο ἐκγυμναζόμενος ἰδίᾳ τὰ περὶ τὸ σῶμα, ὑπὸ ἀρμοδίαις τοῖς ἐπόπταις, οἰοῦναι προαλειφόμενος, ἐν ὅσῳ ἦτο ἔτι τοῦτο δυνατόν, διὰ τὸ ἐν τῇ πολιτείᾳ στάδιον εἰς ὃ μετὰ τὴν προπαρασκευὴν ταύτην εἰσῆρχετο.

Διὰ τοῦτο τὰ σωματεῖα ταῦτα ἦσαν οὕτω διωργανωμένα, ὥστε νὰ ἀποτελῶσιν ἐν μικρογραφίᾳ, οὕτως εἰπεῖν, τὸ εὐρύτερον ἐκεῖνο πεδῖον, ἐφ' οὗ μετ' ὀλίγον, παρεσκευασμένος καταλλήλως, ἐμελλεν ὁ ἐφηβὸς νὰ ἀναφανῆ. Ἐντεῦθεν ἐξηγουῦνται αἱ ἀρχαὶ ἐκεῖναι αἱ πολλαὶ, αἱ ἀναγραφόμεναι ἐπὶ τῶν στηλῶν τῶν ἐφηβικῶν, αἱ φέρουσαι τὰ αὐτὰ τοῖς κατὰ τὴν ἄλλην πολιτείαν ὀνόματα· καθ' ὅσον σὺν τῇ ἐκμορφώσει, ἧς ἐτύγχανεν ὁ ἐφηβὸς, ἔπρεπε νὰ συνθεῖται ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ εἰς πάντα τὰ ἀποβλέποντα τὸν τέλειον πολίτην· εἰς τοῦτο δὲ τὰ μέγιστα, φρονῶ, συνεβάλλετο ὁ ὀργανισμὸς τῶν κοινῶν, εἰς ἃ ἐτάσσοντο, ὁ φέρων τὸν τύπον ἀναλογώτατον ὡς εἶπον, τῷ τῆς ἄλλης πολιτείας.

Ἡ τάξις, καθ' ἣν πολλακίς φέρονται τὰ ὀνόματα τῶν ἐκμορφωτῶν τῶν ἐφηβῶν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις προήγαγον τινε εἰς διαίρεσιν τῶν ἀρχῶν τούτων εἰς δύο τάξεις· καὶ δύναται μὲν ἡ διαίρεσις αὕτη μέχρι τινός νὰ ἔχη τὸν λόγον τῆς, ἀλλὰ δὲν ἱκανοποιεῖ καθ' ὀλοκληρίαν, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι καὶ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς, ἀφ' ὧν προῆλθεν ἡ διαίρεσις, ὑπάρχουσιν ὀνόματα μετὰ δυσκολίας τασσόμενα εἰς τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν τούτων, καὶ ἐπὶ ἄλλων μετὰ ταῦτα εὐρεθεισῶν παρουσιάσθησαν ἄλλα ἅτινα δὲν δύνανται προφανῶς νὰ ταχθῶσιν εἰς τινε τούτων.

Ἐκτὸς δὲλ. τοῦ κοσμητοῦ καὶ ἀντικοσμητοῦ, τῶν διευθυνόντων τὸ κοινομὸς Δ', 6—ΙΟΥΝΙΟΣ 1880

νόν, ἐκτός τοῦ σωφρονιστοῦ, ὑποσωφρονιστοῦ, παιδοτρίβου, ὑποπαιδοτρίβου, ἡγεμόνος, ὀπλομάχου, διδασκάλου, γραμματέως, ὑπογραμματέως, κεστροφύλακος, ἱερέως προστάτου, θυρωροῦ, ἄτινα πάντα ὑπάγουσιν ὑπὸ μίαν τάξιν, τὴν τῶν παιδευτικῶν ἀρχῶν, ἐν οἷς ὅμως καὶ τινὰ δυσχερῶς λίαν, ὡς μοὶ φαίνεται, ἐκτός τοῦ γυμνασιάρχου, τοῦ ἄρχοντος, τοῦ στρατηγοῦ, τοῦ κήρυκος, τοῦ βασιλέως, τοῦ πολεμάρχου, τῶν ἀγωνοθετῶν, τῶν ἀγορανόμων, οὓς πάντας, ἀγνοῶ μεθ' οἷας εὐχερείας, εἰς τὰς ἀγωνιστικὰς τάσσουσιν ἀρχάς, ἐκτός λοιπὸν τούτων πάντων ἀναφέρεται καὶ ἱατρὸς καὶ ἡνίοχος καὶ συστρεμματάρχαι καὶ ὑποζάκωρος καὶ καψάριος καὶ λεντιᾶρις, οὓς ποῦ τακτέον κατὰ τὴν εἰς δύο καὶ μόνον τάξεις διαίρεσιν, ἐν ᾧ εὐρύτερα καὶ μᾶλλον ἐκτεταμένη ἀνέλιξις καὶ διαίρεσις διευκολύνει μᾶλλον εἰς κατανόησιν τῆς μεγάλης σχέσεως, ἣν τὸ σωματεῖον τοῦτο φαίνεται πρὸς τὴν πολιτείαν ἔχον, ἅμα δὲ ἀναδεικνύει τελειότερον τὸν παραλληλισμὸν καὶ τὴν ἀναλογίαν τοῦ προπαρασκευαστικοῦ τούτου διὰ τοὺς νέους χρόνου πρὸς τὸ λοιπὸν στάδιον. Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτων διαφεύγουσι τό γε νῦν τὴν περαιτέρω ἔρευναν καὶ ἐξέτασιν, πολλὰ δ' ἔως καὶ τὰ προταχθέντα κατὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν σημείου, ἀναγκαῖα ὅμως, διὸ χωροῦμεν ἤδη ἐπὶ σχετικὸν τι τούτοις νεώτερον εὕρημα, ἐπὶ νέαν νεωστὶ προστεθεῖσαν ἀρχὴν ἐν τοῖς κοινοῖς τούτοις.

Ἐν πάσαις ταῖς μέχρι τούτου ἐν Ἀθήναις ἀνευρεθείσαις ἐφηβικαῖς στήλαις εἶδομεν πολλὰς ἀναγεγραμμένας καὶ παντοίας ἀρχάς, ὅπως ἴσως διακινησόμεναι καὶ τασσομέναι, ἀρχὰς ὅμως πάντοτε κατὰ τινὰ τρόπον ἐπιμελουμένης τῆς τῶν νέων ἐκμορφώσεως, καὶ συναποτελούσας ἐν ὅλον εἰκονιστικὸν τῆς πολιτείας, σὺν ταύταις δὲ καὶ ὀνόματα ἐπαγγελμάτων ὑπηρετικῶν μᾶλλον καὶ βοηθητικῶν κατ' ἀκολουθίαν ἐν τοῖς σωματείοις. Ἀλλ' ἐν τῇ πληθούσῃ ὄντως ταύτῃ τῶν ὀνομάτων καὶ ποικιλίᾳ δὲν ἀπῆντησέ που οικονομικῆς ἀρχῆς ἔχοντος, ἢ μᾶλλον δὲν ἦτο γνωστὸν ἔτι ἐάν πρὸς ταῖς ἄλλαις ὀνομαζόμεναις ἀρχαῖς ὑπῆρχε καὶ οικονομικὴ τις, πλὴν ἐάν τις θεωρῇ τοιαύτην τὴν τῶν ἀγορανόμων, τῶν μᾶλλον ἀτυνομικῶν περιβεβλημένων χαρακτηριστῆρα, δὲν ἦτο γνωστὸν, λέγω, τοῦτο, διότι οὐδεμία τῶν ἐν Ἀθήναις εὐρεθεισῶν ἀνεφέρει ὄνομα σχετικὸν πρὸς τοιαύτην ἀρχήν.

Εἰς τὸν Πειραιᾶ λοιπὸν ἀπέκειτο νὰ παρᾶσχη εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὀνομάτων τῶν ἄλλων ἀρχόντων καὶ τὸ τοῦ οικονομικοῦ, καὶ ταῦτα διὰ δύο ἐπιγραφῶν κυρούμενον, ὧν ἡ ἐτέρα πρὸ τεσσάρων ποὺ μνηῶν εὐρεθεῖσα ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν τῷδε τῷ περιοδικῷ (Φυλλ. Φεβρ. ε. ε.) ἢ δ' ἐτέρα πρὸ ἐτῶν τριῶν καὶ τεσσαράκοντα ἀνευρεθεῖσα κατὰ τὸν λαμῶν τῆς χερσονήσου τοῦ Πειραιῶς ἔμενε ἐν τινὶ ἐγγύς τοῦ Γυμνασίου αὐλῆς, ἣδη δὲ μετακομισθεῖσα ἀπετέλεσε μέρος τῆς ἐν αὐτῷ συλλογῆς χάρις τῇ εὐγενεστάτῃ προθυμίᾳ τοῦ κατόχου αὐτῆς κ. Ν. Κόττη.

Ἡ ἐπιγραφὴ εὐρίσκειται ἐπὶ πλακὸς μαρμάρου λευκοῦ ὕψους 0,36, πλάτους 0,53 καὶ πλάτους 0,06 κανονικῶς τετραμημένης, ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

Μελλέφηβοι οἱ ἐπὶ Καλλίου ἄρχοντος

Μούσαις

Φιλέταιρος Φιλεταίρου

Σωσίβιος Ἀρτεμιδώρου Μιλήσιος

Λεωνίδης Θεοφράστου Κηφισιεύς

Ἀμμώνιος Διονυσίου Ἀμφιτροπῆθεν

Σωτάρετας Εὐβουλίδου Μαραθώνιος

Ἀθηνόδωρος Ἀθηνοδώρου Ἀγκυλ[?]θεν

Ἀσκληπιάδης Ἡρακλείδου Προβαλ[?]σιος

Ἀνδροκλῆς Ἀνδροκλέους Δεκελ[?]εῦς

Οἱ μελλέφηβοι τὸν διδάσκαλον οἱ συνέφηβοι

Διονύ

τὸν ταμί

σιον

αν

Λαμπτρέα

Φιλέται

ρον

Ἡ δεύτερον ἤδη ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐμφανιζομένη ἀρχὴ εἶνε ἢ ἐν τέλει ἀναγεγραμμένη, ἢ τοῦ ταμίου, ὅστις, ὡς εἶπον, μόνον ἐν Πειραιῇ μέχρι τοῦδε ἐφάνη, δυσεξήγητον τῇ ἀληθείᾳ πῶς ἐπὶ τοσούτων ὁμοίων λίθων διαφόρων χρόνων ἐν Ἀθήναις δὲν ἔχει εὐρεθῆ τοιοῦτον ὄνομα, ἐκτός πλέον ἐάν ὑπῆρχεν ἐπὶ τινος τούτων καὶ συναπώλετο μετὰ τοῦ καταστραφέντος αὐτοῦ μέρους, διότι τινὲς τούτων οὐκ ὀλίγον ἐφθαρμένοι τυγχάνουσι. Δὲν εἶνε ὅμως παράδοξον ἢ ἀρχὴ αὕτη νὰ ὑπῆρχε παρὰ τοῖς συνεφήβοις τοῦ Πειραιῶς μόνον. Φαίνεται δ' ἐκ τῆς πλακῆς ὅτι μόνον οἱ ἀποτελοῦντες ἤδη τὴν τάξιν τῶν ἐφήβων εἶχον τὸν ταμίαν τοῦτον, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ παρασκευαζόμενοι εἰς κατὰ τὰξιν ἐν αὐτῇ, οἱ μελλέφηβοι.

Ἐκτός τοῦ καινοφανοῦς τῆς ἀρχῆς σημειώσεως ἀξία εἶνε καὶ ἡ ἀφιέρωσις ἢ ἐν ἀρχῇ μετὰ τὴν χρονολογίαν. Συνήθης τύπος ἐπὶ τῶν τοιούτων ἐπιγραφῶν ἀπάντων, ἐν εἴδει ἀναφωνήσεως μᾶλλον εἶνε τὸ: ἀγαθὴ τύχη' οἱ μελλέφηβοι ὅμως ἐνταῦθα, κατὰ διαφορὸν τινὰ τύπον τῶν συνήθων τάξαντες τὴν ἀναγραφὴν τῶν ὑπ' αὐτῶν τιμωμένων, διάφορον ἔχουσι καὶ τὴν ἀφιέρωσιν, ταῖς Μούσαις τὴν προᾶξιν ἀφιερῶντες, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ὁποίων διατελοῦντες ἐν αὐταῖς ἀνεστρέφοντο ἀσκούμενοι.

Ταμίαις ὀνομάζεται ὁ Φιλέταιρος, καὶ εἶνε ἀναμφισβότως ὁ αὐτὸς τῷ ἐν τῷ γ' στίχῳ Φιλεταίρῳ Φιλεταίρου, διότι ἠδύνατο, ὡς φαίνεται καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν, εἰς ἐκ τῶν ἐφήβων, τοῦτ' αὐτὸ δὲ συνέβαινε καὶ ἐν τοῖς μελλέφηβοις, ὡς ἢ προκειμένη πλάξ δεικνύει, νὰ ἀναλαμβάνη καὶ ἀρχὴν τινὰ οἰκονομικῆς δις τότε μνημονεύμενος, ὡς ἐνταῦθα. Ἄλλος ἰσχυρὸς λίαν λόγος τῆς ταυτότητος τῶν δύο ὀνομάτων εἶνε ἢ πικράλειψις τοῦ ὀνόματος τῆς πατρίδος τοῦ Φιλεταίρου εἰς ἀμφοτέρω τὰ μέρη, διότι θὰ ἦτο πολὺ περίεργον ἢ σύμπτωσις δύο προσώπων ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα (ἐάν δύο διάφοροι ὑποθεθῶν).

σιν ένταυθα) άγνωστου πατρίδος άμφοτέρων. Τίς όμως ο λόγος τής παραλείψεως ταύτης, δεκτού γενομένου ότι εΐς και ο αυτός εΐνε και ταμίας και πρώτος έν τή σειρά τών μελλεφθήδων; μόνη ή άγνοια τής πατρίδος του Φιλεταΐρου εκ μέρους του παραγγείλαντος άμελήταντος τά κατά ταύτην, δικαιολογεί πως τήν έλλειψιν, ουχι όμως έπαρκώς, εάν αποβλέψη τις εις τήν άπαρίθμησιν των ονομάτων τής καταγωγής όλων των άλλων μελλεφθήδων και του διδασκάλου, οΐτινες εξ ύπου γνωστοί βεδκίως έτύγχανον και τῷ επιδόντι και τῷ έξεργασμένῳ τήν έπιγραφήν, εάν αύτη ανεγράφη ζώντος έτι του Φιλεταΐρου.

Όσον δ' άφορᾷ τά των χρόνων τής έπιγραφής, ένταυθα, νομίζω, πρέπει να ένδιατριψη τις περισσότερον. Η χρονολογία επί του λίθου δηλοῦται διά του ονόματος του άρχοντος, τοιούτος; δ' αναφέρεται ο Καλλίας. Άλλά τίς ούτος και πότε ήρξεν; Κατά τον κατάλογον των άρχόντων τον έν τέλει τής άρχαιολογίας; ΑΘ. Σ. 'Ρουσοπούλου, έν ύπ' όψει έχω, τρεις υπό τό αυτό όνομα φέρονται έν 'Αθήναις άρξάντες μέχρι του δ' τής 100ης 'Ολυμπιάδος, καθ' ό ακριβώς ύπῆρχεν ο τρίτος; τούτων. Άπλη τής έπιγραφής όψις άρκει να δείξη τήν πολύ μετά τους δύο πρώτους θέσιν αύτης, και τήν, φυσικῶ τῷ λόγω, κατά τους χρόνους του τελευταίου αναφερομένου, του τρίτου, ζήτησιν εις κατάταξιν, άφ' ου άλλος υπό τό όνομα τούτο δέν αναφαινεται κατόπιν έν τή σειρά των άρχόντων. Υπόνοιαι όμως ήδη σημειωθείται έν τή διά βραχέων δημοσιεύσει τής έπιγραφής έν τή «Παλιγγενεσία», προερχόμεναι εκ του άκανονίστου των στίχων, συμπιπτόντων έναχοῦ, του σχηματισμοῦ και τής δυσαναλογίας; των γραμμάτων κ.τ.τ. δεικνύουσιν ότι και του τρίτου Καλλίου τους χρόνους διαφεύγουσα άνάγκη μετά τουτον να ταχθῆ, προστιθεμένου ούτω και νέου άρχοντος μετά τον γνωστόν τής 100ης 'Ολυμπιάδος.

Τά έν τή πρώτη δημοσιεύσει, τῇ έν σημειώσεως άλλῃς μέρει, δηλωθέντα προσκόμματα, άτινα, ως εκ του προχείρου τής εκδόσεως, ήνάγκασάν με προχείρως να δικαιολογήσω μετά δευτέραν και τρίτην μελέτην, επέτεινεν τάς έγερθείσας ύπονοιαις περι των χρόνων του λίθου, μάάλιστα δέ πάντων σύγκρισις προς έτερον λίθον τό αυτό όνομα άρχοντος; φέροντα. Εΐνε δ' ούτος ο κατά τήν πρώτην των Προπυλαίων σκαφήν άνευρεθείς μετά αναγλύφου και έπιγραφής αναφερομένης εις παράδοσιν, κατά Πιττάκην, ιερῶν χρημάτων τής 'Αθηναΐς από ταμίου εις ταμίαν οτε Καλλίας 'Αγγελήθεν ήρχεν. Τά γραμματα τής τελευταίας έπιγραφής, ως τουλάχιστον εΐνε αποτετυπωμένα, επί τούτοις δ' ή τέχνη του αναγλύφου του ύπερ ταύτα, μαρτυροῦσι χρόνους Μακεδονικούς, ο έστι, τους χρόνους του κατά τήν 100 'Ολυμπιάδα τασσομένου Καλλίου; τά δέ τής νῦν εκδιδομένης, προς εκείνα αντιπαραβαλλόμενα δεικνύουσιν άμέσως τό χάσμα τό μεταξύ τής μιᾶς και τής έτέρας έπιγραφής χάσμα τουλάχιστον μιᾶς εκατονταετηρίδος.

Και περι μέν του τρίτου εκείνου Καλλίου ύπάρχουσι και άλλα τινά μαρτύρια

τῆς κατά χρόνον κατατάξεως, άν και ύπῆρχεν άμφιβολία περι τής ονομασίας αυτού. Διότι έν μέν τῇ ήδη αναγραφείσῃ και παρά Διοδώρῳ, τά κατά τους χρόνους τούτους ιστοροῦντι, (έν XV, 28) Καλλίας φέρεται, έν άλλαις δ' έπιγραφαίς των αυτών χρόνων Καλλίας ονομάζεται (Rang. Antiquit. Hellén. 854, 855, 856. C. Ins. 158). Φζίνεται όμως έν και τό αυτό πρόσωπον κατά τήν όρθήν εκδοχήν του 'Ραγκβῆ (ου τήν γνώμην φαίνεται μέν άσπάζόμενος ο Dumont, παραδός; όμως, καιτοι έν άμφιβολίῳ, αλλά τίθησι τον Καλλέαν ή Καλλίαν τουτον έν τοίς μετά τήν 122 'Ολυμπιάδα άρχουσι), δεχομένου μέν τήν γραφήν Καλλίας ως άληθῆ, μη απορρίπτοντος δέ και τήν ονομασίαν Καλλίας διά τό αυτό πρόσωπον, ήν ύποθέτει τιθεμένην άντι του πρώτου του άληθοῦς ονόματος ως γνωστοτέραν. Και ούτω μέν τά κατά τον Καλλίαν του δ' τής 100ης 'Ολυμπιάδος. Περι δέ του ήδη αναφαινομένου επί τής έπιγραφής των μελλεφθήδων ουδέν άλλο έχομεν να προσθέσωμεν, ή ότι εΐνε νέον όνομα άρχοντος μετά τήν τετάρτην άρξάντος εκατονταετηρίδα, και ίσως περι τό τέλος τής τρίτης και τάς αρχάς τής δευτέρας, πότε όμως ακριβώς άγνωστον, μέχρις ου εύρεθῆ άλλο τι μαρτύριον δι' ου να τεθῆ και ή έν τή σειρά των άρχόντων θέσις αυτού ως τετάρτου έν τοίς τό αυτό όνομα φέρουσι.

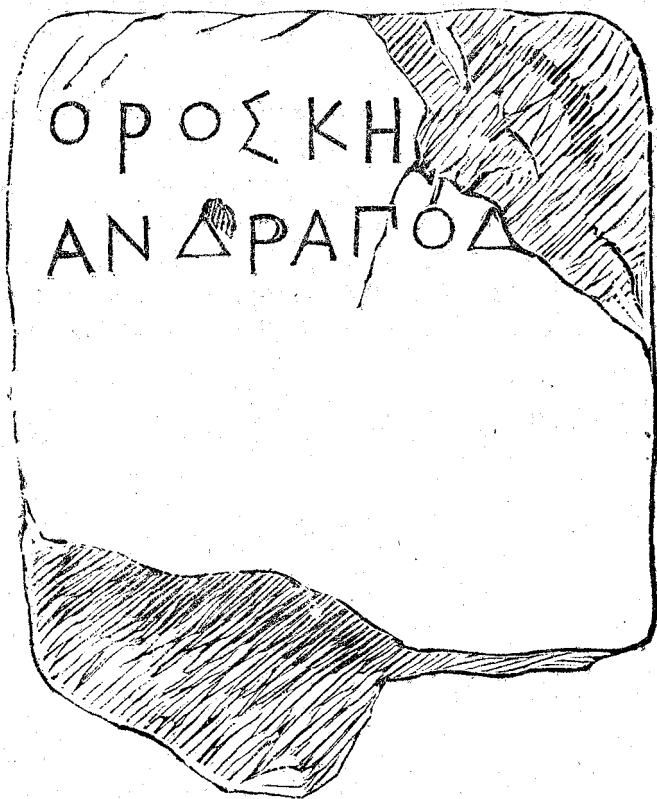
Όστε ή έπιγραφή ήμῶν 'Ρωμαίικους έχουσα τους χρόνους, τους του τέλους τής τρίτης και τάς αρχάς τής δευτέρας μ. Χ. εκατονταετηρίδος, εκτός των άλλων ά παρατηρήσαμεν, εκτός τής επικυρώσεως νέας αρχής, τής του ταμίου, παρέχει και άλλην ώφέλειαν, τήν προσθήκην νέου άρχοντος τακτέου, ως εδείχθη εις τους μεταξύ τής 122 και 150 'Ολυμπιάδος του; υπό Dumont αναγεγραμμένους.

Τά του λίθου πάντα καλῶς έχουσι, εκτός αποτριβῶν τινων κατά τάς γωνίας παλαιῶν, τινῶν τούτων ύπαρχουσῶν, ως φαίνεται, ήδη οτε έγράφη έπιγραφή, όπως δεικνύει ο πρώτος στίχος, ου γραμματα τινά επί τοιούτων μικρῶν κοιλάνσεων του λίθου ύπάρχουσι. Επί του άνω μέρους; ύπῆρχεν έξοχή 0,15 πλάτους, δι' τῆς ο λίθος συνεχίετο ίσως όργανικῶς προς άλλο τι τεμάχιον, διότι δέν πιστεύω ούτως άπλοῦς ότι άπετέλει τό όλον μνημεϊον, και ήτις μετά έπιτηδειότητος εΐνε αποκεκομμένη. Τά δέ κατά τήν έπιγραφήν έπίσης καλῶς έχουσι, εκτός τής αποτριβῆς ενός γραμματος (Η) κατά τό τέλος του όγδόου στίχου, όμοίως τριῶν γραμμάτων (ΙΣΙ) κατά τό τέλος του ένατου, έπίσης δύο (ΕΕ) κατά τό του δεκάτου και ενός (Υ) κατά τό του ένδεκάτου. Διεξέφυγε δέ τον τεχνητην και έν σφάλμα έν τῇ γραφῇ, όπερ έπηνώρθωσεν, έν τῇ τελευταίῃ δηλ. λέξει του όγδόου στίχου 'Αμμιτροπήθεν, προσεκτικῆ παρατήρησις δεικνύει ότι άντι του Π είχε πρότερον Ν χαραχθῆ μεταβληθῆν εύκολώτατα διά τῆς άνω όριζοντείου.

Τοιαύτα και τά κατά τήν έπιγραφήν ταύτην, προστιθεμένην εις τήν προεκδοθεΐσαν όμοίως εκ Πειραιῶς ως τεκμήριον τής άληθείας τής ύπ' εκείνης τό πρώτον δειχθείσης αρχής του ταμίου.

Β'. ΝΕΟΝ ΟΡΟΣΗΜΟΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Ἐν τῇ σκαφῇ τοῦ παλαιοῦ τοῦ Πειραιῶς θεάτρου, τῇ ξηρᾷ μέχρι τούτου καὶ μὴ παρασχύσει, ἐκτὸς τοῦ σκελετοῦ τοῦ κτιρίου, γλυπτὸν τι ἢ ἐνεπίγραφον λείψανον τῆς ἀρχαιότητος ἀκριβῶς δ' ἐν τινι τῶν σφηνοειδῶν διαμερισμάτων τῶν μεταξύ τῶν δύο τελευταίων τόξων σχηματιζομένων ὑπὸ τῶν ἀκτινοειδῶς πρὸς τὴν ἀρχήστραν φερομένων τοίχων, παρουσιάσθη τῇ 13 ἡμεροῦς τεμάχιον λίθου φαιοῦ, σκληροῦ, ὕψους σωζομένου 0,40, πλάτους 0,32 καὶ πάχους 0,17 φέρον πρὸς τὰ ἄνω ἐπιγραφὴν τόπου δηλωτικὴν, πλὴν δυστυχῶς οὐχὶ σώαν. Διότι, ἐκτὸς τῆς πρὸς τὰ κάτω ἀποτόμου θραύσεως τοῦ λίθου, ἣτις δὲν ἐπήνεγκε βλάβην τινὰ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν, ἔχει ἀποκοπῆ καὶ ἡ δεξιὰ ἄνω γωνία συγκαταστρέψασα καὶ τὸ τέλος τῶν δύο στίχων εἰς οὓς εἶνε διατεθειμένα τὰ ἐπὶ τοῦ λίθου γράμματα· ἔχει δ' ἡ ἐπιγραφὴ ἐν ἀντιγράφῳ ὡς δε :

Μετὰ τὸ ΚΗ τοῦ α' στίχου μένει χώρος διὰ τρία ἢ τέσσαρα γράμματα, μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ β' διὰ δύο ἢ τρία. Τῆς ἐπιγραφῆς, οὕτως ἀποκεκομμένης,

μία τις φαίνεται πιθανὴ συμπλήρωσις, οὐχὶ πλέον ἐξ ἄλλων μαρτυριῶν ἀλλ' ἐκ τῆς ἀναλογίας τοῦ κενοῦ καταλειπομένου χώρου καὶ τοῦ πρώτου μέρους τῶν συγκεκομμένων λέξεων· εἶνε δ' αὕτη ἡ πρῶτον προσπίπτουσα τῷ ἀναγνώστῃ, ἢ ὡς τοιαύτην ἀπλῶς παρατίθημι. Ἐπειδὴ δηλ. ἐν μὲν τῷ πρώτῳ στίχῳ τρία κατ' ἀναλογίαν ἐλλείπουσι γράμματα, καὶ νομίζω τοιαῦτα τὰ ΠΟΙ, ὁμοίως ἐπειδὴ δύο ἐν τῷ δευτέρῳ κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν φαίνονται ἐκπεσόντα, καὶ τοιαῦτα ὑπολαμβάνω τὰ ΩΝ, ἀγόμενος εἰς ἀμφοτέρους τοὺς στίχους ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ λίθου σωζομένων μερῶν, ἕτινα διὰ τῶν ἀναλογούντων τούτων γραμμάτων φαίνονται συμπληρούμενα, τολμῶ νὰ συμπληρώσω ὡς δε :

Ὅρος κή[που
ἀνδραπόδ[ων.

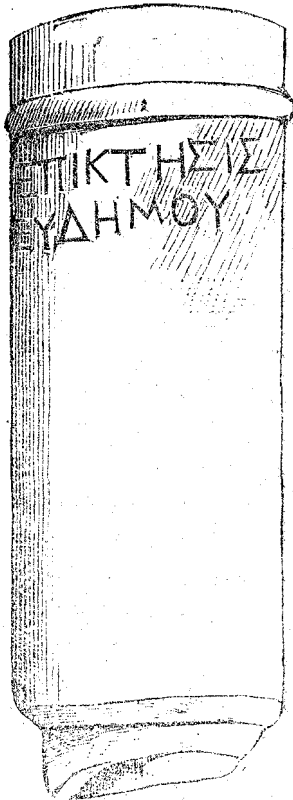
Ὁμολογῶ ὅτι διὰ τῆς συμπλήρωσεως ταύτης ἀναφαίνεται τόπος ἐν Πειραιεὶ ἄλλοθεν ἄγνωστος καὶ πρῶτον ἴσως διὰ τὴν πόλιν ταύτην ἐμφανιζόμενος· διὰ τοῦτο ὅμως εἶπον ὅτι καὶ ἀπλῶς ὡς γνώμην εὐθὺς προσπίπτουσαν παρεθέμην, ἵνα, κὰν μὴ ἀληθὴς ᾖ, γένηται τοῦλάχιστον ἡ δέουσα ζήτησις καὶ μελέτη εἰς εὑρεσιν τοῦ ἀληθοῦς.

Τὰ γράμματα καλοῦς δεικνύουσι τοὺς χρόνους, μικρὰν μόνον ἀμέλειαν μαρτυροῦντα ἰδίᾳ περὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐν τῷ β' στίχῳ Δ.

Ἄνευρέθη δ' ὁ λίθος ἐν τοῖς χώμασι τοῖς ἀποτελοῦσι τὴν γόμωσιν ἐνὸς τῶν εἰρημένων διαχωρισμάτων, τίς οἶδε πόθεν προερχόμενος, προστιθέμενος καὶ αὐτὸς εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὁμοίων αὐτῷ ἄλλως σπουδαίων τοιούτων ὄρων, πλὴν πάσης τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν ἀπογυμνουμένων, ἀφ' οὗ ἄπαξ κατέστη ἄγνωστος ὁ τόπος, οὗ ὄριον ἔκειντο, διὰ τῆς μετατοπίσεως.

Γ'. ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΕΠΙΓΡΑΜΜΙΟΙ ΣΤΗΛΑΙ ΠΕΙΡΑΙΩΣ.

1) Πρό ενός περίπου έτους ΒΑ. τής «Λάκκας Βάβουλα» εν οικοπέδω τοῦ κ. Π. Ζέρβα, όπου πρό τινος ανευρέθη κύργος τοῦ τείχους κυκλοτερής εὐρέθη στήλη τῶν συνήθων κυλινδρική, λίθου Ὑμηττείου μετὰ στεφάνης ἄνω, μήκους 0,90 διαμέτρου 0,30, ἧς παρατίθημι ἀπεικόνισμα :

Ἡ δ' ἐπιγραφή ἀναγνωστέα :

Ἐπίκτησις
Εὐδήμου

Ἡ στήλη ἔφερε παλαιότερον ὄνομα οὐ ἀποξεσθέντος, ὡς δεικνύει τὸ δεξιὸν τῆς νῦν ἐπιγραφῆς μέρος ἀνεγράφη αὕτη. Εἰς τὸ κάτω μέρος ἡ στήλη στενώτερον τετμημένη ἀπατέλει ἐξοχὴν γομφουμένην ἴσως ἐντὸς κοιλότητος βάσεως ἐφ' ἧς ἦτο πιθανῶς ἰδρυμένη. Κεῖται δὲ νῦν κεκαλυμμένη ὑπὸ πάσης ἀκαθαρσίας ἐν τινι ἔξω τοῦ Πειραιῶς αὐτῆς οἰκίας Ἀντ. Καλυμνίου.

2) Ἐπὶ στήλης ὁμοίας, ὕψους 0,53 καὶ ἄνω διαμέτρου 0,17, εὐρεθείσης κατὰ τὴν θέσιν «Βούρκοι» ἐγγὺς τοῦ νεκροταφείου Πειραιῶς :

Ἀρτεμισία
Ροάκτορος
Ἀγκυρανῆ

Περίεργον ἐπὶ ταύτης τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς ἢ συζύγου.

3) Ἐπὶ ὁμοίας ὕψους 0,64, διαμέτρου 0,18 κατὰ τὸ αὐτὸ μέρος εὐρεθείσης :

Εὐταγ . .

Μενάνδρου

Ἀναφλύστιος

4) Ἐπὶ κιονίσκου ὕψους 0,52 λίαν πεπλατυσμένου τὰ κάτω, ὅπου φέρει καὶ ῥαβδώσεις· φαίνεται δὲ τὸ ὄλον ὡς εἰ ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις ἀγγείου ἴσως μαρμαρίνου, ἧς ἀπεξέστησαν τὸ ἄνω ἡμισυ περίπου αἱ ῥαβδώσεις, ἵνα χαρακτηῶσι τὰδε :

Νικαρέτη

Κριτοδ[ή]μου

Ἀναφλυ[στ]ίου

Θυγάτηρ

Ἐν Πειραιεὶ 19 Ἰουνίου 1888.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΗΣ

καθηγητῆς τοῦ ἐν Πειραιεὶ Γυμνασίου.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΜΕΣΣΗΝΗΣ

Ἐν τῇ Ὠρᾷ τῆς 14 Ἰουνίου ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἐξῆς :

«Δημοσιεύομεν κατωτέρω πέντε ἀρχαίας ἐκ Μεσσήνης ἐπιγραφάς. Αἱ πλεῖσται αὐτῶν φυλάττονται ἐν Ἰθώμῃ, ανευρέθησαν δὲ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ διεφυλάχθησαν τῇ δραστηρίᾳ ἐνεργείᾳ τοῦ ἐφόρου τῶν ἐν Μεσσήνῃ ἀρχαιοτήτων κ. Στ. Οἰκονομῆκη καὶ ἐτέρων τινῶν φιλομούσων κατοίκων.

Τριτ]ωνι Κάδε
ο[ς] Δαίφοντ[ι]δ
ου]δύω δ' ἔειπε (1)
ἔδοξε τῷ δάμ
ωι Μέναλιον Ἀ
ριστομένεος
Ζα]κύνθιον πρ
ῶ]ζενον ἐ[σχ]εσ (2)
θαι εὐεργέτα
ν]Μεσσαίων α
ὕτὸν μά[γεν] ἔ]θ (3)
νοὺς εἴμεν δὲ
αὐτῶι τὰν προ
ξενίαν καθάπ
ερ τοῖς ἄλλοις
προξένοις προ
στάται δαμαγῶ
γῶι Τρίτωνι

Ευρέθη ἡ ἀνωτέρω ἐπιγραφή ἐν τῇ θέσει «Μούσγαις» ἐνθα βεβαίως ἐστὶν ἡ ἀγορά, μεταφερθεῖσα ἐν τῇ συλλογῇ.

Σημ. Ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀνωτέρω ἐπιγραφῇ ἀναφερομένων κυρίων ὀνομάτων, δὲν ἀπαντᾶται ἕτερον παρὰ Παισαυνία ἢ τὸ τοῦ Ἀριστομένου, οὗ υἱὸς Γόργος μόνον, ὁ δὲ Μέναλλος ἦτο βεβαίως πρόξενος Ζακύνθιος καὶ εὐεργέτης μέγας τοῦ ἔθνους τῶν Μεσσηνίων ἰσως κατὰ τὴν ἐν Κυλλήνῃ (Ἡλείας) διαμονὴν τῶν Μεσσηνίων, εὐεργετήσας αὐτοὺς, ἢ εἰς δύο περιστάσεις, μετὰ ἢ καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Εἰρας (Μεσσην. 23,5). Διὸ ἐπὶ Τρίτωνος Γάδεος κλπ. δημαγωγῶ καὶ προστάτου τῶν Μεσσηνίων ἀφιερῶσατο ἡ πόλις εἰς μνήμην τὴν στήλην ταύτην, ἅπερ ἰσως ἐθεωρεῖτο τιμὴ προξενίας εἰς τοὺς τεθνεῶτας εὐεργέτας, ἢ τὴν πρᾶξιν ταύτην καὶ εὐγνώμονα ἀπόφασίν του ὁ δῆμος τῶν Μεσσηνίων ἀνεκοίνωσε διὰ τοῦ Τρίτωνος τοῖς Ζακυνθίοις. (1) ἰσως ἔργεε ἢ καὶ εὐγε (καλὰ βεβαίως) (2) ἐσχέσθαι=θεωρεῖσθαι(3) ἀντὶ μὲ γ α ν κατὰ μετὰθεσιν.

2

Νικόμαχε

Χαῖρε

ζήσας ἔτη

λγ'.

Ἡ ἀνωτέρω ευρέθη ἐν τῇ θέσει «Λαγκίνιζα» κειμένη δυτικώτερον τοῦ Τριπύλου μεταφερθεῖσα ὡσαύτως ἐν τῇ συλλογῇ.

3

Λεοντίς

Ἡ δ' ἀνωτέρω εὐρεθεῖσα πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν τῇ θέσει «Βίγλιζα» ὄριαν τοῦ χωρίου Σιμίλα, ἐστὶν ἤδη κατῶφλιον τῆς ἔξω θύρας τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀθνακίου Μποντιώτου ἐκ Σιμίλας.

4

Χαίρετε

Αὕτη δ' ἐστὶν ἀνώφλιον ἐνὸς παραθύρου τῆς οἰκίας τοῦ Γ. Πανουσοπούλου ἐκ Σιμίλας, εὐρεθεῖσα παρὰ τῇ Ν. πύλῃ τοῦ τείχους, ἀμφοτέρων δ' ἡ περιφέρεια ἀδύνατον νὰ κωνισθῇ ὡς καὶ τὸ σχῆμα, ἔνεκεν τῆς προσκολλησεῶς των ἐν αἷς θέσεσιν εὐρίσκονται.

5

Δίων Κλέανδρος χαίρετε

Ἡδε δ' ἐστὶν ἀνώφλιον τῆς θύρας τῆς οἰκίας τοῦ Λεωνίδα Πανουσοπούλου εὐρεθεῖσα ἐν τῇ θέσει «Τριτάρικον» ἦτοι παρὰ τῷ σταδίῳ, ἔξωθεν δὲ τοῦ τείχους».

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἀπεβίωσε κατ' αὐτὰς ἐν Βιέννῃ ὁ διδάκτωρ καὶ ἀρχαιολόγος **Φραγκικός Στρακ** ἐξόχως παρ' ἡμῖν γνωστὸς καὶ προσφιλὴς ἔνεκα τῆς παρ' αὐτοῦ ἐν ἔτει 1862 γενομένης ἀνακαλύψεως τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου. Γενναθεὶς τὴν 17 Ἰανουαρίου 1818 ἐν Krumau τῆς Βοημίας ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ

καὶ ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον διέμεινεν ὡς παιδαγωγὸς παρὰ τινι τῶν ἀριστοκρατικῶν τῆς αὐστριακῆς πρωτεύουσος οἰκογενειῶν. Κατόπιν ἐξελέχθη βουλευτὴς ἐν τῇ Βουλῇ τῆς Φραγκφούρτ, μετὰ δὲ τὴν διάλυσιν αὐτῆς ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς φιλολογικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς μελέτας δημοσιεύσας ἔργα μεγίστης σπουδαιότητος καὶ ἀξίας. Κατέγινε δ' ἰδίᾳ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου καὶ τῷ 1862 ὅτε ὁ Γερμανὸς ἀρχαιολόγος Βέττι-χερ ἐστάλη εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τῆς Ἀκαδημείας τοῦ Βερολίνου πρὸς σπουδὴν τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ παρηκολούθου αὐτῷ ὁ Κούρτιος τότε καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Γοττίνης καὶ ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Βασιλείᾳ πανεπιστημίου Φίσερ, συμπαρηκολούθησε καὶ ὁ Στρακ μόνον καὶ μόνον ἵνα καταμετρήσῃ τὸν τόπον ὅπου πάλαι ἔκειτο τὸ Διονυσιακὸν θεάτρον καὶ νὰ ἀποπειραθῇ τὴν ἀνεύρεσιν αὐτοῦ. Καὶ ἐνθυμοῦνται πολλοὶ ἔτι αὐτὸν ἰσχυρὸν ἀλλ' ἀκμαῖον διὰ τῆς βακτηρίας του ἀκμαῖως πάντα λίθον καταμετροῦντα καὶ θλιδόμενον ἐπὶ τῇ καταστροφῇ τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἀρχαιότητος μνημείου. Ἡ δὲ ἀνακάλυψις τοῦ θεάτρου τοιαύτη τις ἐγένετο ὡς ἐν τῇ Χρυσάλλιδι τοῦ καιροῦ ἐκείνου διηγεῖται ὁ κ. Π. Περβάνογλου. Ἄῤῥητον ἢ εἰκοστὴ τρίτη τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς ἑορτῇ τοῦ Φρειδεरिकου βασιλέως τῆς Πρωσσίας, ὡς εἶπεν ἡμῖν ὁ Στρακ. Πρὸ τεσσάρων ἢ δὴ ἡμερῶν εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἀνόρυξις λάκκου ἀπὸ μεσημβρίας πρὸς βορρᾶν ἐκτεινομένου εἰς τὸ κέντρον περίπου τῆς θέσεως ταύτης. Ὡς καθ' ἑκάστην ἔπραττον οὕτω καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπεσκέφθην περὶ τὰς τέσσαρας μετὰ μεσημβρίαν τὸν τῆς ἀνασκαφῆς τόπον. Εὗρον δὲ τὸν Στρακ κατηφῆ, ἐπιστατοῦντα τὴν ἀνασκαφὴν. Τὸν ἠρώτησα περὶ τοῦ αἰτίου τῆς ἀθυρίας του, καὶ ἔμαθον παρ' αὐτοῦ ὅτι ὀλίγας σχεδὸν ἐλπίδας ἔτρεφε περὶ ἀνευρέσεως λειψάνων τοῦ ἀρχαίου Διονυσιακοῦ θεάτρου, διότι κατὰ τὰς καταμετρήσεις αὐτοῦ εἰς τὸ βῆθος περίπου δύο μέτρων ἔπρεπε νὰ ἀναφανῶσι τὰ ἐδῶλια τοῦ θεάτρου, καὶ ἐν ᾧ ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ λάκκου εἶχεν ἤδη προχωρήσει εἰς βῆθος περίπου δύο μέτρων οὐδὲν εἰσέτι ἔχνος εἶχε φανῆ. Τούτου ἕνεκα ἐσκέπτετο ὁ Στρακ ἐντὸς ὀλίγου νὰ διατάξῃ τὴν διακοπὴν τῆς ἀνασκαφῆς ὡς μάτην κόπιάζων καὶ ἀδίκως δαπανῶν. Ἐν ᾧ δὲ τοιαῦτα πρὸς ἐμὲ ἔλεγε, προσεκλήθη ὑπὸ ἐργάτου νὰ καταβῇ ἐντὸς τοῦ λάκκου, ἵνα ἴδῃ μέγαν τινα λίθον δι' ἔχεν ἀνεύρει. Κατέβημεν ἀμφοτέρωι ἐντὸς τοῦ λάκκου καὶ καθάρισαντες τῶν χωμάτων τὸν λίθον ἐπέισθημεν εὐθὺς ὅτι ὁ λίθος οὗτος τῶν παρίνων εἰς Πειραιᾶ ἀνορυττομένων ἀπετέλει μέρος τῶν ἐδωλίων τοῦ ἀρχαίου θεάτρου καὶ ὅτι εἶχε διασωθῆ εἰς τὴν ἀρχικὴν του θέσιν. Περιττὸν νομίζω νὰ περιγράψω ἐνταῦθα τὴν ἀγαλλίασιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ ἀγαθοῦ γέροντος ὡς καὶ τὸν ἐμὸν, τοσοῦτον μόνον λέγω ὅτι καθίσας ὁ Στρακ ἐπὶ τοῦ ἐδωλίου μετὰ συγκεκνημένης φωνῆς εἶπεν— Ἴδου εἴκοσι παρῆλθον περίπου ἑκατονταετηρίδες ἀφ' ὅτου οὐδεὶς θνητὸς ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ ἐδωλίου τούτου, ἐφ' οὗ τὸ πάλαι βεβαίως εἰς τῶν ἐνδόξων τῶν Ἀθηναίων κατοίκων καθήμενος, ἐθαύ-

μαζε και επεκροτει τα αριστουργήματα του Αισχύλου, του Σοφοκλέους και του Ευριπίδου.»

— Καθὰ γράφουσιν ἡμῖν ἐκ Χαιρωνείας ἢ ἐν τῷ ἐκκαθαρισθέντι περιβόλῳ τοῦ αὐτόθι λέοντος σκαφή πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ὀστέων τῶν ἐν τῇ μάχῃ πεσόντων ἐξακολουθεῖ ἐπιστασίς τοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Σταματάκη, μέχρι δὲ τῆς 25 Ἰουνίου ἀνευρέθησαν τὰ ὀστᾶ 107 νεκρῶν. Οἱ νεκροὶ εἰσι τεθαμμένοι ἐν τρισὶ τμήμασι στοιχηθὲν κατὰ τὴν τάξιν καθ' ἣν ὄρθιοι ἠγωνίσθησαν, ἕκαστον δὲ τμήμα ἀποτελεῖται ἐκ στοιχείων ἕξ. Ἐν τῷ ἀποκαλυφθέντι ὀλοτελῶς πρώτῳ τμήματι ἀνεκαλύφθησαν ἑβδομήκοντα ἐπτὰ, ἦτοι ἐν τῷ α'. β'. γ'. καὶ δ'. στοιχείῳ ἀνὰ 15, ἐν τῷ ε', 9 καὶ ἐν τῷ ς'. 8. Οἱ λοιποὶ τριάκοντα ἀνευρέθησαν ἐν τῷ β'. τμήματι ἐνθα ἡ σκαφή προὐχώρησε καθέτως. Οὕτω γνωστοῦ ὄντος ὅτι κάτωθεν τοῦ λέοντος τῆς Χαιρωνείας εἰσι τεθαμμένοι οἱ 300 τοῦ ἱεροῦ τῶν Θηβαίων λόχου, ὑπολείπονται ἀνευρεθέντων ἤδη 107 νεκρῶν εἰσέτι 193. Μετὰ τῶν νεκρῶν ὄπλων οὐδὲν εὑρέθη καὶ τοῦτο εἶναι λίαν φυσικόν, μόνον κομβία τινὰ καὶ τινες σπληγγίδες αἰτινες ὅμοιαι κατὰ τὸ σχῆμα μὲ τὰς ἄγνωστας τοιαύτας ἔχουσι περιέργως καὶ βλάσιν.

— Παρὰ τὴν θέσιν Κασοπήτρας ἐν Κερκύρα, ὁ Εὐστάθιος Πηγῆς καλλιερῶν τὸ κτῆμά του ἀνεύρεν ἐν αὐτῷ τεσσαράκοντα περίπου τεμάχια πηλίνων ἀγκλαματίων, τὰ ὅποια παρέδωκεν εἰς τὴν ἀστυνομίαν. Ἐξετασθέντων δὲ τῶν τεμαχίων τούτων παρὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ι. Ῥωμανοῦ ὠρίσθη ἡ ἐποχὴ αὐτῶν εἰς διακρίσια περίπου ἔτη π. Χ. καὶ ὅτι εἰσι κατασκευῆς κερκυραϊκῆς.

— Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀνευρέθη ἐν Ἰθάκῃ, ἐν θέσει Πόλις, ἐνθα ὑπάρχει λιμενίσκος κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς νήσου, ἐπιγραφὴ παναρχαία γεγραμμένη βουστροφηθὲν εἰς ἐπτὰ στίχους. Τὸ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπουργεῖον, ἅμα πληροφορηθὲν περὶ τούτου, ἔσπευσε ἀμέσως νὰ δώσῃ τὰς ἀνηκούσας διαταγὰς καὶ ὁδηγίας περὶ τῆς διατηρήσεως καὶ προφυλάξεως τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, ἣτις εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων. Ἐλπίζομεν δὲ προσεχῶς νὰ δυνηθῶμεν ν' ἀνακοινώσωμεν τοῖς ἀναγνώσταις ἡμῶν πληρεστέρας εἰδήσεις ἐπὶ τῆς λίαν ἐνδιαφερούσης διὰ τὴν ἀρχαιολογίαν ἀνακαλύψεως ταύτης.

— Κατ' αὐτὰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Βαρβακείου ἐπλουτίσθη δι' ὠραίου λιθίνου ἀγαλαματίου προερχομένου ἐκ Σπάρτης οὗτινος δυστυχῶς λείπουσιν οἱ πόδες. Παριστάνει δὲ τὸν Πάνα ὅστις ὄρθιος κρατεῖ διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὴν σύριγγα, φέρει δὲ τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ στήθους ὅπερ εἶναι κεκαλυμμένον διὰ δερματος. Ἡ παράστασις τοῦ Πανός εἶναι ὡς αἰ συνήθεις τῶν τοῦ θεοῦ τούτου, θελαδῆ ἢ μὲν βίς αὐτοῦ εἶναι πεπλατυσμένη, τὰ δὲ χεῖλη ἐξέχουσι καὶ ὁ πῶγων βαθύς. Ὑπὸ τὰ ὄψα δὲ κρέμανται αἱ παραφυάδες ἐκεῖναι αἱ τοῖς κατὰ πρῶτον θεωμένοις ὡς ἐνώτια φαινόμενα. Τὸ ὕψος τοῦ ἀγαλαματίου εἶναι 0,26.

Τὴν 11 Ἰουνίου ἤρξαντο, ὡς προηγγέλη, αἱ ἐξετάσεις τῆς ἐνταῦθα σχολῆς τῶν ἀπόρων παίδων παρισταμένων πλὴν ἄλλων φιλομούσων ἐν αὐταῖς τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν κυρίου Προκοπίου καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Νικολάου Μαυροκορδάτου. Ὁ ἔφορος τῆς Σχολῆς κ. Ἄ. Διομηδῆς Κυριακὸς ἐξεφώνησεν τὸ ἕξῃ, λογιδριον :

Παιερῶτατε Μητροπολίτα, Κέριε Ἐπουργέ.

Σήμερον ἀρχόμεθα σὺν Θεῷ τῶν ἐτησίων ἐξετάσεων τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων Παίδων. Μετὰ πολλῆς δ' εὐχαριστήσεως βλέπομεν ἐνταῦθα τιμῶντας διὰ τῆς παρουσίας των τὰς ἐξετάσεις ταύτας καὶ τῆς ἐκκλησίας τὸν προϊστάμενον καὶ τὸν τῆς Παιδείας, ὡς πρόδηλον ἀπόδειξιν, ὅτι καὶ ἐκκλησία καὶ πολιτεία ἐπεδοκίμασαν καὶ ἐπιδοκιμάζουσι τὸ φιλόφρονον τοῦτο ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνέλαθεν ὁ φιλολογικὸς σύλλογος «Παρνασσός» ἐπραγματικῶς ἦτο ὠραία ἡδὲα τῆς συστάσεως τῆς σχολῆς ταύτης, ἣτις ἦλθεν εἰς πλήρωσιν σπουδαίας κοινωνικῆς ἀνάγκης. Ἡ τάξις αὕτη τῶν Ἀπόρων Παίδων ἐντελῶς ἀμόρφωτος καὶ ἀπαιδαγωγῶτος μένουσα, ἐχρησίμευε συνήθως ὡς ἡ σχολή, ἐξ ἧς ἐξήρχοντο εἰς τὴν κοινωνίαν οἱ ἐπικινδυνώτεροι ἄνθρωποι. Καὶ φυσικῶ τῷ λόγῳ τί ἠδύνατο ἀνδρούμενος νὰ ἀποβῆ ὁ ἄπορος παῖς, ὅστις ὡς ἀπόκληρος τῆς τύχης ἄφθεις εἰς τὴν κοινωνίαν, οὐδέποτε ἤκευ συμβουλήν τινα, οὐδέποτε ἐδιδάσκετο καὶ ὠδηγεῖτο εἰς τὸ ἀγαθόν; Κτύχῳ; ἢ σχολῇ τῶν ἀπόρων παίδων ἢ ὑπὸ τοῦ «Παρνασοῦ» μὲν ἰδρυθεῖσα. ὑπὸ δὲ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς κοινωνίας ὑποστηρικθείσα, ἀνέλαβε τὴν φροντίδα ταύτην, δικὴν πατρὸς καὶ μητρὸς, νὰ ἐκπαιδεύσῃ καὶ μορφώσῃ τὴν τάξιν ταύτην κατὰ τὸ δυνατόν. Ὡς εὐρισκόμενοι ἐν Ἀθήναις, τῇ πόλει τῶν γραμμάτων, οὐ ἦτο περιττὸν νὰ ζητήσωμεν νὰ ἀποδείξωμεν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν εὐεργετικὴν ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον ἐπίδρασιν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ καλὴ ἐκπαίδευσις φωτίζει τὴν διάνοιαν καὶ μορφώνει τὸ ἦθος τοῦ ἀνθρώπου. Ἴνα δὲ ἐπεκταθῶσι τὰ εὐεργετήματα ταῦτα καὶ εἰς τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀπόρους παῖδας, ἐφρόντισεν ὁ «Παρνασσός», καὶ ἐν διαφόροις πόλεσι τῶν ἐπαρχιῶν νὰ ἰδρῶσῃ τοιαύτας σχολὰς. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο ἐπραξε, ἀλλὰ, ἐπειδὴ οἱ ἄποροι οὗτοι παῖδες μένοντες ἄστεγοι καὶ κοιμώμενοι τῆδε κακίᾳ καὶ κατὰ τὴν ὑγίαν ἐβλάπτοντο, καὶ ἠθικῶς ἐφθέρωντο, συνέστησεν ὁ «Παρνασσός» τῇ γενναίᾳ συνδρομῇ φιλανθρώπων πολυούλων καὶ ἐν γένει τῶν πολιτῶν τῆς πρωτεύουσας καὶ ὑπνωτέρου χάριν αὐτῶν, συμπληρῶν δὲ τὴν περὶ τῶν παίδων τούτων πρόνοιαν, σιέπτεται νὰ συστήσῃ καὶ τεχνουργεῖον, ἐν ᾧ νὰ μαθάνωσι καὶ τέγγην τινα, ὥστε νὰ δύνανται τιμῶς νὰ ἐργάζωνται ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ἐνεγράφησαν μὲν περὶ τοὺς 400 ἀπόρους παῖδας εἰς τοὺς καταλόγους τῆς σχολῆς ταύτης, ἐφοίτησαν ὅμως ὁπωσούν τακτικῶς μόνον περὶ τοὺς 200. Διαιροῦνται δὲ οἱ μαθητεύοντες εἰς τρία τμήματα, διδασκόμενοι ὑπὸ τριῶν καλῶν διδασκάλων τῶν κκ. Κ. Τσαλίκη, Σ. Οἰκονόμου καὶ Μ. Παυλίδου, βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Καραβᾶ. Τὰ μαθήματα, ἃ διδάσκονται, εἶναι ἱερὰ ἱστορία καὶ κατήχησις, ἀνάγνωσις, γραφή, ἀριθμητικὴ, στοιχειώδης γεωγραφία, ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ μουσικὴ. Τὴν τελευταίαν διδάσκει ἀπὸ τριῶν ἐτῶν δωρεὰν ὁ κ. Ἐννιχ, πρὸς ὃν ἐκφράζομεν δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν. Ὅμοιως εὐχαριστοῦμεν καὶ τὸν παν. ἀρχιμανδρίτην κ. Εὐγ. Δεπάταν, ὅστις παρακληθεὶς παρ' ἡμῶν ἀνέλαβε τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἀπόρων παίδων καὶ πολλὰς ἀπέτεινε πρὸς αὐτοὺς σωτηρίους πατρικὰς συμβουλὰς καὶ ἐατήριζεν ἐν τῇ εὐσεβείᾳ· διότι ἡ σχολὴ ἡμῶν δὲν ζητεῖ μόνον τὸν νοῦν νὰ φωτίσῃ τῶν μαθητῶν τούτων, ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν των νὰ διαπλάσῃ, ἵνα μὴν ἡμέραν γίνωσιν εὐσεβεῖς καὶ χρηστοὶ πολῖται. Ὅτι δὲ τοῦτο κατορθοῖ ἤδη ἡ σχολὴ ἡμῶν καὶ ἐν γένει ἤρξασεν νὰ ἀποφέρῃ καλοὺς καρποὺς τῇ κοινωνίᾳ, δεικνύουσι πολλοὶ νέοι (περὶ τοὺς 70 τὸν ἀριθμὸν, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐπισυνημμένη ὡδε σημείωσις) οὗτινες ἐν αὐτῇ λαβόντες τὴν μόρφωσιν των, ζῶσι σήμερον ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὡς χρησιότατοι τεχνίται ἢ ἐπαγγελματίαι. Πρὶν καταπαύσω τὸν λόγον, ὀφείλω νὰ ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν πρὸς τὸν ἱατρὸν τῆς σχολῆς κ. Ι. Βάμβαν ὅστις προθυμότητα ἐπεμελήθη τῆς ὑγείας τῶν ἀπόρων παίδων κατὰ τὸ λήξαν ἔτος.

Ἰδοῦ δὲ καὶ ἡ ἐν τῷ λόγῳ τοῦ κ. ἐφόρου ὑποδηλουμένη σημείωσις.

Ἀπὸ τοῦ 1875 ἤρξαντο ἀποφοιτῶντες παῖδες ἐκ τῆς ἐν Ἀθήναις σχολῆς τῶν ἀπόρων. Μέχρι τοῦ 1879 ἀπεφοίτησαν 70 περίπου μαθηταὶ οἵτινες εἶναι ἀποκατεστημένοι ἐνῷ πρότερον μετῆρχοντο ἔργον τυχαῖον, ὡς τὸ τῆς στιλβώσεως τῶν ὑποδημάτων ἢ τῆς μεταφορᾶς ὀψῶν ἢ τὸ τῆς πωλήσεως ἐφημερίδων.

Ἐκ τῶν ἀποφοιτησάντων τούτων παιδῶν, σήμερον δύο μὲν προσελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ὁ μὲν Δημ. Καραβᾶς ὡς βοηθὸς τοῦ διδασκάλου τοῦ α' τμήματος τῆς σχολῆς, ὁ δὲ Κ. Πετρόπουλος ὡς ἐπιστάτης τοῦ ἀναγνωστηρίου τοῦ Συλλόγου, τέσσαρες ἐξακολουθοῦσι τὰ περαιτέρω μαθήματα των τρεῖς μὲν εἰς τὸ γυμνάσιον (Μιχ. Εὐσταθίου, Ἄνδρ. Τσιδάκης καὶ Ξεν. Σώγου), εἰς ὁ Δημ. Ὀρφανὸς εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον σπουδάζων μηχανικὴν, εἰς δὲ ὁ Β. Πολίτης εἰσήχθη εἰς τὸ ὀφθαλμοτροφεῖον Χατζηκώστα φροντίδι τῆς κοσμητέας. Τρεῖς ὑπηρετοῦσιν εἰς τὸν στρατὸν ὁ μὲν Γ. Μπρεθανάσης· εἰς τὸ πεζικόν, ὁ δὲ Ν. Ακμπρόπουλος εἰς τὸ μηχανικόν ὡς ὑποδεκανεὺς καὶ ὁ Βλ. Ακμπρόπουλος εἰς τὴν χωροφυλακίαν, εἰς δὲ ὁ Στ. Καλλέργης ὑπηρετεῖ ὡς ναύτης εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, ἐν τῇ ἀτμομημολίᾳ Πληξάουρα.

Δέκα εἶναι ἀποκατεστημένοι εἰς τὰ χωρία Καστανιά, Λαύκα, Μπαῖσι καὶ Μπούζι τῆς Κορινθίας ὡς γεωργοὶ οἱ Δημ. Τσενεράλης, Κ. Ζηλεμένος, Β. Κοράκης, Ι. Ζηλεμένος, Κ. Λιμπερόπουλος, Ἀθ. Καραβᾶς, Ν. Καραβᾶς, Δημ. Μουστακούνης, Ἀλ. Τριανταφύλλης καὶ ἕτεροι τέσσαρες ὡς παντοπῶλαι ἢ μεταπράται εἰς τὰ αὐτὰ χωρία καὶ ἰδίως εἰς Καστανιάν, οὗτοι: Δημ. Σκορδάς, Α. Στριφιάνης, Παν. Μπούρης, Γ. Διγένης. Οὗτοι δὲ πάντες φροντίζουσι καὶ ἀποστέλλουσιν εἰς τὴν σχολὴν τακτικῶς τοὺς ἐκ τῶν χωρίων ἐκείνων τῆς Κορινθίας ἐρχομένους εἰς Ἀθήνας πολυπληθεῖς παῖδας. Εἰς δ' εἶναι σταφιδογεωργὸς ἐν Πάτραις ὁ Α. Πανόπουλος. Τέσσαρες εἶναι παντοπῶλαι καὶ μεταπράται ἐδῶ καὶ ἐν Πειραιεὶ οἱ Βασ. Νικολόπουλος, Θ. Βασιλείου, Ἰω. Γομβάκης, Δ. Ντόκος, ἕτεροι δὲ πέντε μικρέμποροι, ὧν εἰς καὶ μυροπώλης ἐνταῦθα, Κ. Μαλάμος, Ι. Πράπας, Β. Πραπόπουλος, Σ. Καλλίλας, Σπυρ. Βασιλείου. Δύο οἱ Χρήστος Λουκάς καὶ Ι. Καλαμάρας εἶναι λαχανοπῶλαι ἐδῶ, δύο δ' ἕτεροι ὁ Βασ. Φραντζεσκάκης καὶ Σ. Ζῆλος κρεοπῶλαι ὁμοίως ἐνταῦθα. Ξουλουργοὺς δ' ἔχομεν ἑπτὰ ἐν οἷς οἱ Κωνστ. Ντεμέλης, Ἰω. Παπανικολάου, Γ. Μπογιαντζάκης, Π. Χηρλάφτης, Μιχ. Σώγου, Π. Κουκουλετάκης ἐνταῦθα, ὁ δ' Εὐθύμιος Ακμπρόπουλος εἰς Καστανιάν. Κτίστας δ' ἔχομεν δύο ἀμφοτέρους ἐνταῦθα τοὺς ἐκ Καστοριάς τῆς Μακεδονίας Γ. Ἀλεξίου καὶ Ἀπ. Πέτρου, σιδηρουργὸν ἕνα τὸν Ι. Μανιμάνην, ράπτην ἕνα τὸν Ι. Θεοχάρους, ὑποδηματοποιὸν ἕνα τὸν Ν. Αέλον, στοιχειοθέτην ἕνα τὸν Κ. Μανιμάνην, βιβλιοπῶλην ἕνα τὸν Β. Νικολάου, λιθοζῶον ἕνα τὸν Ἀ. Λάβδαν, διανομέα ἐφημερίδων ἕνα τὸν Κωνστ. Παναγόπουλον πάντας ἐνταῦθα. Ἔτι δὲ δύο βοηθοὺς γεωμέτρου περιοδεύοντας τοὺς Μαθητῶν Βρίλλην, Σωτ. Ακμπρόπουλον. Πέντε

εἶναι ὑπηρετῆται ἐμπορικῶν γραφείων καὶ καταστημάτων ἐνταῦθα, οἱ Κ. Κωνσταντόπουλος, Δ. Παπαδάκης, Χ. Κουτσούρης, Ματθ. Γρηγοράκης, Γεώρ. Καυκαλάς· εἰς ἠθοποιὸς ὁ Σπυρ. Δημητρεακόπουλος ἐν τῷ θιάσῳ τοῦ κ. Ἀλεξιάδου, δύο δ' εἶναι ἐμποροῦπάλληλοι ὁ μὲν Ἀντ. Δεσίπρης ἐκ Τήνου ἐν Βλαχίᾳ, ὁ δὲ Ἀπ. Φραγκοῦδης ἐκ Κορίνθου ἐν Καλκούττα. Τρεῖς τέλος μένουσιν ἔτι ἐν τῇ ἀγορᾷ ὡς ὀψοφόροι ἅπαντες Κορίνθιοι, ὁ Δ. Μπουρνέζος, Κ. Μπουρνέζος καὶ Γ. Καρακούσης.

Αἱ δ' ἐξετάσεις ἐξηκολούθησαν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς συγκεκλιμένης ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου ἀρχιμικανδρίτου Εὐγενίου Δεπάστα καὶ Στεφάνου Ἰωαννίδου.

Παρουσιάσθησαν δ' εἰς αὐτάς ἐκ μὲν τῶν 30 μαθητῶν τοῦ Γ' τμήματος πέντε οἱ ἐξῆς, οἵτινες καὶ ἔλαβον τὸ πρόσηκον ἐκ τῆς Σχολῆς ἀπολυτήριον Κυριακὸς Θεοδώρου ἐξ Ἠπείρου, σοβατζῆς, μὲ βαθμὸν Α.

Κωνστ. Παρασκευόπουλος ἐκ Γορτυνίας, ἐφημεριδοπώλης μὲ βαθμὸν Α.

Μελέτιος Σταύρου ἐξ Ἠπείρου κτίστης μὲ βαθμὸν Α.

Νικόλαος Ναύτης ἐξ Ἀθηνῶν ράπτης » α.

Γεώργιος Γαληνὸς ἐκ Κρήτης ἐργάτης » α.

Πάντες οὗτοι οἱ ἐξετασθέντες καὶ ἀπολυθέντες μαθηταὶ συνέταξαν ἕκαστος λίαν ἐπιτυχῶς γεωγραφικὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος. Οἱ λοιποὶ μαθηταὶ τοῦ τμήματος τούτου ἐδήλωσαν ὅτι θέλουσι παραμείνει εἰς τὴν σχολὴν καὶ οὕτω δὲν ὑπεβλήθησαν εἰς δημοσίας δοκιμασίας.

Ἐκ τῶν 30 ὁμοίως μαθητῶν τοῦ Β' τμήματος προσήλθον καὶ ἐξετάσθησαν 26, ἐξ ὧν 22 προὐδιδάχθησαν, ἐκ τούτων δ' οἱ ἀριστεύσαντες εἰσι

Π. Διαλινὸς	ὑπηρετῆς	ἐκ Πάρου
Δ. Κούγιας	ἐφημεριδοπώλης	ἐξ Ἀνδριτσαινῆς
Μ. Καθρήπτας	λιθοζῶος	ἐκ Τήνου
Λ. Μουσοῦ	ὑπηρετῆς	ἐκ Σπετσῶν
Ἥλ. Κυριαζόπουλος	ἐφημεριδοπώλης	ἐκ Γορτυνίας

Ἐκ τῶν 36 μαθητῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν β' τάξιν τοῦ α' τμήματος προσήλθον 31 εἰς ἐξετάσεις ἐξ ὧν προὐδιδάχθησαν μὲν 19 ἥριστευσαν δὲ οἱ ἐξῆς:

Δημήτριος Μαραθῆς	ὑποδηματοσμήκτης ἐκ Μεγαλοπόλεως
Χαρ. Γεωργακόπουλος	» ἐξ Ἀνδριτσαινῆς
Δημήτριος Κολλιῦ	ὀψοφόρος ἐκ Κορίνθου
Ἰωάννης Γιαννόπουλος	ἐφημεριδοπώλης ἐκ Γορτυνίας

Οἱ δὲ 130 μαθηταὶ περίπου τῆς α' τάξεως τοῦ τμήματος τούτου δὲν προσήλθον εἰς ἐξετάσεις ἅτε κατ' ἰδίαν δοκιμαζόμενοι ὑπὸ τῶν διδασκάλων.

Μετὰ τὰς ἐξετάσεις ἐγένετο δικαιοσύνη μαθημάτων τῆς σχολῆς μέχρι τῆς 13 Ἰουλίου.

Τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἐξέδωτο τὴν ἐξῆς ἐγκύκλιον περὶ τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Συλλόγου.

Ἄριθ. πρωτ. 5133

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τοὺς κκ. γυμνασιάρχας καὶ σχολάρχας.

Καὶ ἄλλοθεν καὶ ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθ. 651 ἐγκυκλίου τοῦ καθ' ἡμᾶς ὑπουργείου, τῆ 8 Ὀκτωβρίου 1877 ἐκδοθείσης, γνωρίζετε ὅτι ὁ ἐνταῦθα φιλολογικὸς σύλλογος *Παργασός* ἐκδίδει, χάριν τῆς καινῆς ὠφελείας, συμφώνως δὲ καὶ πρὸς τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ περιοδικὸν σύγγραμμα φερώνυμον τοῦ συλλόγου. Ἐν τούτῳ καταχωρίζονται λόγοι ἄξιοι διατριβῶν καὶ ποικίλων γνώσεων πύργοι σημειώσεως, ἔργα λογίων. Ἐπιθυμοῦντες χάριν τῆς ἐκ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ ὠφελείας νὰ ἐνισχυθῇ κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτὸ, ἐθεωρήσαμεν ὅτι συμβάλλεται ἰκανῶς εἰς τοῦτο ἢ ἐν αὐτῷ καταχωρίσας διατριβῶν καὶ σημειώσεων περὶ ἀρχαιολογικῶν ἀνκαλύψεων, περὶ λειψάνων ἀρχαίων ἡθῶν καὶ ἐθίμων σωζομένων αὐτούσιως ἢ καὶ κατὰ τύπον καὶ παραλλαγὰς ἐν ταῖς νῦν συνθηγαῖς τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ κοινωτικοῦ βίου, περὶ λέξεων καὶ ὄρων ἐν τῇ διαλέκτῳ τοῦ κοινοῦ λαοῦ διατηρουμένων ἐν τύπῳ παροιμιῶν ἢ ἀξιωματίων. Ἡ διὰ περιοδικῷ διακρίνωσις τοιούτων ἀντικειμένων, παρέχει ἀφορμὴν ἄλλως καὶ τοῖς λογίοις εἰς περαιτέρω ἐρεύνας καὶ ἐξιχνιάσεις τῶν φυλετικῶν σχέσεων τῶν διαφόρων κοινοτήτων καὶ τοῦ ἐθνικοῦ βίου, σώζει δὲ ταῦτα καὶ τοῦ ἐξαφανισμοῦ εἰς ὃν ὁ χρόνος καὶ ἡ ὀσμὴ ἐπισημαίνουσα μετατροπὴ τῆς βιώσεως τὰ καταδικάζει.

Οἱ προαιρούμενοι ἵνα καὶ οὕτω χρήσιμον τὴν φιλομουσίαν καὶ ἰκανότητα αὐτῶν καταστήσωσι θέλουσι στέλλει τὰ ἐκάστοτε εἰς γνῶσιν αὐτῶν περιερχόμενα ὅπως δῆποτε τοιαῦτα εὐρήματα κατ' ἐυθεῖαν πρὸς τὴν ἐπιστάσιαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ οὕτως ἐσυστατομένου περιοδικοῦ ὁ *Παργασός*.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 23 Ἰουνίου 1880.

Ὁ Ὑπουργὸς
Ν. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.

Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις ὁ γηραιὸς διδάσκαλος καὶ παλαιὸς γυμνασιάρχης **Χρῆστος Ἡβάφας** μέλος τοῦ Συλλόγου ἐπίτιμον ἀπὸ τοῦ 1870. Ἡ ἐφορία ἀπέστειλε τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ τὰ συλλυπητήρια τοῦ Συλλόγου.